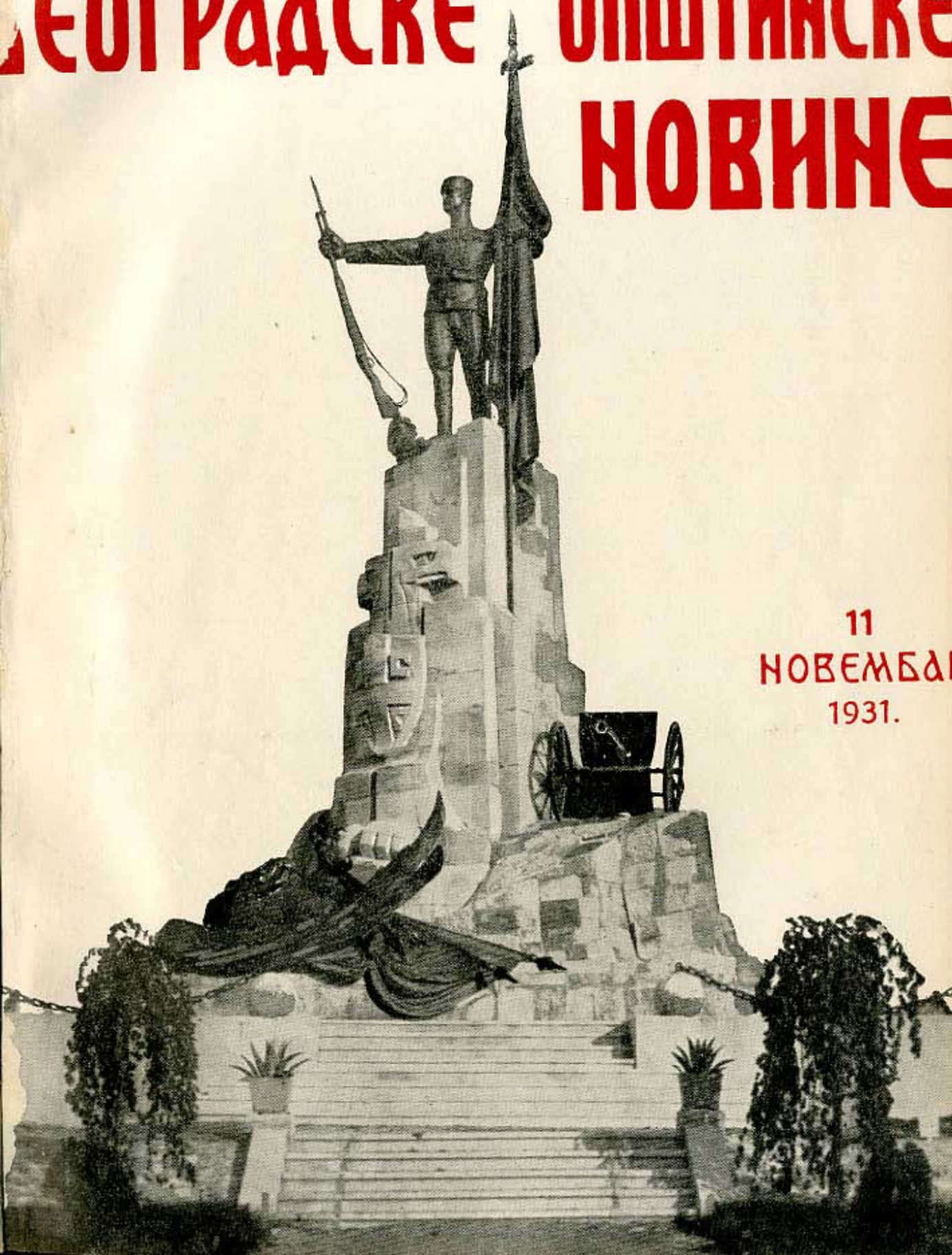
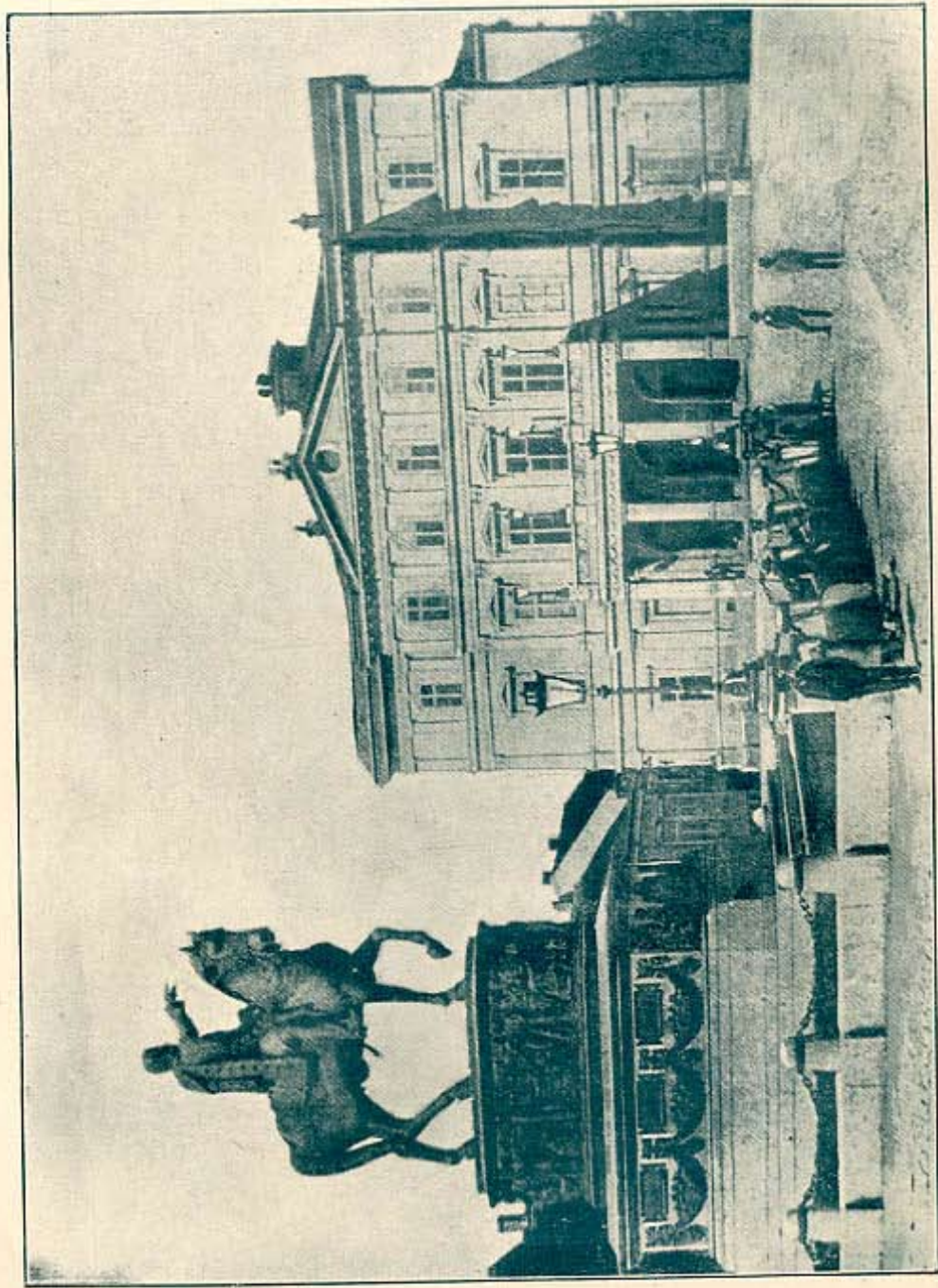

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

11
НОВЕМБАР
1931.

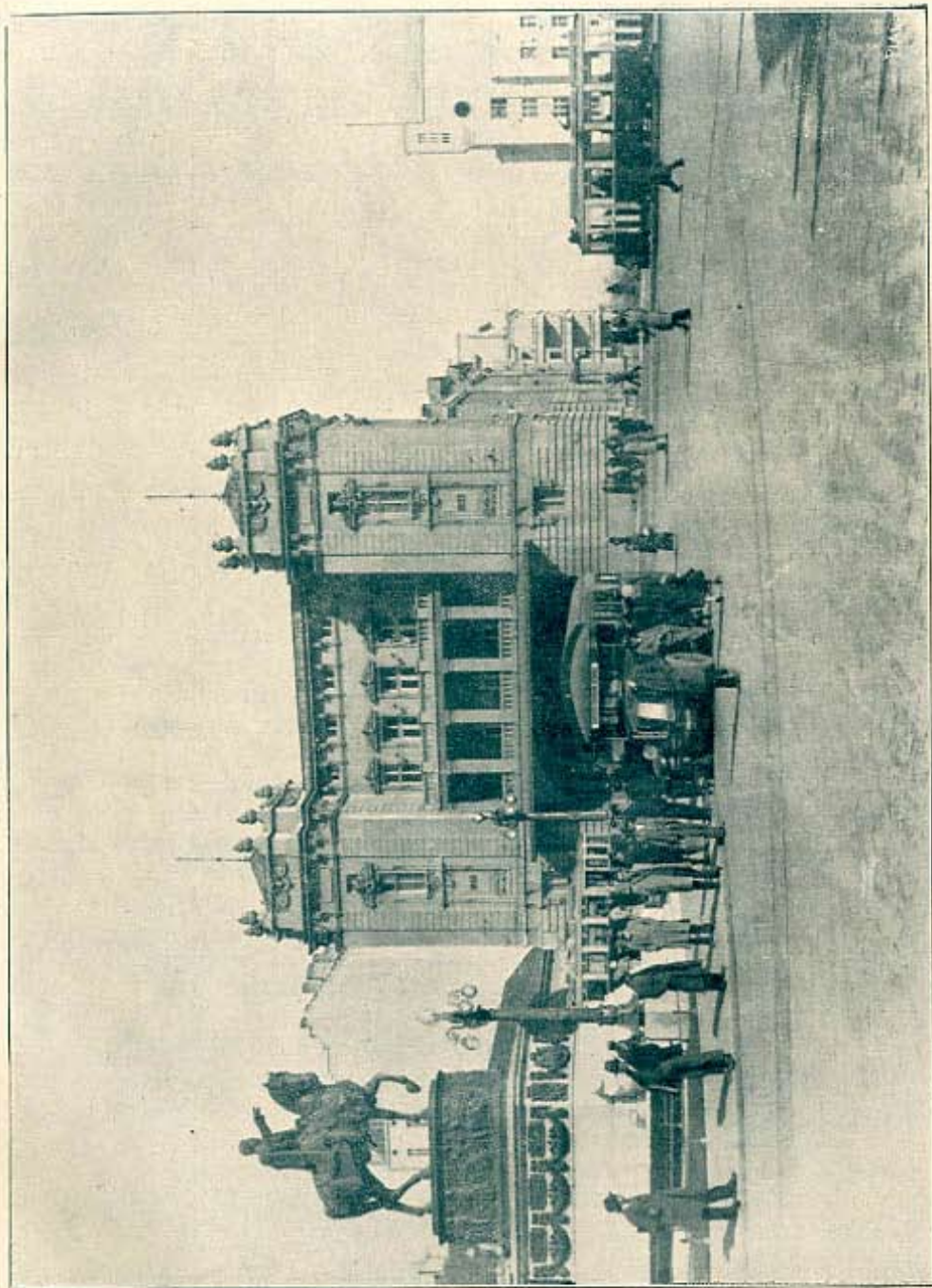
СТАРИ БЕОГРАД

Изглед Народног позоришта и Позоришног Трга пре рата

Из фото-архива, „Београд, општинских збирки“

НОВИ БЕОГРАД

Народно позориште, данас

Слика: фото-архив, „Београд, општинских зграда“

БЕОГРАДСКЕ ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

ГОД. XLIX

11 НОВЕМБАР 1931

БР. 21—22

Двоброј

САДРЖАЈ:

11 Новембар, стр. — — — — —	1377
Поводом откривања споменика браниоцима Београда — Милан Ђ. Радосављевић, претседник Удружења резервних официра и ратника и одборник О. г. Б.	1379
Закон о Београдској општини — Дим. Д. Живаљевић, одборник Општине града Београда — — —	1381
Општински станови у Београду — Арх. урб. Драг. М. Поповић — — — — —	1385
Привредна криза и живот у градовима — Д-р Реља Аранитовић — — — — —	1393
Проблем снабдевања Београда здравим млеком — Ми- лорад П. Зечевић — — — — —	1400
Неколико речи о грађи за историју Београда — Мих. С. Петровић, новинар — — — — —	1405
Београдски сликари и Београд — Сава Поповић — —	1409
Сузбијање мува у Београду у току лета и јесени 1931 године — Д-р Ана Брагина (Микрина), општин- ски ентомолог — — — — —	1411

Прилози за историју Београда:

Четрнаести пешадиски пук у одбрани Београда 1915 године — Милослав Ђ. Дамњановић, див, генерал	1414
Дубровчани у Београду (из историје улице Краља Пе- тра) — Војин Пуљевић, новинар — — —	1420
Јосип Маринковић као уметнички немар Београда — Проф. Петар Ј. Крстић, композитор — — —	1423

Друштвена хроника:

Помен француским изгинулим војницима и предаја гробља француском посланику г. Дару од стране Општине београдске — — — — —	1429
На дан Мира, 11 новембра, свечано су освећени ратнич- ка Костурница и Споменик палим браниоцима Београда — — — — —	1432
Извештај о резултату избора за народне посланике у Београду — — — — —	1439

Позоришна хроника:

Танс — М. Ј. — — — — — 1441

Службени део:

Рад општинског одбора:

Записник Одборске седнице од 21 августа 1931 год. — 1444

Записник Одборске седнице од 27 августа 1931 год. — 1450

Записник Одборске седнице од 4 септембра 1931 год. 1452

Записник Одборске седнице од 30 септембра 1931 год. 1455

Службене вести — — — — — 1449

Одобрени планови зидања у међувремену од 28 септембра до 27 октобра 1931 год. — — — — — 1451

Пијачне цене на београдској пијаци у другој половини месеца октобра — — — — — 1453

Службени огласи

Приватни огласи

Слика на корицама: Споменик палим браноцима Београда.

ОПШТИНСКЕ НОВИНЕ

СЛУЖБЕНИ ОРГАН ОПШТИНЕ ГРАДА БЕОГРАДА

Издази дбанут месечно	Београд, 11. новембар 1931.	Година XLIX — Број 21-22
Годишња претплата 150.— дин. За пола године . . . 80.— дин. Претплату слати на чеков, рачун бр. 54.300 Поштан. Штаб. Београд	Уредник: Слободан Ж. Видаковић референт за штампу О. Г. Б.	Уредништво и администрација: улица Краља Петра број 26/III Телефон 26242

11 НОВЕМБАР

Једанаести новембар је нови празник напреднога човечанства свију вера. Тога дана су, пре тринаест година умукнули топови у Фландрији и Шампањи, на Изеру, Сони, Пијави и Дунаву; а свечана тишина је овладала на фронтима зараћених народа, који су четири године били у кошмару Великога рата. Тај рат, провоциран злочиначком лудошћу амбициозних владалаца, неспособних државника, несавесних капиталиста, уништио је милионе људских живота и милијарде народнога блага, разорио културне тековине безбројних генерација, опустошио плодна поља и људске савести, и запретио катастрофом европске цивилизације.

И данас, после више од једне деценије, разне кризе — привредне, финансијске, политичке, културне и моралне, — које избијају у друштвеном животу европских народа, далеке су последице дубоких поремећаја из тога времена, — као што су и детонације које се још повремено чују на Верденским пољима позни одједи епске борбе из 1916 и 1917.

У потресној драми Великога рата наш народ је имао једну од најтежих улога, а Београд био изложен првим и последњим искушењима. Артиљериски метци који су 29 јула 1914 почели падати на нашу престоницу били су увод у пожар који је захватио Европу и увертира грмљавине која је настала на фронтима армија од Севернога мора, преко Алпа, Саве, Дунава и Карпата, до Балтичкога Мора. Српски народ који је, нападнут, устао у одбрану своје независности и слободе, прошао је за време крваве светске кон-

флаграције све перипетије хероизма, мучеништва и славе, посејао гробовима земљу своје отаџбине и, исписујући неколико најдирљивијих страница своје дуге, бурне историје, извојевао, у друштву са својим великим савезницима, уједињење Југославије.

Једна од најдраматичнијих епизода у тој историјској борби била је одбрана Београда у позну јесен 1915. И ако је, због свога истакнутог положаја, због опште ситуације на северном и источном фронту наше војске, испадао из дефанзивне линије наших трупа пред далеко моћнијим непријатељем, Београд је пао у његове руке тек после огорчене и крваве борбе, у којој је пет хиљада наших ратника, унапред осуђених на смрт, показало да се само преко потока крви и гомиле лешева који су остали на обалама Саве и Дунава и по његовим пустим улицама, може умарширати у срце наше земље.

Херојски подвиг бранилаца Београда оставио је најдубљу успомену у сећању свих живих сведока. Удружење резервних официра и ратника сматрало је за једну од својих првих дужности да подигне Костурницу јунацима који су очували част Београда и витешки пали бранећи га пред непријатељском инвазијом. Та Костурница, на најистакнутијој тачки београдског гробља, обележена спомеником, биће једанаестог новембра ове године освећена и предата на чување Београдској општини. Тим поводом одлучено је „да Општина београдска, у знак трајнога сећања и успомене на храбре браниоце Београда, који су пали у борбама 1914, 1915 и

1918 године, приређује помен сваке године на дан 11 новембра, на њиховој Костурници”.

Тако ће се празник мира и помен жртвама Великога рата спојити у једну манифестацију свечану и меланхоличну. Символички она ће сваке године изражавати свагдашњи идеал и вољу нашег народа да живи у миру и слободи, и његову готовост да се за тај идеал жртвује, претпостављајући часну смрт недостојном животу и ропству.

За све Београђане без разлике пола и узраста, 11 новембар треба да постане дан испуњавања једне опште дужности. Сваки Грађанин престонице треба од сада да посвети једанаестог новембра неколико минута свога времена сећању на оне који су својом смрћу обезбедили живот, материјални и духовни напредак данашњих генерација и данашњег Београда, и да својим присуством код опште гробнице јунака из прошлости, очврсне своју вољу за одбрану часнога и бољег живота будућности.

Један умни Француз, у својим „Говорима омладини”, рекао је да се неговањем љубави према отаџбини долази до љубави према човечанству. Другим речима, онај који не осећа љубав према отаџбини својих предака и сво-

јој, неће имати ни љубави према отаџбини човековој. А слободна отаџбина, гаранција за слободан и срећан живот свакога од нас, то је резултат заједничких напора, жртава и заслуга прошлости и садашњости, предака и потомака.

Међутим, ако нисмо способни да одамо признање прошлим заслугама, не смемо се надати да ће се данашњима одати признање у будућности. То значи да се континуитет моралнога живота у једном народу одржава плаћањем дуга прошлости ради кредита у будућности.

Решен да моралне обавезе према својим заслужним браниоцима отплаћује својим свакогодишњим признањем и поменом на њиховој Костурници, Београд треба да спроведе идеју свију просвећених и напредних народа, да морални дугови нису ни у ком случају неважнији од новчаних и материјалних. Радећи тако, престоница Југославије ће у моментима тужнога помена на гробљу прошлих јунака добијати ведрину веру да ће их имати и у критичним тренутцима који буду дошли.

А свако поштовање мртвих хероја није потребно мртвима него живима.

Милан Ђ. Радосављевић,
претседник Удружења резервних официра
и ратника и одборник О. Г. Б.

Поводом откривања споменика браниоцима Београда

Минуло је пуних шеснаест година од оног великог и трагичног дана када је Београд пао у руке непријатеља херојски, мрцварен, бомбардован, окрвављен...

Легендарни браниоци Престонице пре шеснаест година прекрили су улице Београда својим лешевима и расејали кости по свима крајевима и околини ове мученичке и историјске вароши. Тим костима са дубоком поштом клањао се је и сам непријатељ, јер су му оне достојно доказале како се гине за Отаџбину и брани част своје Престонице.

Зато Удружење резервних официра и ратника, желећи да очува кроз векове успомену на своје другове, пале у одбрани Београда, саградило је велику ратничку Костурницу на гробљанском делу Лаудановог Шанца и подигло споменик над овом Костурницом.

У току последње три године прекопани су сви познати ратнички гробови у Београду и околним положајима. Остаци 3.500 погинулих активних и резервних официра, под-официра и војника смештени су у подигнуту Костурницу сваки у засебну урну са именом умрлог. Остали 1.500, који су сахрањивани више њих у један заједнички гроб, и они чија се имена не знају, смештени су у нарочитој крипти у самој Костурници.

Над Костурницом се поносно уздиже изнад освештених остатака хиљаде јунака Србије, њихово Свето дело, оваплоћено у граниту и бронзи, да би се кроз векове сва поколења непобедиве престонице Југославије — Гордог Београда — опомињала на свете жртве.

Циновски монолит споменика симболизује снагу народа — која се јавља у облику двоглавог белог Орла од камена. Орао стоји као символ мира, слободе и правде...

Под његовим ногама, оборен лежи на положеним заставама — од црне бронзе изливен орао — и раскинути ланци, које је наш народ кроз векове носио.

Бели орао изнад црног значи: *Победа добра над злим.*

На врху стене чврсто је стао победник — војник, пун снаге и одлучности, готов да се жртвује за Краља и Отаџбину — идеале,

Г. Милан Ђ. Радосављевић, претседник Удружења резервних официра и ратника и одборник О. Г. Б.

за које су, бранећи Београд, пали 5.000 јунака, који у гробници почивају. Он је спреман, да са оружјем у руци брани своју светињу — државу, симболизирану у високо уздигнутој

застави, која је изникла из стене (снаге народне) и коју он држи на срцу.

Крст на врху заставе, став војника у виду крста и крст на споменику, знаци су страдања нашег народа.

Споменик над Костурницом бранилаца Београда

Вечна слава оружју (пушки и топу) и јунаку — победнику, у чију је част подигнут овај споменик.

У подизању Костурнице, Удружење је помогла и Општина београдска а морално је сарађивала и наша женска секција Фидак-а. Споменик је подигло Удружење из својих средстава и прилозима добрих људи, чија су имена раније објављена.

11 новембар је дан када је закључено примирје, а тај дан сваке године славио ми и све организације Фидака у свету. Тај дан, као дан мира, посвећен је мртвима и њега славе девет милиона савезничких ратника Европе и Америке, организованих у Фидаку.

Зато Удружење 11 новембра, заједно са Београдском општином, приређује свечан помен палим браниоцима Београда, када ће се осветити Костурница и споменик свечано открити.

Тог дана наш народ треба да посвети своје мисли успомени оних, којима наша војска и наша држава дугују своју славу и величину. Сетимо се сви тих херојских жртава и не заборавимо, да се наш лепи, велики

Рељеф са споменика: оборени црни орао

и модерни Београд сазидао на необележеним гробовима њиховим, који се сада, после шеснаест година, обележавају овим спомеником. Подигнимо им такође споменик захвалности и у нашим душама и својим радом, својом борбом за велики будући напредак Југославије и Београда њене престонице, будимо достојни њихове свете успомене.

Горди Београд, чије су древне зидине попрскане крвљу ових ратника поносан је, што је у своја недра примио кости 5.000 најбољих синова Пијемонта, који су за идеје Уједињења, Слободе и Правде, за које се Београд увек борио, животе дали.

Удружење резервних официра и ратника, подизањем овог споменика, као и подизањем споменика Војводи Бабунском, палим јунацима на Церу, на Гучеву и другим местима, извршује дуг наше нације и њене престонице, према оним својим друговима: — „*чија дјела учиће пјевача, како треба с бесмртношћу зборит*“.

Нека би овај Споменик и овај циновски гроб са хиљадама костура у њему, био златна колајна, која ће вечито сијати из јуначким прсима Гордога Београда, као највеће одликовање, које је један народ дао својој Престоници.

Слава палим Браниоцима Београда!

Дим. Д. Живаљевић,
одборник Општине града Београда

Закон о Београдској општини

Велики и нагли развитац Београда, који је данас престоница једне државе од 14 милиона становника, поставља нове потребе и нове проблеме у комуналној политици. Осим тога комунални проблеми, који се почетком овога столећа све више и више појављују и развијају, захтевају неминовно потребу доношења нових закона, који би регулисали комунално законодавство. Закон о општинама од 5 јуна 1903 г. са свима изменама и допунама, данас је застарео и несавршен. Комунални живот се развијао много бржим темпом, но што је то чинио законодавац, те и поред свих измена и допуна, које су вршене у закону о општинама, он је ипак непотпун. Поред тога комунално законодавство још није уједињено у целој земљи, те се и због тога разлога намеће потреба за доношењем новог комуналног законодавства, како би се регулисала сва неједнака поступања, која долазе услед разноврсног општинског законодавства. Проблеми, који се постављају данашњој модерној комуналној политици, не могу се увек решити у оквиру скорашњег законодавства, већ се то решава путем статута и правилника, који немају ауторитет закона. Ради тога доношење новог општинског законодавства, намеће се као неминовна потреба.

Приликом доношења закона потребно је водити рачуна о општинама великих градова, који захтевају специјалне прописе, јер су њихови интереси потпуно друкчији од интереса сеоских или малоградских општина. Истина, све се то може решити у оквиру једнога закона, али ми сматрамо, да је за Београдску општину потребно донети један посебан закон, који би регулисао само питање Београдске општине. Разлога за ово има довољно. Ма да постоје општи заједнички интереси свих општина, ипак Општина града Београда, као престоничка општина има своје посебне интересе и посебне задатке. Она као престоница Краљевине Југославије има да буде један репрезентативан град као што су и све остале престонице на свету. Престоница за један град претставља несумњиво

почаст целе државе, која се томе граду указује. Али с друге стране, тај факт, што је један град престоница, повлачи на себе и многе материјалне обавезе дотичне општине. Читав низ установа, она је дужна да издржава, а један велики део тих установа, не долази као резултат потреба града као таквог, већ једино као резултат особеног положаја града, што је у њему престоница. Корист од тих установа ужива цела земља, али материјални издаци падају само и једино на терет грађанства престонице. Поред тога репрезентативна страна уређења самога града као престонице, такође захтева издатке, који можда не би били потребни граду као таквоме. У подизању централних установа скоро увек учествује и престоничка општина, која учествује било материјалном помоћу, што је истина ређе, било уступањем својих скупих земљишта, што је најчешћи случај. Дочеци страних високодостојника, конгреси међународних и професионалних организација, помагане централних хуманих друштава, за престоничку општину претстављају издатке не мале, а који долазе само услед тога специјалног положаја престоничке општине.

Сви ти издатци, који долазе услед тога положаја, по закону о општинама од 5 јуна 1903 г. падају искључиво на терет престоничке општине. У доба, када је овај закон прављен, ти издатци нису претстављали неки велики терет за престоничку општину, и ако за то није имала никаквих специјалних додатака. Једна једина одредба, истина не у закону о општинама, постојала је пре рата за престоничку општину. Стојећи на гледишту, да је потребно у престоници повећати грађевинску делатност, донет је пре рата у Народној Скупштини закон о ослобођењу нових зграда од порезе у Београду. Овај закон потпуно на своме месту, јер је у интересу целе државе, да се престоница што више развије, у своје време наишао је на велику опозицију сељачких посланика.

Данас, проблем престоничке општине појављује се као сложенији, него што је био пре рата. На страну питање поправке ратом

оштећенога Београда, кога је потребно било обновили сопственим средствима. Данашњи Београд као престоница велике и моћне Краљевине Југославије, има нове задатке, које јој намеће како њен нови положај, тако исто и захтеви савремене комуналне политике. Међутим, треба одмах бити на чисто, да са данашњим законом, који престоничку општину у појединим одредбама изједначаје са сеоским општинама, задатци који се постављају данашњој престоници, није могуће извести. На првом месту недостају новчана средства. Истина становништво Београда је данас повећано, а у будућности се назире једна велика општина која би обухватила поред досадашњег атара Београдске општине још Земун и Панчево, али престоничко грађанство није у стању и могућности, да финансијски издржава те терете, које јој положај престонице намеће.

Потребно је прописати принцип да је престоница не град само становника атара Општине београдске, већ да је то *град целокупног становништва наше државе*, те према томе за његово одржавање и изграђивање има да се стара цела земља. Ма колики били напори грађана престонице, да свој град подигну и изграде, они су у немогућности да то учине. Потребан целини мора и он сам сносити сразмеран део терета.

Београд, престоница Југославије је својина свих грађана Краљевине Југославије. То мора бити основни принцип, на коме ће почивати будуће уређење престонице. Полазећи са тога гледишта, које се мора ако не данас оно сутра сигурно усвојити, наилазимо одмах и на дужност свих грађана, да своју престоницу издржавају. Истина њихов удео не сме и не може бити исти, као што је удео престоничких грађана, који уживају све благодети престонице, али је потребно општу обавезу свих грађана за издржавање престонице огласити за принцип.

Истина ово гледиште неће наћи, изван београдских становника, велики број присталица, јер се полази са уског становишта. Међутим мора се апсолутно прибећи томе и држава као целина мора приступити помагању престонице, ако се жели да она буде репрезентативна и достојан представник Краљевине Југославије. Грађани Београдске општине носе велике терете које им намеће положај престонице, а задужења Београдске општине, којима оптерећујемо будуће генерације, нису мала. Па ипак поред свих намета и дугова, престоничка општина је испунила, тек један мали део своје дужности.

Ради свега овога изложеног, појављује се потреба за доношењем специјалног закона за Београдску општину. У томе закону треба прописати начело, да је престоница својина целе земље, те према томе и дужност издржавања, има да падне на целу земљу.

Ово је начело потпуно оправдано, јер користи од једне уређене престоничке општине ужива цела земља. Све организације имају своје средиште рада у Београду и већина од њих ужива помоћ, и с правом је тражи од престоничке општине. Примера ради наводимо Дом ратника Удружења резервних официра из целе земље, коме је општина уступила један од својих најлепших и најскупочијих плацева у срцу престонице. Други пример, Општина београдска издржава радничке установе у Београду, као што су: радничко склониште и склониште радничке деце. У тим склоништима највећи број радника, који се користе тим установама су из унутрашњости. Београдска општина плаћа станове за зграде у којима се налази Управа града Београда. Број ових зграда и кирија која се за њих плаћа није мала. Тако исто општина плаћа и кирију за београдске судове. Потреба београдског становништва као таквог не захтева ни толико развијен полицијски апарат, ни судски, већ та потреба долази услед тога што је Београд престоница. Сви ови примери, које смо изнели, сматрамо да су довољни, да докажу тачност наше тезе, да обавеза издржања Београда мора бити раширена на целу земљу. Једно је јасно, Београд без ове обавезе не може се правилно развијати, нити може довољно репрезентовати престоницу Југославије. У погледу извора општинских прихода путем такса и приреза, дошло се до крајње тачке, и по свему, изгледа да се даље овим путем не може ићи. Што се тиче зајмова, вероватно да Београд, још има кредита, и да га још увек може наћи. Али овде се поставља питање, докле се може ићи са политиком зајмова, и у колико смо ми у праву да задужујемо низ будућих генерација. Поред тога треба водити рачуна, да се зајмови морају враћати, и да се услед тога мора прибегавати тражењу нових извора, који би опет имали да падну на терет грађана Београдске општине, а ми смо већ раније нагласили, да је ово немогуће, јер се у погледу такса и приреза већ дошло до крајње границе.

То би били разлози у погледу положаја Београда као престонице, ради доношења специјалног закона и Београдској општини.

Поред ових разлога, постоје и други разлози, чисто комунални. Комунална политика је нешто ново, и ако је творевина садашњег века. Тек почетком овога века, комунална политика се почиње озбиљније схватати, но што је то дотле чињено. Проблеми, који се појављују, траже своје решење. Велике општине, долазе пред проблемима, које им намеће савремена комунална политика, о којима у закону нема никаквих одредаба. Нарочито је важно, да у комуналној политици данас преовлађује социјални моменат. Тако на пример, повратком у земљу, на општину је дошла дужност исхране становништва и поди-

зање станова својим грађанима. Истина ова обавеза није предвиђена ни једним законским прописом, али се у даном моменту, појављује као императивна дужност, добро схваћених односа општине као једне целине. Неке општине, као што је то случај са Бечком, учиниле су огромне инвестиције у подизању станова за своје грађане и на тај начин, најбрже и најефикасније решили станбено питање, које се после рата појавило као потпуно нов проблем.

Поред дужности снабдевања водом и осветљењем, која се данас сматра као један од услова, без којих ни једна градска општина не може постојати, данашња комунална политика истакла је и проблем огрева од стране општине. Постављено је питање, зар неби општина путем централног грејања, могла својим грађанима пружити уз наплату извесне таксе и огрев, онако исто, као што им пружа воду и осветљење.

Здравствена политика и социјално старање за грађане, такође је нов проблем, који се поставља, а који престоничка општина има нарочито да решава. Питање снабдевања млеком већ се претреса од стране општинског суда, и оно ће добити своје решење. Подизање санаторијума за децу и болеснике, такође је проблем, који захтева своје што скорије решење. Подизање болница и установа превентивне медицине је проблем комуналне политике, исто тако важан као и остали проблеми. У социјалном погледу, дужност је целине да помаже своје сиротне грађане. Ова се дужност нарочито поставља у општинској заједници. Ранија социјална политика Београдске општине, састојала се у издржавању сиротиње и дељењу помоћи, коју би општина испросила пред Божић и Ускрс. Данас пак, општина има такве установе, где је ово питање решено по принципима савремене комуналне политике. Наводимо дом стараца и старица, деčја обданишта, радничка склоништа, читалица, библиотека, деčја посела итд.

Ради извођења свих ових задатака, који се не постављају за све општине у земљи, већ само за велике градске општине, а нарочито за београдску, потребно је донети засебан закон о Београдској општини. Скупљена у параграфе закона о општинама, који би важио

за целу земљу, престоничка општина неби могла да даје иницијативу за решење проблема, које намеће савремена комунална политика, јер неби имала довољно замаха. Потребно је оставити што еластичније прописе у закону о Београдској општини, и државни надзор над њоме свести на најмању меру. Престоничка општина, као што сам и раније написао, има своје специјалне дужности, те се о њима мора водити рачуна, приликом доношења новог закона о општинама и о Београдској општини донети посебан закон.

Досадашњи закон у неким својим одредбама, имао је специјалне прописе о Београдској општини, али су они били недовољни да обухвате све односе који се појављују. Покрај тих незнатних одступања, сви остали прописи били су опште природе и важили су за све општине, како за сеоске, тако и за градске, па и престоничку општину. Један поглед бачен на записнике Београдске општине, о чему је све одбор морао да решава показује сву тачност наше тезе. Тако у записницима се може наћи решење општинског одбора о одређивању помоћи некој жени од 100 дин. месечно, о расходувању материјала у вредности 300 дин. и томе сличне одлуке. Да би се расходевале неке мотике у вредности 300 дин. треба да се скупе 45 одборника и да о томе гласају и донесу своје решење. Општинском суду треба дати много више власти, али зато увести и што тешњу сарадњу између одбора и суда у питањима комуналне политике. Дешавало се, да док је одбор решавао о расходувању мотика иницијатива за решење великих проблема, долазила је и решавана од стране чиновника, потпуно бирократски, јер у закону није било предвиђено, да то решава одбор, будући да закон стриктно прописује дужности одбора.

Код таквога стања ствари престоничка општина, била је принуђена да се помаже доношењем правилника и статута за појављена питања, који су често били у противречности са законом о општинама.

На основу свега, долази закључак, да је потребно што пре донети закон о Београдској општини, јер то захтевају како општински, тако и државни интереси.

Општински станови у Београду

Без икаквог отпора, без неслагања са постојећим законима, постепено и спонтано муниципализам је код нас узео шире размере. Мешање општине у индустријска предузећа, вођење трговине у виду Општинске штедионице која има своју протоколисану фирму у Трговачком суду, завођење монопола у виду снабдевања грађанства водом и електричном енергијом, искоришћавање аутобуских линија и т. д. показује да Општина не врши једино уске административне послове већ да се одлучно упушта у решавање социјалних проблема али и да истовремено ставља себе у ранг великог подузетника и индустријалца.

Французи су то допустили у последње време својим општинама али не без великог отпора од стране њиховог Државног савета. Државни савет је био одлучно устао против тога да општине могу да воде трговину. Главни разлог је био у томе што су оне онемогућавале као финансиски јаче слободу трговине. Држало се да општине уживају такав јак ауторитет и да располажу са необично јаким материјалним средствима да приватна трговина и индустрија не могу издржати борбу ако се упусте у њу против општине.

Од коликог је значаја муниципализам био у свима земљама најбоље се види из борбе која се око њега водила. Под муниципализмом у опште треба разумети мешање општинских самоуправа у индустријска и трговачка предузећа.

Американци су још 1905 године направили једну велику анкету о њему. Анкета је била вођена од „Нашенел Сивик Федерешен“, који је имао за циљ да групише око себе најпознатије светске личности из индустрије, финансија, рада и интелигенције. Створена је била дакле нека врста академског врло објективног удружења. Ово удружење је завршило једну опсежну и подробну анкету о општинским индустр. предузећима у Енглеској и у Америци.

Метода коју су били употребили била је следећа: узео се био изврстан број индустр. предузећа која су се развијала под истим

локалним условима али су једна била вођена од приватне иницијативе а друга од стране општине. Затим су их сјединили и упоредили добивене резултате. Поље рада било је огромно: испитивања су вршена са историјске, социјалне и финансијске стране. Разматране су концесије приватних друштава, карактер и значај општинских самоуправа у разним земљама, историско развиће муниципализма, резултати тог муниципализма и најзад последице његове на: политички, јавни и социјални живот, на услове за радну снагу, на висину цена воде и електрике, на приходе њиве и најзад на општи финансијски преглед и резултате.

1907 федерација која је водила анкету издала је три велике књиге; са првом књигом о општим закључцима, са другом књигом посвећеном Америци а трећом Енглеској.

За нас су ипак занимљивији *Анали колективне економије* који излазе месечно у Женеви у редакцији г. Едгара Милода професора политичке економије.

Према њему муниципализам се да проучавати у три облика: с обзиром на правну, с обзиром на економску и с обзиром на финансијску страну питања.

С обзиром на правну страну испитује да ли у појединој држави закони о општинама и закони о радњама допуштају да се општине мешају у индустријска и трговачка питања.

У економској страни проблема треба тачно одредити које врсте индустријских и приватних послова треба општине да предузимају па да се социјални досадањи поредак ни у колико не поремети, док финансијски преглед муниципализма треба да садржи резултате добивене у годишњем буџету. Питање је напиме да ли се од њега имају какви приходи или добити, критеријум дакле који се сматра за најповољнији кад се има судити о резултатима општинског индустр. или трговачког предузећа. Сва та питања свуда имају подједнаку важност.

Да би довели у везу у колико је потребно да се једна наша општина, а нарочито Београдска, упушта у трговачка предузећа па према томе и да буде власник великог броја

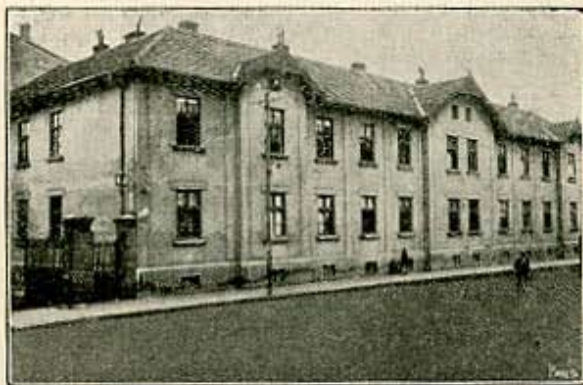
станова чије газдинство није ништа друго до вођење једне смишљене трговине, даље да би видели у колико је са социјалног становишта оправдано да Општина подиже своје станове, врло ће угодно бити да укратко размотримо примедбе француског Државног савета о комунализму у опште да би после могли лако извести разне објективне закључке.

Слично као и наш Закон о Општинама француски закон ћути у питању да ли се једна општина сме упуштати у трговачка и индустријска предузећа. По § 61. њиховог закона о општинама општински одбор решава „о пословима“ општине. Само се не каже дали ти послови могу бити индустријске или трговачке природе. §§ 133 и 134 говоре о приходима општине „од концесија“, т. ј. не говоре о некој директној режији и Државни савет везавши се за те две чињенице базира сва своја схватања на њима, допуњена наравно опсежним тумачењима. Питање је дакле да ли је ћутање закона истовремено и забрана да се нешто сме урадити? То су правничке теореме које нису погодне да се принципијелно расправљају на овоме месту; само ћемо констатовати да је њихов Државни савет био заузео одлучно непријатељски став и није дозвољавао комунализам због тих законских сметњи.

Са економске стране Државни савет је исто тако био тумач свих противника јавних монопола и заступао је гледиште да су општине директно хронично неспособне и болесне да се баве трговином или индустријом. Општине су, вели Државни савет неспособне да тргују; немају довољно искуства, не могу да прате у стопу спекулације, нису наоружане да ризикују губитке и да одговарају променама у курсевима робе. Затим, вели Државни савет, општине немају нарочитог интереса за комунализам. У једном приватном предузећу и директори и шефови и чиновници имају личног интереса да ствар иде добро пошто њихово богатство и благостање непосредно зависи од предузећа. А кад се једна ствар ради у режији, ради се обично само по извесној рутини. Општински чиновници врше своју дужност савесно али без енергије и без неког нарочитог личног интереса. Ова констатација има извесну своју вредност али није искључива и не може да обори значај комунализма у опште. Сем тога, изјављује Државни савет, општинска индустријска и трговачка предузећа ризикују врло брзо да се дегенеришу. Подложна су политичким утицајима који се појављују у виду непотребног и нарочито нестручног особља и у разним уступцима на социјалном пољу те једно индустријско предузеће добије изглед неког хуманог друштва за помоћ својим грађанима.

Међутим живот је показао да ова схватања франц. Државног савета с обзиром на

правно и економско становиште нису баш најлогичнија. И цео режим комунализма у Француској доживео је три етапе. Пре 1914 године, општине нису могле да се мешају у индустрију јер се Државни савет показао мало љубазан да им то допусти. Али се околности мењају, тенденција да се промени закон постаје све јачом, потребе за великим капиталима су неопходне, тако да један део општине не оклева да прекорачи закон. Раз-

Општински станови у Дринчићевој улици

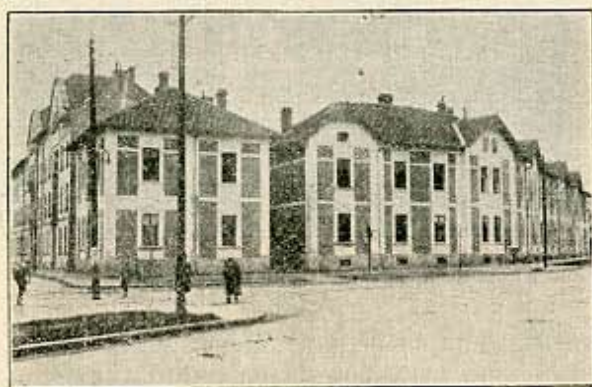
витац електричне индустрије мења изглед проблема. Општине су нарочито морале да интервенишу на електрификацији земље те и сам законодавац уноси извесне измене у закону које се нагомилавају. Ризикује се да изузетци начине правило. Рат још више убрзава покрет. Општине постају купци, трговци и деле разне намирнице народу. Показује се да општинске финансије не пате много од тога и искуство даје нове плодове. Проналазе се нови поступци за техничку финансијску и административну сарадњу градова. Остало је било само да им се даду нове законске форме које би, без жеље да им наметну неко уско туторство, ипак их ставиле у неопходну контролу преко потребну административну хијерархију, сачувавши уз то идеју о комуналној аутономији.

Данас свуда у свету постоје општинска предузећа у директној режији. У Француској су сва та предузећа удешена тако да имају свој аутономни буџет али не чине засебна правна лица већ су директно под општинском управом. Аутономија има чисто финансијски карактер и то само за предузећа већих обима док су разна општ. купатила, млекаре, народне куће и т. д. директно везане за општински буџет. Иде се чак тако далеко да се стварају синдикати општине ради експлоатисања једне веће електричне централе, јер некако је чак и раније био обичај да градска електрична централа а нарочито водовод буду у општинским рукама.

Као што се види француске општине се баве индустр. и трговачким предузећима али

им је то право дато после дугих разматрања, оцењивања и нарочито после опште донесеног мишљења да су те ствари неопходно потребне за живот.

Подизање станова од стране једне општине је исто тако и трговачки и социјалан посао. Али док се подизање водовода или електричне централе намеће силом јер је на прво место социјално и хигијенско питање а уз то општина не може рачунати на велико приватно учешће пошто су потребне велике инвестиције а приватни јаки капитали нису тако чести, бар их нема подједнако много у свима градовима да се на њихову конкуренцију сме рачунати, питање општинских ста-

Општински станови у Радничкој улици

нова изгледа мало другојачије јер је распарчано и допушта лаку конкуренцију ситних приватних капитала који су наравно много чешћи.

Да би лакше оперисали са целим тим питањем пребацићемо га на наш терен и уместо општих изводити конкретне закључке.

Муниципализам код нас постоји од деведесетих година прошлог века. Водовод је пуштен у рад 1892 и Општина га је још одмах издржавала у својој режији. Наш закон о општинама исто тако као и француски ништа не говори о мешању општина у индустријске послове. По § 86 (б) општински одбор у Београду^{*} решава о свакој општинској грађевини и предузећу ако би трошак био већи од 10.000 дин. а у границама одобреног кредита^{*)}. По § 95,7 „општински суд надзира над: кланицама, месарницама, механама, кафанама, гостионицама, да ли се извршују законски прописи и наредбе о томе, а по § 97, 11, б, општински суд у Београду „извршује општинске грађевине и друга предузећа ако трошак око тога не прелази 10.000 а буџетом је одобрен кредит за њихово извршење”.

О некој смишљеној индустријској режији закон ништа не говори. Могао би се једи-

но појам да одбор у Београду решава о *предузећу* већем од 10.000 дин. схватити да је законодавац збиља мислио и на индустријска велика предузећа и тиме начелно одобрио муниципализам код нас.

Међутим муниципализам код нас је већ начелно био одобрен другим индиректним путем. По „Закону о радњама” свако *правно лице* има право да води трговину — општина је правно лице и може се бавити трговином и индустријом. Закон о радњама је писан по угледу на аустријски закон и код њих је муниципализам баш њиме и одобрен. Сметњи дакле законских ми немамо нити смо их имали.

Економских незгода и тугаљивих питања да ли има у нашем муниципализму ствар је разних схватања. Са те стране да се критиковати објективно свако општинско предузеће а подизање општинских станова поготову.

У последње време се на овоме месту доста третирало питање о становима у Београду у опште. Али се говорило само са једне стране и то са социјалне која је несумњиво врло важна али није усамљена; затим писало се о станбеном питању у најширем смислу речи. Питање чисто општинских станова слабо је додирнуто. У једном свом чланку г. Слободан Видаковић^{*)} лепо указује, по једној својој лично вођеној анкети, на незгодне хигијенске чињенице јефтиних београдских станова. Међутим ми ћемо се постарати да се овог пута осврнемо на чисто општинске станове у Београду.

Београдска општина поред разних својих социјалних установа као: Дома стараца и старица, Дечјих обданишта, радничких склоништа и т. д. има изванредан број станова који се издају и доносе ренту. Они су подизани на махове и у разним крајевима града али цела та операција *није* схваћена ни мало као трговачко предузеће већ су они грађени искључиво из социјалних обзира према грађанству сиротног стања, пажећи се при томе да финансијски не праве какве веће трзавице у буџету.

Подизани без закључивања зајмова, грађени тако рећи случајно, кад се згодно указало неко слободно место на општинском земљишту и зидани махом из тежње да се покаже да се општина *ипак* стара о сиротињи, они не показују да је ту вођена нека озбиљна шири политика. У допуну нашег тврђења иде и чињеница да они нису најбриљантније решени ни архитектонски, ни урбански па ни хигијенски. Чак су на пр. хигијенски услови негде и сасвим рђави. Станови у улици Св. Николе, а њих има 62 на броју, немају канализације већ сва нечистоћа иде у јаме које се брзо пуне а неуредно чисте. То је толика

* Измене и допуне од 3. дец. 1904. Зборник ЛХ, 544.

*) Беог. Општинске Новине из 1931 стр. 224.

незгода да скромне кираџије, који силом својих слабих материјалних прилика станују тамо, отказују стан због тих рђавих хигијенских незгода. Тако да се дошло до парадокса да баш ови станови у граду који треба да служе за пример по свом уређењу, јер их је подигла општина, да су они врло нехигијенски. Због тога можемо рећи да је сав тај посао око општинских београдских станова још прилично примитиван или још боље да је сасвим у зачетку али да му ни почетци нису без замерке.

Општина Београдска данас у свему има 422 стана и дућана и вуче од њих месечну ренту 189.087,00. Станови су расподељени овако:

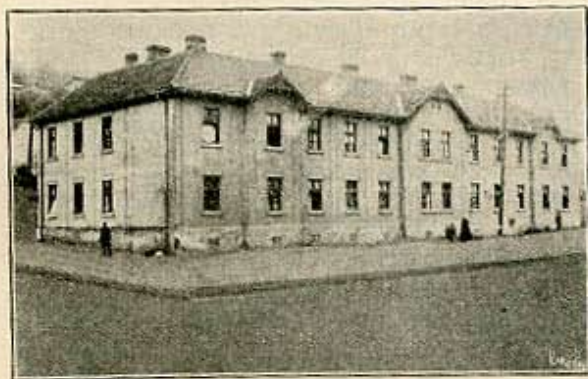
1) Зграде у Радничкој улици са 114 станова. Укупна месечна кирија 47.734,00 дин. Цена становима према броју одељења и величини а креће се од 274 до 806 дин. месечно.

2) Зграда у Дринчићевој улици бр. 3 са 24 стана. Укупна месечна кирија је 9.515,00 динара. Цена становима према одељењима и величини и креће се од 344 до 521 динара месечно.

3) Зграда у Франше Депере ул. бр. 45 са 28 станова. Укупна месечна кирија је 7.392 дин. Цена становима је према броју одељења и величини, а креће се од 244 до 334 дин. месечно.

4) Четири павиљона код Топовских Шупа са 40 станова. Укупна месечна кирија је 16.560 дин. Цена становима је по 414 дин. месечно пошто су сви станови једнаки.

5) Два павиљона у Св. Николе ул. са 62 стана. Укупна месечна кирија је 19.561,00 дин.

Општински станови у улици Франше Д'Епере-а

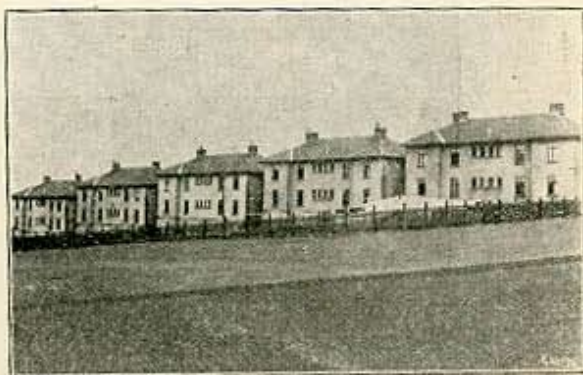
нара. Цена становима је према броју одељења и величини, а креће се од 264 до 521 дин. месечно.

6) Три бараке бондручаре у Прокупачкој улици са 31 станом. Укупна месечна кирија је 6.684,00 динара. Цена станова креће се од 214 до 264 дин. месечно.

7) У разним мањим зградама, баракама и по зградама основних школа има 92 стана. Укупна месечна кирија за ове станове је

27.856 динара. Цена становима према броју одељења и величини, а креће се од 50 до 2000 дин. месечно.

9) Зграда на углу Васине и Добрачине издата је цела под закуп Општинској Штедионици за 10.000 дин.

Општински станови на Топчидерском Брду (код Топовских Шупа)

Поред наведених зграда и објеката који су издати под закуп, уступљено је на бесплатно уживање неколико станова и то:

1) Учитељима по зградама основних школа 27 станова.

2) Служитељима по зградама основних школа 27 станова.

3) Општинским службеницима по разним зградама 5 станова.

и 4) Сиротињи по разним зградама 8 станова.

Укупно издато 59 бесплатних станова.

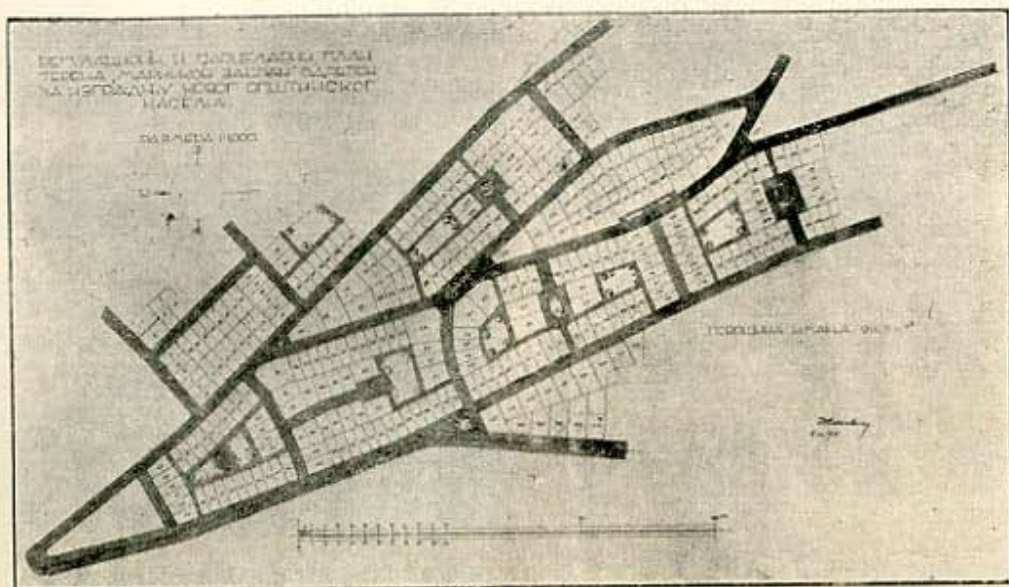
Рекапитулација:

	мес. кирија станова	Дин.
1) Зграда у Радничкој ул.	114	47.734,—
2) Зграда у Дринчићевој ул.	24	9.515,—
3) Зграда у Франше Депере ул.	28	7.392,—
4) Зграда код Топов. Шупа	40	16.560,—
5) Зграда у Св. Николе ул.	62	19.561,—
6) Зграда у Прокупачкој ул.	31	6.684,—
7) Зграде — станови разни	92	27.856,—
8) Зграде — дућани разни	30	43.785,—
9) Општин. Штедион. 1 цела зграда	10.000,—	

Укупно: станова 422 са месечном киријом 189.087,— или 2.269.044,— дин. годишње.

По свима овим становима станују економски најслабији грађани. Већина тих станова има карактер неког социјалног азила а никако не представља исправно решење са економске, социјалне, урбанске и архитектонске тачке станбеног питања од стране једне општине.

Међутим и поред тако примитивног вођења једног опсежног и озбиљног посла као што је финансирање, зидање и одржавање општинских станова, Општина вуче сразмерно добре приходе те се може извести закључак да би, у случају да се посао разграна и

Регулациони и парцеларни план терена „Маринкоб Забран“ одређен за изградњу новог општинског насеља

постави на модерну и социјалну основу, општина би много могла да привреди себи и помогне другима.

Ово неколико донесених слика и планова јасно показују карактер досадашњих општинских станова. И ако би то неки окарактерисали као покушај, лутање и површност, мора се ипак одати пуно признање доброј вољи и племенитости Београдске општине, наравно уз напомену да то није последња њена реч.

Тако на пр. Општина је после анкете станова, коју је са језивим открићима извршио г. Слободан Ж. Видаковић, образовала Комитет који има у задатак да проучи питање

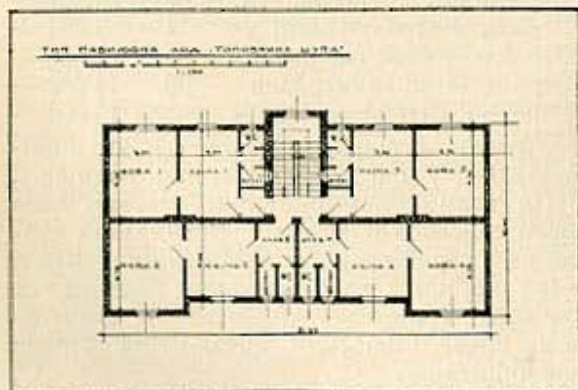
вођења великог канализационог канала кроз улицу Франше д'Епере-а. Указала се дакле била и техничка и морална потреба да се ствар повољно реши и Општина је унела чак била и у буџет 800.000 дин. који су имали да служе као анuitет за зајам који би се имао закључити за ту сврху. Међутим зајам још није могао бити закључен јер се вероватно ствари још проучавају. А да се истеком буџетске године поменути сума за анuitет не би угасила, њена позиција је служила за исплату имања која су се одмах морала купити ради канализације. Имања нису експроприсана јер су већ по себи општинска, него је комитет стао на гледиште да је сопственицима бесправно подигнутих кућа потребно ипак дати неку оштету, те су куће куповане по добровољном споразуму. У свему је купљено 60 кућа.

Даље комитет је предложио да се купи имање Маринкова-бара и имање г. Мијовића на Вождовцу што је већ урађено. Затим је комитет изнео своје мишљење како треба поступити при расељавању Јатаган Мале.

Наиме Комитет је затекао овако стање ствари:

Ситуација Јатаган Мале:

Број сопственика зграда —	673
Број чланова породица сопственика зграда — — — — —	2.153
Број чланова породица закупаца —	2.153
Укупно	4.153
Број закупаца —	764.

Тип павиљона код Топовских Шупа

Јатаган Мале и да реши проблем њеног расељавања. Питање које је увек било отворено постало је наједампут актуелно због про-

Сопственици зграда с обзиром на породично стање

Број чланова у породици	Укупан број породица	П Р И М Е Д Б А
1	46	
2	152	
3	120	
4	121	
5	70	
6	51	
7	36	
8	18	
9	9	
10	8	
12	2	
14	1	
15	1	
19	1	

Број одељења која заузимају сопственици зграда — — — — — 1.444

Број одељења која заузимају зајупци — — — — — 911

Укупно 2.355

месечно 127.840,— дин.

Закупци плаћају кирије

годишње 1.534.080,— дин.

Пред оваквим постојећим стањем ствари Комитет је предложио да се „Маринкова Бара“ парцелише и становници Јатаган Мале преселе тамо. Израђен је парцеларни план и типови кућа, које би се издавале на отплату. У детаљу Комитет је Суду Општине предложио ово:

Одлуке Комитета за измештање Јатаган Мале и Прокопа донете на седници 10-VII 1931 године.

Ј А Т А Г А Н — М А Л А				СВЕГА
Број сопственика зграда				763
Занимање сопственика	Службеника	Државних	152	
		Самоуправних	48	
		Приватних	14	
	Привредника	Самосталних	158	
		Радника	207	
		Домаћица	76	
Без занимања и без посла				18
Број сопственика који	станују у истој кући		627	
	имају и других имања и кућа		38	
	су сами зидали кућу		465	
	су купили кућу		208	
Укупно процењена вредност зиданих кућа				2,792.350
Укупна куповна цена, према изјавама сопственика				2,362.870
Колико кућа имају дућане, радионице и слично				82
Колико оделења заузимају сопственици				1.444
Колико чланова породице имају сопственици				2.469
Држављанство сопственика		Југословени	671	
		странци	2	

Број сопственика зграда 673 — од њих станују у истој кући само 627

Број чланова породица сопственика зграда 2.469 (у овај број урачунати су и старешине породица т. ј. сопственици зграда).

Број купаца 764 Колико одељења заузимају 911

Број чланова породица 2.153 Колико плаћају кирије месечно 127.840

Број купаца 764

Број чланова породица купаца — 2.153 (у овај број урачунати су и старешине породица т. ј. закупци).

I

Величина плацева

1) Величина плаца за куће на отплату треба да износи 300 м².

2) За куће предоређене за смештај цигана као и за породице са више од 4 члана, површина плаца да износи 300 м², али подељени на два дела, тако да два плаца укупно чине површину од 300 м².

3) За случај да се зидају куће за издавање под кирију — са више станова — плацеви могу бити произвољни, али никад мањи од 300 м².

II

Потребна одељења у кући

- 1) За породице од 1—4 члана 1 соба
- 2) За породице од 5—7 чланова 2 собе
- 3) За породице од 8—10 чланова 3 собе
- 4) За породице од 10 чланова па на више 4 собе.

Општа одељења у свима кућама: кујна, подрум или шупа, нужник један до 6 чланова а преко 6 чланова 2 нужника.

III

Врста кућа

1) Куће за породице од 1—4 члана, само приземне.

2) Куће за породице од 5—7 чланова, приземне и 1 соба у подкровљу.

3) Куће за породице од 8—10 чланова, приземне и 2 собе у подкровљу.

4) Куће за породице од 10 чланова па на више приземне са две собе и кујном и 2 или 3 собе у подкровљу.

5) Све куће са подкровљем могу се заменити са целим спратом, по жељи сопственика.

IV

Величина куће

1) За куће под 1, 2 и 3, површина у основи од 41 до 56 м².

2) За куће под тач. 4, од 60—72 м².

V

Висине спратова

Висина подрума од 1,80 до 2,10 према терену.

Висина приземља од пода до таванице 2,70 м.

Висина I спрата од пода до таванице 2,60 м.

Висина собе у подкровљу од пода до таванице 2,30 м.

VI

Постројавање кућа

1) Све се куће на регулационој линији постављају свака за себе, или по две једна до друге да се покрију заједничким кровом, те да дају једну целину. Но где је терен у јаком нагибу може се постављати и сваки стан за себе да сокле не би биле сувише високе.

2) Улаз у подрум може се правити из кујне испод таванских степеница, а може и споља из дворишта где је сокла висока. Тиме се уштеђују велике степенице.

3) Степенице се праве све од дрвета, укупне ширине са образима 0,90 м. и 0,20/0,23 м. успона, и то само код кућа са мансардом. Код кућа на спрат ширина 1,00 м. и 0,175/0,28. Трудити се да степене буду у једном рукавцу а у крајњем случају са једним или два прелома или два рукавца.

4) Према висини спрата, прозори ће бити висине 1,40 м. и осмокрилни дупли. На свакоме одељењу дати само по један прозор; на кујни 0,80 м. ширине а на собама 1,20—1,40 м.

5) Врата улазна 0,90/2,40 са надпрозором ако је потребно а 0,90/2,00 без надпрозора на одељењима величине 0,80/2,00 а на нужницима 0,60/1,80 м., исто и на оставама.

6) Кровови, за станове без мансарде рачунаће се висина (5/12) а са мансардом (0,60). Сви кровови покривени разним црепом дупло (не Кронендах).

7) Таванице биће над подрумима од армираног бетона, а иначе на дрвеним гредама по француској методи — на талпама отстојања 0,40 м., испуна на летвицама између талпа. Плафон се прикива одоздо а патос одозго без пешчане подлоге.

Ипж. Ст. Бурмазовић

Све ово овако предложено је општинском Суду и сад се чека на његову одлуку.

* * *

Да ли је све ово уместно?

Треба ли у опште Београдска општина да подиже још нових станова?

Нека нам се не замери али нагла тврђења као да: „су станови потребни; сиротиња мора негде да се склони; општина треба да врши своју најпречу социјалну дужност, итд.“ више су него површина. Станбено питање се не да и не може решити на једној седници одбора. Општина мора водити дугу анкету о њему јер је оно врло компликовано. Колико је оно компликовано најбоље је пример горњи детаљ: Решење Јатаган Мале, је само један део општинског станбеног питања, па се ово повлачи толико година.

Ако одбацимо на страну чисто правну страну питања о подизању општ. станова, јер смо видели да постојеће законодавство допушта њихово подизање и ако споменемо да нам на овом месту није циљ да се упуштамо у третирање његове оправданости, нама остају две велике групе: финансиска и економска да се са њима позабавимо и да укажемо на разне могућности у проблемима које оне код нас постављају.

И ако је Општина једно правно лице и са правне стране може се бавити трговином

она се битно по једној чињеници разликује од осталих правних лица у граду. Она је једна установа која има права да купи *прирез* од својих грађана. Кад једно велико приватно друштво сазида станове и доцније их изда, оно само може да добије. Општина међутим издавајући у маси своје станове и помажући ситног сопственика ризикује да од њега, који би без тог стана некако живео сам, па можда и сазидао себи своју кућу, направи простог кирајнију — закупца и да тиме изгуби једну приреску главу која би јој без икаквог старања о њој доносила сигуран годишњи прирез. Та чињеница се да провучи не само код питања станова него и код питања млека и хлеба и о њој би се морало доста водити рачуна. Треба са финансиске стране по Општини тачно прорачунати да ли је zgodније да она од 300 хлебара, власника у сваком случају приреских глава, начини 300 обичних радника пошто им све хлебарице узме у своје руке а њих отера у пролетаријат, а са социјалне и економске стране треба промислити да ли је zgodније да општина има своју пекару и цео персонал око ње или да се једноставно донесе грађевинска уредба: ко од приватних хоће да држи пекару, мора она да одговара овим условима: да је чисто држи, да пекара има плочице у амурлуку... итд. па да се из свега тога изнесе тачан закључак. Јер ако је у питању иста хигијена полицијским строжијим уредбама она би се дала задовољити доста лако.

Затим подизањем станова у размери на пр. како је то радила бечка општина, па онда подизање *општинских* млекара, пекара, берберница, купатила, биоскопа, позоришта, кафана, киоска итд. итд. ремети се данашњи социјални поредак у велико. И од ситног власника ствара се пролетаријат.

Подизањем општинских станова по периферији што је случај готово са свима општ. становима у свету, општина даље ризикује да их једноставно не изда. Потребно је знати да општина и ако може да се бори лако против приватних слабих капитала не може да се бори против њиховог незаслуженог доброг пласирања. Власник зграде на Теразијама, само зато што је ту, лакше ће и скупље да изда стан но онај (општина) на периферији. Он је свој новац zgodније пласирао и ту је Општина немоћна.

Вероватно да би се и подизању београдских општинских станова могле zgodно направити исте примедбе које су и Французи правили својим општинама. И овде ће једна тако велика режија бити предмет критике са наводима о тромости администрације, о слабој одговорности, о безенергијој рутини чиновника па чак и о неспособности њиховој.

На страни често раде да општина приватним правним лицима гарантује само изве-

сну дивиденду кад они оснују акционарско друштво за подизање станова. Немци на пр. рачунају да је то најзгаднији начин да се социјално помогне стабено питање уз најмање жртве по општину и уз најмање њено старање. Да би се ипак нешто урадило, општина жртвује једну суму годишње која се даје акционарима као гаранција да ће добити најмање 4%; акц. друштво овако обезбеђено ради доста добро, резултати испадну некад чак и завидни а општина је и помогла и сачувала своју касу од ризичних издатака. Текма једна варијација је код нас могућа али не треба сметати са ума да је пре рата Српско Бродарско друштво на исти начин било помагано од државе али да резултати нису били за похвалу. Господа акционари су били схватили да не требају много да раде јер су обезбеђени и наравно посао је био у застоју.

Општина београдска даље не може да ради као Бечка општина. Развој догађаја, стицај околности, начин државног уређења, преке неодложне потребе сасвим се разликују од стања код нас. Врло је наивно тврдити: „зашто и ми не бисмо тако радили?, како су лепо читави квартави код њих са општинским становима, пресадимо то просто код нас“. Питање општ. станова код нас има сасвим други облик, другу боју.

Питање бечких станова само по себи је врло занимљиво као решење. Ми ћемо га овде у изводу донети да би лакше уверили да је код нас стање ствари много другојачије и да би то наше стање после могли лакше разлагати.

Из основа поремећени привердни односи, који су дошли били као последица великог светског рата у Аустро-угарској монархији, морали су се појавити у свом најоштријем облику баш у самој престоници, у Бечу. Слом државе је био повукао за собом и слом општина тако да се нова Бечка демократска управа изабарана 7 маја 1919 год. била нашла пред потпуно нерешљивим задацима. Али и поред потпуно празних каса и хаоса у администрацији интелигенција и спрема одговорних људи на врху те управе покренула је ипак општину напред ка бољитку. Један од најважнијих проблема са којим су се општинске управе у Бечу одмах сусреле био је проблем станова. Код њих је тај проблем био веома акутан и захтевао је неодложно повољно решење. Питање наше Јатаган Мале и поред све потребе да се што пре реши не може се сравнити по значају са питањем станова у опште у Бечу, које је било постало животна социјално питање самога града.

Од 554.545 станова којима је Беч располагао 1917 године 73,21% су били станови од једне или две собе. Тако велики проценат скромних и јевтиних, а и не баш много хигијенских станова у једном граду који се

убраја у велеградове, није ни пре рата означавао нешто здраво у станбеном погледу. Сем тога нам статистика показује да су ти скромни станови били пренасељени. Такво стање је био затекао рат а са њим је дошла и криза, пошто ни пре рата велики део бечлија није могао да плаћа скупе кирије а са падом круне цене су биле толико скочиле да су се чиновник и просечан грађанин нашли у немогућности да одговарају својим обавезама. Да у неколико задржи то нагло скакање цена које се почело јављати још за време рата Кајзер Франц још издаје закон о становима *Mietenschutzgesetz* и табеларно регулише висине цена појединим становима. Закон се ни мало није показао добрим због посредно врло незгодних последица. Њиме су кућевласници били јако погођени а уложени капитал у зграде остајао је мртав те је *укочена била свака приватна иницијатива у изградњи нових станова*, пошто је у Бечу најмање рентабилан посао био имати посла са зградама и киријом. Закон је додуше повлашћивао ново подизање зграда и ослобађао их од порезе, али је скуп грађевински материјал и сразмерно велике кирије које би биле потребне да се захтевају да би се имала рента и зграда отплаћивала само су још више сметали приватној иницијативи. Десет година (заједно са ратнима) осуство те приватне иницијативе у Бечу веома много су отежале станбено питање у граду. Према становништву, Беч је истина од 1914 до 1928 опао био за читавих $\frac{1}{4}$ милијона становника, али број закључених бракова, дакле донекле број тражње нових станова је био порастао. (Од 1905 до 1914 год. у Бечу је закључено било 189.383 брака а од 1914 1928 год. 221.563 бракова).

Било се начисто да Општина треба и мора да подиже станове јер приватна иницијатива није била у стању да узме удела у њиховом грађењу. И општина је зидала. Сретства је прво потражила у деловном буџету али су се она показала недовољна, што је у осталом свуда случај кад се предузима какав већи посао. Морала се основати засебна благајна „за колонизацију“, која је била напашана (време одређено било је за 50 година) приходима од специјалне таксе на постојеће приватне издате станове. Резултати и приходи од те таксе показали су се као осредњи јер је каса на крају 1923 године имала само 1.45 милиона шилинга. Да би се стање поправило а благодарећи слободи у доношењу финансиских закона због пуне аутономије коју је уживао Беч, општина ту таксу замењује са порезом на издате станове уз напомену да ће цео приход од њега бити употребљен на подизање јевтиних станова.

Дакле завођеном великих реформа у социјалном поредку, јер се порез на издате станове са његовим искоришћавањем за по-

дизање нових, мора протумачити као социјализација *en masse* Бечка општина је решавала и решила своје станбено питање. Технички се успело врло много, хигијенски још више, урбански Беч је добио читаву лепу новоизграђену насеља али — пролетаријат киражија је исто тако ту.

На супрот томе ми стојимо сасвим другојачије. У Београду приватна иницијатива није *укочена*, у ствари она толико производи да ми имамо и станова на претек. Треба ли сад Општина да се упушта у једно предузеће и да ствара робу која се свуда може добити? Да ли је zgodно да Општина предузме зидање читавих колонија по периферији и да ризикује да се они неће издати? Да ли би то био рентабилан посао за Општину и да ли би она, могла пре свега да га изведе из својих редовних прихода или би требало завести као у Бечу порез на издате станове да би се створили приходи?

Ми не мислимо да изводимо никакве закључке а најмање да дајемо какве савете. Наш је задатак да само скромно анализирамо питање да би одговорни надлежни могли оперисати са њиме.

Има исто тако читаву серију чињеница и разлога који иду у прилог тврђењу да Београдска општина треба да подиже своје станове.

Ако општина можда не треба да води трговину са својим становима то не значи да она не треба да *помаже* економски најслабије грађане. Ако се цела та операција схвати као помоћ а не као трговина ствар добије одмах други изглед.

Јер колико год су потребни обданишта, диспансери, радничка мушка и женска склоништа толико су потребни и јевтини станови за сиротињу. Потребно је решити и питање Јатаган Мале. Потребно се борити против нехигијенских очајних прилика које владају по београдским ђумезима. Општина треба то да ради, као финансиски јако правно лице лакше може доћи до повољнијег зајма, јер ће лакше дати сигурнију гаранцију на њега.

Затим можда би се могле помирити zgodно и ове две стране: могуће је решити проблем тако да општина од свих тих станова буде себи осигурала добре приходе а да они ипак ни уколико не ометају приватну иницијативу, да се за њих не стварају никакви нови прирези, да се социјалном поредак ни у колико не промени и најзад да све то добије изглед социјалног старања а никако трговачког предузећа.

Компликованост станбеног питања захтева дакле исцрпно разматрање свих тих разлога, противразлога, пуну анализу проблема обзиром на општинске финансије, на локалне прилике и најзад и на јавно мњење.

Привредна криза и живот у градовима

I.

Ни један град, ни једно село у свету није остало поштеђено од привредне кризе, која се у неколико нијанса појавила после светскога рата. Да ли је она захватила више село или град, да ли у овом или оном делу света, то је питање на које се тешко може одговорити. Она је захватила све, у правом слову смислу. Онде где је привреда била већих или мањих димензија, где је њена структура била тако грађена да је могла да у извесном делу поднесе већи или мањи притисак, дејство кризе је било јаче, односно слабије.

На први поглед могло би се закључити, да је криза, поред све своје разноликости, постала подједнако несношљива граду, као и селу. Та равнотежа, тако да речемо, постигла се је услед тога што се привредно град не може одвојити од села. Када се дубље загледамо у тај проблем, ипак се мора закључити, да је питање привредне кризе много актуелније за град него за село. Пољопривредник је више привредно-слободан човек него грађанин. Извоз богатства, полазна тачка привредног дејства, рада и капитала, долази поглавито из села. Пољопривреда је главна покретна моћ сваког народа, а данас кад је индустрија капиталом развила силовито дејство, што чини разлику између града и села.

Село је, као јединица, више независно, више способно да се самостално бори, него град. Док град, у коме се можда индустрија развијала у највећим размерама, мора да чека на сировину из села или рудника, на радну снагу, као и потрошача, опет из села, дотле је село у могућности да 50% свога живота одржи без помоћи града.

Зато је питање привредне кризе постало једно од виталних питања, у првом реду, града. Да се овај може, у овим тешким привредним временима, да очува и развије, да спроводи своју комуналну политику путем који ће за град и грађане бити од највеће користи, потребно је да се кризи погледа право у очи, да се одмери њена снага, како би се могла спремити реакција, која ће бити у стању да кризу потпуно онемогући.

* * *

Привредна криза се, према самом привредном закону, по коме се врши промет добара, појављује периодично. Тако се она јавља у великом обиму 1825 године, кад је захватила Француску, Енглеску и Сједињене Америчке Државе. После се привредна криза јавља у периоду 1838—1839, када између осталих држава захваћа и Немачку и Белгију, а 1873 године Немачку, Енглеску, Белгију и Америку. Којих десет година иза тога (1882) привредна криза бива општа, што се понавља и 1893—1895 и 1907—1908 године.

До сада се утврдило да се привредна криза појављује у периоду од десет година дана. Међутим, у последње време тај период је бивао мањи, пет па и две године.

Привредни период (коло) састоји се од: кризе, депресије, повраћаја и благодатања. Сваки тај део изазива други и то коло привредног закона стално се окреће.

Поред свега тога, светски рат је створио нешто ново за привреду целог света. Сам рат својим дугим трајањем као и својим великим бројем учесника, проузроковао је да се нормални ток привредног развоја морао зауставити. Око 38 милиона људи било је отргнуто од продуктивног рада за време од 5 година, што најбоље илуструје губитак који је рат учинио привреди. После рата, кад је мир био потписан, наставио се рат на привредном пољу. Тај рат не само да је постојао између појединих држава у надметању у замени добара, него се појавио у великој снази и у самим границама појединих држава.

За у рату изгубљена добра, ратујуће државе примају од Немачке извешан новац на име репарације. Тако је Немачка исплатила на име репарације од ослобођења до 1 јула 1931 године свима државама 270.264 милиона динара. Тај новац много није помогао ратујућим државама, а Немачкој је нашкодио.

Рат је, поред тога, створио и социјалну револуцију. Човек је постао више слободан у излагању својих идеја, снажније тражио заштиту својих права. У политичком погледу, после рата све су се предратне политичке партије морале реорганизовати, а многе су од њих потпуно ишчезле и на њихово место се појавиле партије које су више одговарале духу времена.

То и још много других исто тако важних догађаја, проузроковали су да се привредно стање целог света почев од 1914 године, јако погоршало. То слабо стање нарочито се манифестовало 1921 године, 1926 а од 1929 године па до данас криза се приближује своме максимуму.

Индустрија се развила у последњем времену до стања које је историји непознато. Овај напредак био је проузрокован јаким одликом добара првих година после рата. После извесног времена појавиле су се препреке, које су довеле у питање опстанак целе привреде. Јак прилив произведених фабрика-та морао се зауставити, јер је куповна моћ народа, како у граду тако и у селу, бивала све слабија. Роба се из године у годину нагомилавала, чија је последица била: пад цена робе, незапосленост, која је поновно смањила куповну моћ потрошача.

Једна јака чињеница која је много утицала на привредно стање у свету је монетарна политика. Никада она није била тако жива а у исто време и тако често опасна по привреду, као у време од после рата. Недостатак новчаних сретстава натерало је многе владе да притекну инфлуацији. Кад је ова из темеља пољуљала не само привреду дотичне земље, него и њених блиских а често и далеких суседа, из инфлуације се прелазило дефлацији, од ове стабилизацији и напokon и самој златној валути. Све је то одјекивало у привредном животу. Довољно је да се сетимо привредног нереда који је владао у Немачкој, Пољској, Аустрији, Мађарској, а за кратко време и код нас, кад је инфлуација у осталим државама достигла свој врхунац.

Сада се опет коло окреће: пад фунте стерлинга изазвао је да је Енглеска укинула златно важење и тиме приступила новој монетарној политици. Гест Енглеске није усамљен, и вероватно, да ће то за светску привреду бити од великог утицаја.

Данас је опште привредно стање лоше: у свим великим државама незапосленост се појачава катастрофалном брзином; спекулација се појављује на свим пољима привредног живота; лоша прођа скоро свих продуката па чак и оних који спадају у најнужније људске потребе, као жито. Сва настојања држава, да саме или у заједници са другим државама реше питање привредне кризе, до данас су имали врло мало дејство.

Развитком привредног живота, наступио је у свету у последњем столећу цео преокрет. Довољно је нагласити да је на пример Француска имала 1789 године 26 милиона сељачког становништва, а свега 5 милиона грађана. 1921 године док на селу живи 20 милиона, а у градовима живи 17 милиона становника. У Немачкој је било 1871 године 27 милиона сељачког становништва, а у градовима је живело 15 милиона. Већ 1910 године живи у селу 26 милиона а у граду 39 милиона становника. Опште узето, данас у Европи половина њеног становништва налази се сконцентрисана на једној трећини плодног тла. На један квадратни километар ораће земље у Европи отпада у индустријским земљама 306, а у пољопривредним 144 становника. Зато је у индустријским земљама и сам принос од земље много већи него у пољопривредним земљама. Тако Белгија добива од једног хектара обрађеног земљишта 26,7 твара, Енглеска 22,9, Немачка 20,7, док аграрне средњеевропске државе, и сама Русија не добивају више од 8 до 12 твара.

II.

Садања привредна криза је општа. Она је обухватила и капиталом богате и сиромашне државе, индустријске, као и пољопривредне, село као и град. Њено дејство пада на индустријалце, предузимаче, трговце и занатлије, као и на раднике или чиновнике.

Криза која је наступила имала је и своје узроке и овога пута, као и раније. Један од главних, како смо то видели раније, био је рат. За његово трајање, све живо у ратујућим државама видело је пред собом само рат. И мртви строј, као и живи човек, морао је само рату да служи. Ту се није могло ни замислити да се водило рачуна о самој привреди, као таквој, и о ма чему другоме што не би помагало да се рат заврши успешно.

После рата наступило је време у коме се привреда развијала без компаса. Потраживање добара расло је из године у годину, док није наступила хиперпродукција, која је тај процес зауставила. Како се то обављало, видимо из следећих индекса производње:

Годишњи просечни индекс производње:
(1928 = 100)

Година	Немачка	Сј. Држ. Амер.	Француска	Енглеска
1924	69,0	85,6	85,8	94,8
1925	83,2	93,7	85,0	—
1926	78,9	97,3	99,2	—
1927	100,1	95,5	86,6	101,2
1928	100,0	100,0	100,0	100,0
1929	101,8	107,2	109,0	106,0
1930	84,8	87,4	110,2	97,9
1931 Јан.	67,7	74,8	104,7	—
Мај	75,2	80,2	101,6	90,4 (III)

Производња у све четири државе, које су најјаче индустријске државе у свету, расла је sukcesивно, са малим прекидима, све до 1929 године; тако је производња, према горњим индексима, у 1929 години била порасла према 1924 години:

код Немачке	за 47,5%
код Америке	за 25,2%
код Француске	за 29,8%
код Енглеске	за 11,8%

Опште узето, може се рећи да је светска производња у време од 1924 до закључно 1929 године порасла за око 30%. Да тај пораст није одговарао стварном стању, него је био у најбољем случају прејак, сведочи нам стање после 1929 године. Само за годину дана, у току 1930 год. производња је опала:

код Немачке	за 17,19%
код Америке	за 18,49%
код Енглеске	за 7,64%

а порасла једино код Француске за 0,73%. Тај нагли пад у 1930 години био је проузрокован јаким привредном кризом, која је поред осталог, долазила и услед великих стокова произведене робе, која није могла да се прода. Пад производње није се зауставио ни у току 1931 године. Он се за пет месеци појачао у Немачкој за 9 поена, у Америци за 7, Француској за 9 и у Енглеској за 7. Тако је онај пораст у производњи који се постигао у току од шест година, био у две државе потпуно угашен за годину и по дана (у Америци и Енглеској) а скоро угашен у остале две.

Смањење производње повукло је за собом највећи део привреде. Са њиме се јавља незапосленост радне снаге, која умањује куповну моћ народа. Пад куповне моћи, повлачио је за собом, поред осталог, и кризу у трговини, што је још више парализовало слабо стање. Апстрахујући стање пољопривреде, о чему ће бити речи касније, падом производње, која се јачала све до 1929 године, привредна предузећа су доспела у далеко тежи положај, него што су била раније. Довољно је да цитирамо неколико података о кретању стечајева у појединим државама. Ево тих бројки:

Годишње бројно стање стечајева:

Год.	Немач.	Аустр.	С. А. Д.	Франц.	Енгл.	
1928	7984	583	19.906	8237	4484	
1929	9846	581	18.979	8714	4235	
1930	11440	694	24.905	9068	4423	
Грчка Мађар. Итал. Пољ. Чехос. Југос.						
1928	187	1580	12.346	288	2.600	917
1929	440	2226	12.966	516	3.520	1063
1930	563	2482	15.789	821	8.253	608

Број стечајева се повећао од 1928 до 1930 у девет држава, а смањено се у две и то: Енглеској и Југославији. Стечајеви су расли у индустријским државама, као што је Немачка, Француска, Америка, као и у пољо-

привредним попут Мађарске и Пољске. Али се ипак може рећи да државе које су до 1929 године имале јачи развој индустрије, број стечајева је био већи после 1929 године. Тако је у Немачкој број стечајева био већи 1930 године него две године раније за 43%, док је код Америке 25%, а код Француске 10%.

То исто вреди и за Чехословачку, чија се индустрија после рата нагло развијала. И ако је Чехословачка имала пре рата изграђену индустрију, а њене послератне прилике како у политичком тако и у финансијском погледу стајале далеко изнад њених суседних држава, ипак се није могла очувати од спољнога притиска, који је и њену индустрију ставио пред тежак проблем. Код држава чија је индустрија слабије развијена, као што је Грчка и Пољска, узрок великом броју стечајева треба тражити у унутарњим политичким приликама, које су јаким деловале на развој привреде.

Случај Југославије и Енглеске чији је број стечајева у 1930 према 1928 години опао, и не може се објаснити. То вреди нарочито за нашу државу. Грозно стање стечајева порасло је 1929 године према 1928 док годину дана касније тај број знатно опада (за 43%). У првом семестру 1931 године стање стечајева било је повољније него годину дана раније за нових 46%. У томе Југославија стоји боље него и једна од наведених држава. Али се не сме изгубити из вида, да је наша статистика стечајева недовољно организована, а друго да и сам појам стечаја закон у свима покрајинама не тумачи једнако.

Упоредо са порастом производње растао је поред осталог, и капитал. Не мислимо овде на масу капитала који држе финансијери и рентијери, него на пораст ситног капитала, у овом случају улога на штедњу код штедионице. О томе постоје тачни статистички податци, које нам приказује табела број 1. Ако се узме 1924 година, као почетна база, јер до те године у многим државама валутно питање није било решено, можемо закључити да су за 6 пуних година, улози на штедњу у штедионицама, без обзира на остале новчане установе, порасле за око 90% свога првобитног стања (1924). Тај велики пораст улога био је донекле изазван повећањем привредног обрта, који је у свету наступио. Капитал се све више стварао, јер је то захтевала и индустрија која је стално расла, као и трговина која је са њоме у вези. Тај процес се није зауставио ни у првој половини 1931 године, како се то види на табели. Али, зато је стање далеко неповољније у почетку друге половине текуће године.

Кад је реч о улозима штедионице, које су више мање државне установе, или пак стоје под надзором државе, не сме се заборавити да је услед финансијске кризе, која

Стање улога на штедњу (у милионима):

Крајем године	Немачка (Општ. штедњ. и Резервације)	Аустрија (Општ. и полит. штедњ. и Штедња)	Бугарска (Полит. штедњ. и Државна)	Велика (Општ. штедњ. и Франска)	Данска (Народна) Круна	С.А.М.Д.Ж. (Држав. гр. Нар. Јорна) Доллара	Француска (Нар. штед. Франска)	Италија (Полит. штед. и остале Лира)	Јапан (Полит. штед.) Јена	Чехослов. (Општ. штед.) Чех. круна	Енглеска (Полит. и др. штедњ.) Ф. стер	Југославија (Полит. штед.) Динара
1920	44.563	3.752	287	1.494	1.534	2.533	2.354	13.169	1.412	5.887	357,8	0,5
1924	мар. 595	138.848	279	2.217	1.893	3.389	3.419	20.538	1.789	11.059	387,4	2,5
1928	7.205	778	638	4.170	2.041	4.406	8.813	23.969	2.984	15.553	401,2	36,4
1930	10.800	1.012	832	7.416	2.160	4.792	14.682	27.323	3.878	19.260	417,1	209,6
1931 (VI)	11.074	1.146 (V)	1.012	8.435	2.163	5.083 (V)	16.762 (IV)	28.452 (V)	4.105 (V)	20.410 (V)	430,5	271,3

се почиње да јавља већ у току 1930 године, наступило преношење улога на штедњу из банака у штедионице. Тако се јак пораст у 1930 години, а још мање у току 1931 године, не може узети у потпуности као повећање капитала.

Ако проматрамо кретање емисионог капитала у појединим државама, моћи ћемо да добијемо мало прегледнију слику о стању капитала.

У државама које су најаче капиталом било је ово кретање емисије:

(у милионима) 1 триместар	Сјед. Др. Ам. долара	Француска фр. франка	Енглеска ф. стер.	Швајцарска шв. фр.
1927	681	439	27	118
1928	599	772	34,5	62
1929	936	1072	38,1	104
1930	715	2309	23,2	134
1931	411	2008	15,1	157

Док је у Америци и Енглеској нових емисија било највише 1927 године, од кога времена оне нагло падају тако да су у 1931 години испод ниво-а 1927 године, дотле се стање у Француској, а донекле и Швајцарској, силовито поправило. Да је стање капитала у Француској бивало из године у годину повољније него у Америци и Енглеској, то смо видели и код пораста улога на штедњу. Али јак пораст емисија нарочито у 1930 години, када криза узима маха у целом свету, показује да су се прилике у Француској овога пута развијале без великог утицаја споља. То је, међутим, било само у 1930 години, јер у првом тромесечју 1931 године, и у другом тромесечју исте године, емисије у Француској не износе више од 1413 милиона франака што је око 40% мање него у првом тромесечју исте године. То се исто опажа и у Швајцарској чије емисије падају са 157 на 111 милиона шв. франака. Тај пад у другом тромесечју 1931 године, појавио се и код емисије у Америци, чији износ пада са 411 на 320 милиона долара, а у Енглеској са 15,1 на 8,5 милиона фунти стерлинга.

Из овога се да лако закључити да пораст улога на штедњу није био праћен општим

порастом капитала, него је он био проузрокован више мање несигурним другим пласманом капитала. То се нарочито опажа у току 1931 године. Кад је привреда, а са њом и капитал, постајала све више укоченија у целом свету, улози на штедњу код скоро свих штедионица у свету расту.

III.

У склопу криза, које су се појавиле дуж целог света, нарочито пажњу привлачи себи пољопривредна криза. Она и јест најтежа већ тиме што директно погађа највећи број житеља. Поред тога, пољопривреда баца на трг намирнице које спадају у први ред људских потреба, ради чега пољопривредни артикли спадају међу најважније предмете међународне трговине. Ни сама индустријска делатност није независна од пољопривреде, јер се велики део пољопривредних производа индустријски прерађује.

Највећа последица пољопривредне кризе је слабење куповне моћи пољопривредника. То је деловало на све привредне гране, почев од трговине и индустрије до банкарских шалтера. Заправо, криза која се појавила у пољопривреди била је почетак светске опште кризе, све што је следовало, може се рећи, у јакој је вези са аграрном кризом, која се појављује у јакоме темпу у току 1930 године.

Продајне цене жита су ниже од трошкова саме производње. Тако, према Конференцији жита која се ове године одржала у Риму, да се произведе један бушел пшенице у Канади, потроши се 68,6—83 центи, а за један квинтал просечно 76,8 центи — око 72 фр. франка. У Румунији кошта производња једног квинтала 72 до 75 фр. франака. У то време цене су пшенице биле у Винитегу и Брајили око 50 фр. по квинталу, а у Ливерполу око 69 фр.

Код држава које увозе жито, јаком царином се цена увезеног прилагођава ценама домаћег жита. Тако у Француској производња 1 квинтала пшенице кошта од 130 до 150 франака, а продајна цена је око 155 франака. Сама царина на пшеницу износи око 80 франака, што онемогућава да страно жито

конкурише домаћем.

Пад цена житарица спада у ред највећих догађаја у привредној кризи која се појавила по свршетку рата. Они ће бити за привредну историју један од ретких аргумената за проучавање привредне делатности.

На пример, на главним светским тржиштима жита, цена пшенице кретала се овако:

Просечна цена пшенице:

У епоки:	Винитер (№ 1 Манито- ба) у центима за 1 бушел	Чикаго (№ 2 Винтер) у центима за 1 бушел	Б.-Ајрес (Барлета) у папир. пе- зосима за 100 кг.
1925/26	150 ⁷ / ₈	163 ⁷ / ₈	15.—
1926/27	146 ⁵ / ₈	141 ¹ / ₂	12,85
1927/28	146 ⁵ / ₈	137 ³ / ₈	11,81
1928/29	124	119 ¹ / ₄	9,93
1929/30	124 ³ / ₈	114 ⁵ / ₈	10,65
1930/31 ¹⁾	68	80 ¹ / ₂	7,56
Авг./1930	92 ³ / ₄	89 ³ / ₄	9,93
Јануар/ 1931	53 ⁵ / ₈	79 ¹ / ₄	6,20
Јуни	60 ⁵ / ₈	83—	5,50
Јули	53 ⁷ / ₈	—	5,10

¹⁾ Од 1 августа 1930 до 28 фебруара 1931.

Пад цена пшенице, који се са две мале изnimке (код Винитега и Буенос-Ајреса 1929/30) појачавао из године у годину, може се поделити у два периода. Први период завршава средином 1929/30 године. У то време, од 1925/26 до 1929/30, т. ј. за четири године, цене су пале у Винитегу за око 17%, Чикагу и Б. Ајресу за око 30%. Пад је најживљи био у Буенос-Ајресу, где су цене 1928/29 стајале испод цена у 1929/30 години и то за 0,72 пезоса на 100 кг., односно за око 7%. У другом периоду, којему припада принос од 1929/31 године, стање се је јако погоршало. Цене у Винитегу за ту годину падају за 45%, дакле два и по пута више него су пале у време претходне четири године, а у Чикагу и у Буенос-Ајресу за 30%, т. ј. за онолико, за колико су пале и у време од 1925/26 до 1929/30 године.

Тај јак пад довољно нам показује акцент кризе. Она није ни најмање обична или свакидашња. Њено значење је исто тако важно за град и његово становништво као и за село и сељаке. И ако се пољопривреда већ од 1925 године налазила у опадању, кад су многе друге привредне гране напредовале, 1930 године се то опадање толико појачало да је уздрмало и онако слабо стање свеколике привреде.

Пад цена пољопривредних производа није био у свима државама једнак. О томе нам говори наша следећа табела у којој су приказани индекси цена пшенице. На тржишту држава извозница, просечни индекс за 1930 годину креће се од 60 до 68 према

Индекс цена на велико за пшеницу

(1924/26 = 100)

а) Код држава извозница

Година	Винитер	Чикаго	Минса- полис	Кон- станца	Будим- пешта
1924/26	100	100	100	100	100
1927	101	90	92	97	99
1928	92	101	87	102	93
1929	91	85	86	100	73
1930 I	89	83	87	88	79
VI	70	—	—	65	68
Просеч.	64	65	67	68	69
193 I	37	53	51	42	43
III	39	52	52	41	49
VI	41	54 (V)	56 (V)	41 (V)	46

б) Код држава увозница

Година	Берлин	Беч	Анвер	Париз	Праг
1924/26	100	100	100	100	100
1927	115	98	145	114	112
1928	101	95	126	113	100
1929	98	80	123	105	83
1930 I	106	74	115	93	83
VI	129	—	124	105	70
Просеч.	110	67	97	123	74
1931 I	112	53	63	123	64
III	124	52	66	130	67
VI	117	56	81	134	71(V)

1924/26 години. У тим су годинама цене пале за просечно 44%. На тржишту групе држава које увозе пшеницу, стање је сасвим друго. Тако се просечни индекси цена на велико за пшеницу за 1930 годину код њих крећу између 67 и 110. Тај размак је знатно већи. Он се појављује, како смо то раније видели, услед заштитних царина. Онде где је претила виша опасност за домаћу производњу пшенице, као у Француској, царина је бивала много већа. На нашој табели цене пшенице у месецу јуну 1931 године стајале су изнад ниво-а 1924/26 године у Берлину и Паризу, док су на осталим трима тржиштима биле знатно испод тога ниво-а. Али ни то што су цене у Паризу и Берлину над ниво-ом 1924/26 год. не значи да ту не постоји криза житарице која хара цео свет. Она је постојала и ту, и то у јакоме темпу, али су се умесним начином цене одржавале на висини.

Стање кукуруза, и ако је било лоше као и код пшенице, ипак је било донекле више уравнотежено од ње. Према нашој табели просечно стање за 1930 годину кретало се између 60 и 97. Најнижи индекс био је у Констанци, а највиши у Анверу. Месеца јуна 1931 године равнотежа бива много већа, тако се индекси крећу од 40 до 69.

Услед чега је наступио пад цена житарице?

Индекс цена на велико за кукуруз (1924/26 = 100)

Година	Хамбург	Анвер	Динкерк	Роттердам	Констанца	Чикаго
1924/26	100	100	100	100	100	100
1927	87	129	101	84	90	96
1928	111	164	122	108	135	106
1929	102	147	111	98	116	102
1930	I 75	105	82	73	67	94
	VI 66	110	84	69	59	—
	XII 64	97	82	65	60	90
1931	I 42	59	73	40	43	73
	III 49	76	78	50	48	65
	VI 41	66	69	40	51/V	63 V

Један од првих узрока је јако повећање производње.

Следећа табела нам показује, како је светска производња жита расла.

Светска производња жита¹⁾

(у милионима квинтала)

Земље	1925	1926	1927	1928	1929	1930
Европа . . .	382	330	347	383	389	371
Канада . . .	107	110	130	154	82	108
Сјед. Држ. Ам.	184	226	239	249	220	231
Брит. Индија .	90	88	91	79	87	105
Аргентина . .	52	62	76	95	44	65
Аустралија . .	31	43	32	43	34	55
Остале земље	59	57	63	62	70	61

Свега: 906 920 980 1067 928 998

¹⁾ Без Сов. Русије, Кине и Турске

Ако светску производњу жита за 1925 годину узмемо као 100, онда би 1926 била 101, 1927—108, 1928—117, 1929—102 и 1930—110. Према томе у периоду од шест година, светска производња се повећала за 10%. — То је, у колико се тиче производње.

Међутим, сток саме пшенице растао је много више. Тако је сток пшенице и брашна био у: Америци, Канади, Енглеској, Аустралији, Аргентини:

(у хиљад. бушела)

1 априла 1928 године	—	381.250
" 1929 године	—	496.970
" 1930 године	—	518.360
" 1931 године	—	600.090

Према томе, ако се 1928 узме за 100 јединица, онда је сток пшенице и брашна у тих пет држава био: 1929—130, 1930—136 и 1931—156, дакле, три године и за 1928 повећао се за 56%. То повећање се приближује паду цена, о коме је било речи. Али није само пораст производње изазвао кризу, и ако је он економски необразложив, и ради тога штетан, него је ту било и других узрока.

Вратимо се поново статистици. Према податцима Међународног пољопривредног института, овако се кретао број становника у свету:

Број становника у свету¹⁾

Земља	У милион. становника		Пораст у %
	1909/1913	1925/1929	
Европа	345,5	367,8	6
Канада	7,2	9,6	33
Сј. Др. Ам.	94,4	119,3	26
Брит. Инд.	315,1	331,5	5
Аргентина	7,1	10,8	52
Аустралија	4,7	6,3	34
Ост. земље	385,1	465,4	21
Свега:	1159,1	1310,7	13

¹⁾ Без Сов. Русије, Турске и Кине.

У времену од 16 година становништво је порасло за 13%. Најмањи пораст био је у Британској Индији и то 5%, а онда у Европи 6%, док је највиши био у Аргентини 52%. (Овде треба узети у обзир да се тамо уселио велики број становника).

Ми смо раније видели, да је светска производња од 1925 до 1929 године повећана за 10%. Према 1909/13, просечна светска производња 1925/29 повећала се за 17%. У Британској Индији и Европи просечна производња је 1925 до 1929 била мања него је било 1909/13, и то у Британској Индији за 9% а у Европи за 1%. Највећи пораст био је у Сједињеним Америчким Државама где је производња порасла за 118%, после у Аргентини за 65%, Аустралији за 50%, Канади 19%.

Да би боље запазили ту разлику, поновно ћемо се послужити податцима Међународног Пољопривредног Института, који износи ову табелу.

Потрошња жита у свету¹⁾

	Укупна потрошња		Потрош. једног станов.	
	просечно 1909/10-1913/14	просечно 1925/26-1929/30	просечно 1909/10-1913/14	просечно 1925/26-1929/30
	милиона квинтала		килограма	
Европа	448,8	473,5	129,9	128,7
Канада	22,8	20,5	314,4	213,5
Сјед. Др. Ам.	139,0	148,6	147,3	124,6
Брит. Индија	74,3	78,5	23,6	23,7
Аргентина	12,0	16,1	170,6	149,1
Аустралија	7,5	9,2	160,3	146,0
Ост. државе	59,7	82,0	15,3	17,6
Свега:	764,1	828,4	65,9	63,2

¹⁾ Без Сов. Русије, Турске и Кине.

Потрошња жита у свету, смањила се је према предратном стању за 2,7 кг. годишње по становнику, што чини годишње око 35 милиона квинтала. Свеколика се потрошња повећала за период од последњих 16 година

за 64 милиона квинтала, што претставља 8,3% док се становништво умножило за 13%. Та разлика од пет поена (која претставља између те две величине разлику од преко 50%), била је сама довољна да се на тржишту појави вишак робе. Међутим, то није све. Не само да се потрошња смањила, него се и производња повећала. Просечна светска производња жита од 1909 до 1913 износила је 822,6 милиона а од 1925 до 1929 960,6 милиона квинтала. Значи, да се је светска производња повећала за 138 милиона квинтала. Како се потрошња повећала за свега 64 милиона квинтала, то је преостало неутрошених 74 милиона квинтала жита.

То су феномени који су проузроковали пад цена житарица, што је изазвало пољопривредну кризу. Они су између себе повезани и толико силни, да се питање пољопривредне кризе после свестраног покушавања и међународне сарадње није могло до данас решити, што је пореметило правилан ток осталог дела привреде.

Многе су државе покушавале да питање пољопривредне кризе, која је ослон свих привредних недаћа које су се појавиле у последњих 3—4 године, реше на свој начин. Главна одбрана држава које жито увозе је заштитна царина, која брани да страни произвођач конкурише домаћем. То је ограничавало увоз јер је царина била за продавца чисто неподносива, ради чега су државе извознице запале у врло незгодан положај. То нарочито важи за државе средње и источне Европе, које нису могле да се против тога довољно обезбеде. Ни државе преко Океана нису ништа боље прошле. У Аргентини су многа велика пољопривредна добра обуставила производњу жита. У Канади је „Пул“, који је давао тежаку 82 центима за бушел жита, продавао је то исто жито за 55 центима, па и мање. Слично се догодило у Сједињеним Америчким Државама, где се је

одржавао у Чикагу курс жита на уместан начин.

Све ове методе могле би се поделити у следеће групе: аустралијски, по коме држава оснива централни биро, који од сељака купује жито по установљеној цени; амерички, где се помоћу кооперативе откупљује од тежака вишак жита, како би се могла очувати повољна цена; „Канадски пул“ који је организовао све продавце, да тако одржава цену.

Многи су економисте с правом били против ових привилегија или, боље речено, вештачких начина решавања привредне кризе. У свету, како смо видели, постоји већ од после рата јака хиперпродукција житарице. Уметним одржавањем цена жита, та хиперпродукција се још и појачала, јер је пољопривредник под заштитом разних система, осећао довољно обезбеђен и није ни осећао кризу, која је буктала пуним јеком. И то је у ствари оно што је већ слабо стање пољопривреде још више погоршало. Да су сви ти системи у највише случајева на крају крајева пропали, то је потпуно разумљиво, јер они нису ни претпостављали да ће криза трајати тако дуго.

Ситуација пољопривредне кризе је нарочито неповољна. Тиме што је обухватила цео свет, као ниједна друга привредна грана, што привредна историја до сада није забележила, њено решавање је постало теже. Многе међународне конференције које су се по неколико пута састајале да реше питање пољопривредне кризе и пронађу заједнички пут којим би се она отклонила, морале су се закључити без позитивног резултата. То довољно доказује да ће се њено решење наћи веома тешко. Њу, вероватно, неће ни решити никакве међународне конференције, него сам пољопривредник својом властитом иницијативом.

(Свршиће се).

Проблем снабдевања Београда здравим млеком

После извршене општинске анкете над продавцима млека у Београду и објављеним драстичним резултатима ове анкете, којом је њен покретач г. Слободан Ж. Видаковић пластично представио сву језивост овог стања о нездравом млеку и нехигијенском начину снабдевања млеком Београђана, постављено је питање о бољем начину снабдевања Београда добрим и здравим млеком. На том је питању рађено са одабраним стручњацима и овај је рад ушао у завршну фазу. Како смо могли разабрати из неколико објављених вести по овом питању, а нарочито у „Београдским Општинским Новинама“, та завршна фаза, у решавању горњег питања, састоји се у оснивању једне централне млекарне у Београду, у којој ће се вршити пастеризација и стерилизација млека и као такво продавати потрошачима. Последње питање које се решава јесте по којој методи да се врши ова пастеризација, јер у овом правцу данас у свету постоје разни методи и разни апарати. За нас је споредно који ће метод бити примењен, али је важно да је пала одлука да се врши пастеризација млека.

Од колико је велике важности питање снабдевања Београда здравим и добрим млеком, од толико је веће важности који ће се пут изабрати у циљу отклањања досадашњег рђавог начина снабдевања млеком и који се начин снабдевања има применити. С обзиром на већ од стручњака предложени општ. Одбору начин пастеризације изнећемо нека наша опажања, да би читаоци и они који се интересују овим питањем, могли правилније оценити корисност или штетност завођења предложених начина снабдевања Београда здравим и добрим млеком.

Одмах морамо рећи, да се не слажемо са предложеним начином снабдевања Београда млеком. А зашто се не слажемо и да објаснимо наше неслагање, изнећемо све оно што је потребно за упознавање овога питања.

Општи појам о млеку. Кравље млеко, које је главни чинилац у људској исхрани, представља непрозрачну, жуто-белу течност, која се добија из вимена рогате стоке. Виме је

мускулни зид и дели се на два самостална дела, од којих сваки има по две сисе, које су спојене са унутрашњим шупљикама вимена. У тим шупљинама скупља се прерађено млеко у вимену. Тај део вимена, где се израђује млеко, носи назив жлезде. Млечне жлезде сличне су грозду — гроздасте су — и имају масу малих мехурића, где се израђује млеко, које отуда, по уским каналима, долази у унутрашње шупљине вимена и мужом млека из сиса добијамо из две сисе млеко из једне половине, а из друге две сисе из друге половине.

Добро, нормално млеко, има пријатан, мало слadak укус и слаб мирис.

По свом саставу млеко је сложена смеша од воде, масти, беланчевине, млечног шећера и разних минералних соли, а садржи и друге саставне делове неопходне за живот: витамине, лецитене и ферменте.

Улога хранљивих материја у млеку. Млеко у свежем и непромењеном стању најздравија је храна и најбогатија средина са хранљивим материјама, јер садржи у себи све основне хранљиве материје, које су потребне за одржавање, развиће, раст и функцију једног живог организма. Млеко садржи масти, беланчевине, угљене хидрате (у млечном шећеру), минералне соли и све друге допунске материје: витамине, лецитин (једињења азотних материја) и ферменте, који су неопходни за живот и на крају садржи имуне материје у глобулину. Нема таквог продукта који садржи све хранљиве материје потребне за живот као што је млеко.

Млечна маст налази се у млеку у облику врло малих масних зрнаца, која се простим оком не виде и као хранљива материја служи за извор топлоте и енергије. У 1 куб. сантиметру млека има до 3 милијарде масних зрнаца. У разним пробама број масних зрнаца неједнак је. Њихов број зависи од разних узрока: од врсте стоке, од времена у коме се стока музе, од начина храњења и неге и т. д.

Млечна зрнаца у млеку налазе се у покретном стању; она пливају у млеку и кад је млеко у мирном стању зрнаца се дижу на по-

вршину и на томе се оснива добијање кајмака и масла.

По свом хемијском саставу млечна маст, као и свака друга маст, претставља једињење киселине масти са глицерином. Из млечне масти може се издвојити до десет различитих киселина. Најважније су киселине млечне масти: уљана, стероидна, палмитинска и маслина. Од количине ових појединачних киселина мењају се особине масти у млеку. Што је више у масти уљане киселине, тиме је млеко гушће, масло је меко, и обратно што је више стероидне и палмитинске киселине, масло је тврђе (постаје као сало). Све ово зависи од начина храњења крава музара. Садржина масти у нормалном млеку је 3.5%.

Беланчевине млека. Беланчевине припадају материјама, које у свом саставу садрже азот, и оне су неопходне материје без којих живота неби било.

У млеку се беланчевине налазе у виду *казеина* и *албумина*. Разлика између казеина и албумина састоји се у томе, што казеин није растворљив у води, а албумин је растворљив. Казеин се налази у млеку у облику урде, у једињењу са калцијем у набубреном стању, а кад се калцијум одвоји од казеина, казеин се згушњава, млеко се прогушава. Такву појаву ми видимо код укислог млека, када се у млеку, под утицајем размножавања млечно-киселих бактерија, млечни шећер разлаже у млечну киселину. Образовање млечне киселине одваја се калцијум од казеина, а нерастворљиви казеин згушњава се и пада на дно као густа маса. Ако се сада ова маса филтрира и одвоји згуснути део, онда у сурутки остаје други део беланчевина — албумин, који је растворљив. Албумин, и ако је растворљив, зато није издржљив на већој температури од 80° С. Код загревања на овој температури он се прогушава и таложи. Таквим путем могу се из млека одвојити обе беланчевине — казеин и албумин — под дејством киселине добија се сталожени казеин, а загревањем сурутке добија се албумин.

По свом хемијском саставу обе ове материје јесу сложена тела. Тачно се не зна њихов састав, али је познато само то, да се код распаѓања беланчевина добијају такозване *амино-киселине*. Амино-киселине су врло важне за живот организма, за његово развиће, растање, одржавање животне равнотеже и за изградњу сопствених беланчевина у ћелијама. Амино-киселине, то су киселине које у свом саставу имају азот. Из казеина могу се издвојити око 20 аминокиселина. Распадање беланчевина и издвајање аминокиселина врши се под дејством извесних материја као киселина, лужастих материја и фермената. Код распаѓања беланчевина, које су састављене из већег броја аминокиселина ове се одвајају постепено и честице беланчевина постају све мање и мање. Беланчевине

од којих су одбојени неки делови аминокиселина зову се *пептон*. Од пептона даље се одвајају аминокиселине и на крају распаѓања беланчевине иде се докле не остане једна аминокиселина. Тако се огледа измена беланчевинастих материја тамо где се беланчевине распаѓају. Беланчевине које се налазе у храни добијају ту своју измену у органима за варење (желудцу и цревима) и њихово вештачко одвајање није ефикасно за организам, јер организам без њих не може да изради своје сопствене беланчевине.

Количина беланчевинастих материја у млеку променљива је и чини у средњем око 3.5% од које на казеин долази око 3% а на албумин око 0.5%. Тако, млеко у већини случајева од целе количине беланчевине садржи 85% казеина.

Млечни шећер. Млечни шећер садржи угљене хидрате и као хранљива материја служи за извор топлоте. У млеку претставља бели прашак који је мање слатка од шећера из шећерне репе; тешко је растворљив у води. На високој температури карамелише. Под утицајем микроорганизама превире, разлаже се и даје разне продукте. У млечним радњама најважнија је млечна киселина.

Количина млечног шећера у нормалном млеку чини у средњем 4.7%.

Минералне соли у млеку. Ако испаримо из млека сву воду лаганим загревањем, и добивену суву масу сагоримо на јакој ватри, то сви органски делови, као маст, беланчевине, сагоре а остају само минералне соли. Соли млека састоје се из већег броја материја: калција, калија, магнезија, сумпора и фосфора. Присуство ових минералних соли у млеку врло је важно, јер су саставни део хране које су неопходне за образовање костију и других ткива тела. Количина соли у млеку променљива је врло мало и налази се око 0.7%. Ако је у млеку ова количина соли по нечему умањена знак је да је стока или рђаво храњена или болесна и млеко добија нежељена својства: недостатак калција даје тврдо млеко и није способно за подсиравање, јер неће да превире и т. д.

Суве материје млека. Под сувим остатком млека, разуме се оно што остаје после испаравања млека до непроменљиве тежине на температури од 100—102° С. У тај суви остатак улазе сви саставни делови млека са искључењем воде и делова што ветре. Суви остатак у млеку чини 12—15% и он је важан код контроле млека.

Други саставни делови млека јесу: *витами*ни који су врло важне материје за живот; *лецитин* који је једињење глицерина, киселине млечне масти, фосфорне киселине и нарочите материје са азотом: од великог су значаја у храњењу; количина лецитина у млеку је врло мала, свега 0.06% а међутим је неопходан за живот, без кога ниједно биће не

може правилно да се развија; глобулин који садржи имуна тела, врло је важан као анти тело противу неких инфекциозних болести нарочито код тифусне грознице; у нормалном млеку има га око 0,1%; млеко садржи важне ферменте *радуктаза* и *каталаза*; они су врло осетљиви и губе се на температури од 80%; присуство тих фермената важно је за боље усвајање млека и млечних хранљивих материја у организму.

Задатак пастеризације и стерилизације. Рекли смо да је млеко у природном стању најздравија храна и најбогатија средина хранљивих материја, јер садржи у себи све основне хранљиве материје. И баш зато што је млеко богата хранљива средина, оно је и највећи скупљач свих шкодљивих материја и свих инфекциозних бактерија, па је према томе и највећи преносилац разних инфекциозних болести, јер оне у млеку налазе богатство животну средину. Према томе млеко је најопаснији производ хране за људско здравље. Да се у млеку отклоне сви ти недостаци који су шкодљиви и да се млеко, које брзо подлежи квари, сачува на дужи време, врши се његово загревање на високој температури и та радња зове се пастеризација и стерилизација. Пастеризацијом се загрева млеко од 50—100° С да се убију клице кварежи и трулежи и један део клица инфекциозних болести, а стерилизацијом се загрева млеко од 102—105° С делимично (фракционо) т. ј. загревање млека два пута са чиме се преостале споре бактерија код првог загревања уништавају код другог загревања. Дакле и код једног и другог начина у основи је задатак да се под високом температуром убију — униште сви микроби у млеку, да се убију сви живи реактиви, да се убије цела животна средина у млеку, да се у њему не могу развијати микроорганизми који су носиоци разних инфекциозних болести. Сам овај задатак довољно и јасно показује, да је у таквом млеку убијена цела животна средина да би се онемогућио живот микроорганизмима. Убијајући на тај начин све оно што је шкодљиво у млеку убија се и оно што је корисно, јер није могуће избећи уништавање оног великог сплета хранљивих материја која се у млеку налазе и онда како може тај остатак материјала од млека да служи као храна другом живом бићу, кад је у њему уопште убијено и уништено све оно што је потребно једној живој средини. Према томе, пастеризацијом и стерилизацијом млека не стварају се у њему живи реактиви и материјал који је потребан организму за развиће и рашићење, већ се убијају и уништавају сви елементи, које је утврдила хемија хранења и стварају сурогати хране, а сурогати никада нису оно што је природна храна. Сваки производ хране, који је којим било путем цепањ, раздвајањ, прерађен нема свој природан хемијски са-

став, не може да служи као храна и хранење таквим продуктом донекле је утопија. Таква храна донекле може да буде корисна само за болеснике ако је оспособљена за лакше усвајање материја, или искључиво хранење таквим начином јесте *ненормално, неправилно и антифизиолошко*, а такав је случај и код употребе пастерисаног и стерилисаног млека, које се избацује из употребе, или ако се још не избацује оно се допуњује у губитку хранљиве вредности, чије су последице тешке нарочито за одојчад. (У Француској пастерисаном и стерилисаном млеку, којим се хране деца додаје се сок од грожђа или лимуна да се допуне губитци у витаминима).

Ненормалан и неправилан овакав начин хранења огледа се у томе, што нас хемија о хранењу учи да хранење има карактер процеса, који је сличан природи. Са тим учењем и начином хранења везано је развиће и рашићење организма. То хранење и рашићење живог организма спроводи се скупљањем у њему енергије из материја, које се налазе у природи и храни у природном облику, без њених великих промена у фабрикама, лабораторијуму и апаратима. Да се скупе све те материје мора се употребити сложена храна са производима који садрже основне хранљиве материје у облику једињења разнога састава и својстава, разнога степена усвојивости и у заједници са разним количинама хранљивог материјала, који служи не само за стварање енергије у организму, но и за стварање материјала за развиће и рашићење организма, за попуњавање неопходног губитка ћелија и за одржавање организма у нормалном поретку и јачини. То је признак живота. А тај хемијски услов живота зида се из спајања два принципа: спајања хармоније у свима органима и спајања хармоније у деловима једнога недељивог и невидљивог пута, који је потчињен једном центру живота. Храна несме да нарушава ту хармонију. Само смрт нарушава ту хармонију и води ка пуном распадању и разрушавању.

Антифизиолошко је по томе, јер кад одуземо организмима за варење све елементе индивидуалнога и кад остранимо субјективно осећање укуса, а то у ствари чинимо са овако припремљеним млеком, пошто у њему не само што убијемо све хранљиве материје, још умањимо његову сварљивост и природну свежину, онда значи не само да смо лишили човека задовољства да задовољи свој апетит, но чак и одстранили апетит и свели им тај процес на једну непријатну и досадну дужност пића једног лека, који нема никаквог дејства већ само обмањује. Под таквим условима не може бити правилне радње органа за варење, а следствено томе и правилног варења. Сем тога из таквог материјала организам не може да израђује сопствене белан-

чевине, које су најважнији елемент за живот организма.

Поред наведених недостатака пастеризације и стерилизације млека, због чега овако млеко у области правилне исхране не може да се реализује, има и других важних недостатака са чисто хигијенског гледишта. На име: пастерисањем млека убијају се клице трулежи и један део микроорганизама те тиме нису поуздане гаранције у хигијенском погледу; поред тога пастерисано млеко после 24 часа подлежи процесу труљења, те је потребно да се утроши истог дана, када је пастерисано и обавезно је да носи датум његове пастеризације. По Флигелу, пак, потпуна стерилизација млека постиже се само онда када се млеко загрева на 100° С 5 дана без прекида, или је поуздана гаранција онда када се млеко загрева на температури 120—130° С, према томе ни оваква млека која нису загревана на високој температури не одговарају потпуно хигијенским принципима. А шта бива са таквим млеком које се загрева док се не постигне поуздана гаранција? Такво млеко већ на температури преко 70° С подлежи великим променама: множе се киселине, згрушава се беланчевина (већ од 55° С), албумин у беланчевини уништава се, казеин се згрушава и постаје неупотребљив као храна, млечне масне куглице се слећују, шећер карамелише, дејство фермената престаје, глобулин који садржи имуна тела постаје нерастворљив и његово анти дејство противу инфекциозних болести престаје, витамини се уништавају, лецитин се уништава, млеко у опште губи своју сварљивост, усвајање хранљивих материја престаје јер њих и нема у њему, најзад млеко добија нежељени укус и мирис и постаје од њега једна маса, чија средина нема хранљиве вредности, напротив је штетно као храна нарочито за децу, код које се јављају разне болести као скорбут, која се код деце зове Барлова болест и рахитис јер се у њему уништавају витамини и смањује проценат соли за образовање костију и ткања.

У Данској, где је индустрија млека прешла норму здраве народне политике у вађењу масла и стварању материјалних средстава на рачун народне исхране, деца се хране оплављеним млеком, довело је до тога да је тамо најраширенија болест деце ксерофталмија.

Један од најјачих разлога, због кога смо противу предложеног начина пастеризације млека од стране данског стручњака путем стасанизације млека, чије су добре стране објављене и објашњене у бр. 15. Општинских Новина на стр. 993. јесте тај, што овај метод не даје гаранције да ће Београд увођењем методе стасанизације млека добити здраво и добро млеко, јер и он сам у поменутом извештају тврди да један део бактерија остаје

у млеку и код овога начина, и према томе ми такво млеко не можемо сматрати апсолутно сигурним. Даље, дански стручњак наводи: „ономад су лекари једне дечје болнице у Копенхагену излечили једно дете, које је јако било оболело од скорбута, хранећи га стасанизираним млеком као једином храном која садржи витамин С”, и то довољно показује са колико озбиљне пажње наши позвани фактори треба да обрате пажњу на ово питање, јер оваква изјава и овакав аргуменат у решавању овога питања не представља ништа друго но једну провидну тежњу. Ми сматрамо да један стручњак, који је дошао да нам каже праву истину у питању отклањања једне велике социјалне беде једног великог града, несме у пропагирању једног метода снабдевања здравим и добрим млеком да употреби један тако слаб, усамљен и непроверен аргуменат, који може да послужи само за рекламу, а не и за доказивање једне научне и стручне хипотезе, јер тај усамљени случај нема никакве вредности за једно овако велико и озбиљно питање и надамо се да су позвани фактори повели о овоме рачуна.

Док су се људи задовољавали природном храном и природним продуктима, док се није знало за усавршене машине за добијање финог брашна, док се није знало за многобројне облике конзервисане и пастеризоване хране, док се није знало за вештачко спремање хранљивих материја, — није се знало ни за многе последице модерне исхране, а нове машине и ново спремање хране довеле су до опасног пута. Модерна исхрана довела је до опасне борбе и многа питања у исхрани морају боље да се проуче, па и питање пастеризације и стерилизације млека, које је у другим земљама на заранцима своје употребе, док се код нас јавља као ново чудо модерне технике и журимо се да га уведемо сада када га савремени начин исхране избацује.

Савремени начин исхране говори да је свеже млеко, у природном облику, најидеалнија храна, јер долази из природног лабораторијума и садржи у себи све потребне елементе, који су потребни човеку у погледу правилне и нормалне исхране. Савремени начин исхране говори да је свеже млеко и хигијенско млеко, без мане и да може да буде употребљено за исхрану без икакве опасности чак и не кувано, када је оно припремљено према одговарајућој системи јавне хигијене, јер оно садржи у себи имуне материје, које штите организам од неких инфекциозних болести. До овога сазнања дошла је савремена наука преко оних многобројних жртава које су пале као последица примене разних метода над продуктима хране, од којих су трпели промене и губили своје природне основне хранљиве материје, чије су

последнице највише погађале младе организме — децу.

Ово питање није ново и дански стручњак то треба да зна, да је оно покренуто још 1909 г. на Међународном Млекарском Конгресу у Будимпешти, што не значи да оно што није могло да се оствари 1909 да не треба и 1931 године.

У корист примене свежег млека у исхрани има много добрих и корисних мера, које су изводљиве и које се заводе у многим земљама. Те мере састоје се у:

контроли млека и млечних производа по утврђеним методама;

контроли здравственог стања стоке, чије се млеко употребљава било за исхрану у свежем стању, било за израду млечних продуката;

контроли здравственог стања свих оних који рукују са стоком и млеком;

обавезној примени хигијенског начина муже стоке — машинска мужа;

обавезном подизању хигијенских стаја за стоку, млеко и млечне производе;

обавезна примена хигијенских судова у млекарењу;

правилној исхрани стоке у циљу добијања доброг млека. (У Швајцарској постоји закон, који регулише храњење крава музара, чије се млеко употребљава за израду млечних продуката).

типизирању млека и млечних производа за промет. (Швајцарско млеко има средњу масноћу 4.1%, данско 3.49% а наше београдско млеко по статистици Општине Београдске не садржи више од 1—2% масти.)

Ми немамо ниједне корисне реформе у том погледу контроле млека и млечних производа. Те реформе код нас нити су заведене, нити су исцрпљене њихове добре стране, да су се показале некорисне, па да се мора прибегавати једном општем рецепту снабдевања млека који представља лабораторијски режим; овакав режим и кад би могао да се заведе не може да се реализује корисно, и онда се не постиже ништа.

Нама недостају, као што рекосмо, корисне реформе у завођењу ефикасне контроле. У том погледу код нас постоји необјашњива равнодушност. Та равнодушност у контроли продуката а у првом реду у контроли млека казује нам да у самој нашој престоници, где су сконцентрисане све водеће и културне установе, постоји један велики број кравара који продају млеко потрошачима са неуређеним шталама и другим просторијама, које ни са хигијенског гледишта саме вароши неби требало да постоје. У непосредној мојој околини има неколико таквих млекара чије су стаје и млекарне обичне шуне опшивене даскама и покривене сламом, прљаве, дворишта прљави, без довољно сточне хране, без воде и нико још није дошао да види живот не само тога млекара, но и оних крава, које вапију не само за контролом хигијенских фактора, но и за контролом Друштва народа за заштиту животиња, јер у њиховој околини нема ничега од онога што јавна хигијена и самарићанска осећајност налажу да се пружи тој стоци од које се скидају приходи и трују потрошачи. Ту се може наћи само легло свега онога што нарушава здравље не само најближој околини, но и дубокој позадини.

Из ових млекара и оних које су описане у анкетном извештају Општине Београдске, не може се ни добити хигијенско и добро млеко за исхрану. Млеко из таквих млекара ни путем пастеризације не може поправити очајно стање снабдевања Београда здравим млеком, ако се пре тога не исцрпе мере да се отклоне последице путем једне ефикасне реформе, путем контроле свега онога што је у вези са добијањем доброг и здравог млека. Један добар закон и јака контрола у његовом извршењу, у коме се имају предвидети сви услови производње и продаје млека за исхрану, може да буде од веће користи но скупљање оног рђавог и нездравог млека у једну централну млекарну, из које ипак не може да се добије хигијенско и хранљиво млеко.

Неколико речи о грађи за историју Београда

Последњих година, а нарочито откако је у „Београдским општинским новинама“ заведена рубрика „Прилози за историју Београда“, о прошлости нашег највећег града пише се више него што се икада писало. Па ипак Београд још нема своје исцрпне и потпуне монографије. Томе има више узрока, али један од најважнијих лежи, изгледа, у томе, што је грађа за историју Београда још толико растркана и несређена, да би посао око израде потпуне и систематски написане монографије био врло велики.

Пре него што би се тај посао предузео, мора се бити начисто са каквим се материјалом располаже, због тога, мислим, неће бити неинтересантно ако овде изложим неколико опажања о литератури и изворима за историју Београда.

При писању историје Београда могли би се употребити ови списи:

1. Краћи написи који обухватају целу прошлост града.
2. Чланци и студије, који се баве појединим моментима или појединим епохама београдске прошлости.
3. Разни историјски списи, који се, поред свог главног предмета, дотичу и историје Београда.
4. Штампани извори.
5. Нештампани извори.
6. Старе слике и планови.
7. Археолошки материјал.

I

Насупрот ономе, што би се могло помислити у први мах, краћих списа, којима је обухваћена цела прошлост Београда има много. Нажалост, врло је мало њих који су изворни. То су већином пригодни чланци у којима се појављују увек исте чињенице, по неке чак и помало извитоперене пишчевим претераним одушевљењем и реториком. То, наравно, не важи за све списе. Има их који будућем писцу исцрпне историје Београда могу послужити као драгоцени водић. Ја ћу поменути само неке од њих.

Први најстарији, а у исти мах највећи од чланака, које ћу поменути, написао је 1789 године на латинском језику Матеја Катанчић, професор нумизматике и археологије на пештанском Универзитету. Превод Катанчићевог списка изашао је у петој свесци Гласника Друштва Српске Словесности. Катанчић је био врло учен човек, познавао је добро грчке и латинске писце и у своме спису употребио скоро све оне, који помињу Сингидунум. Нажалост његово излагање је прилично конфузно и он много места посвећује расправљању питања, која се данас више и не постављају. Али зато драгоценији су подаци, које он даје о Београду, каквог га је он видео за време Лауданове војне.

Вировски, који се много бавио прошлосту Београда, објавио је 1911 год. под насловом: „Метаморфозе Београда“ једно своје предавање, које је свакако извод из историје Београда, коју је он писао и која је изгубљена за време рата. Та његова књижица значајна је по томе, што у белешкама испод текста даје важније изворе, али је ту новијој историји дато несразмерно више места него старој.

Најпотпунији и најбољи преглед историје Београда дао је г. Влад. Ђоровић у своме чланку: „Кратак преглед историје Београда“, који је штампан у књизи г. д-р Милослава Стојадиновића: „Београд у прошлости и садашњости“.

II

Постоји већи број чланака и студија о појединим моментима из историје Београда, али они нису равномерно распоређени кроз векове. Скоро сви ти списи односе се на римски Сингидунум, на доба аустријске окупације Београда од 1717—1739 и на најновији период времена. О осталим епохама писао се врло мало, скоро ништа.

О римском Београду постоји брошура Вировског: Сингидунум, моја књига: Како је постао Београд и један врло значајан чланак у „Реалној Енциклопедији“ Pauly Wis-

sowa где су цитирани сви стари писци, који помињу Београд.

О аустријској окупацији Београда 1717-до 1739 имамо чланке Виловског у „Искри“ и „Књижевном Гласнику“ и чланке Косте Протића у Годишњици Н. Чупића.

О Београду после ослобођења постоји уколико је мени познато чланак Виловског у „Књижевном Гласнику“, успомене Срете Ј. Поповића, успомене К. Христића, брошура д-р Јова Ташковића о паду Београда и Шапца 1806 године и моја књига Београд пре сто година.

Даље о разним питањима из прошлости Београда имамо чланке г. г. Е. Ј. Цветића, д-р Милослава Стојадиновића, професора Драгутина Костића, професора Јована Ђорђевића, Манојла Озеровића, а свакако и још неке, које ја нисам забележио.

Нажалост сви су ти списи јако раштркани, а до неких од њих може се доћи само у библиотекама. Поред тога не постоји нигде библиографија свих списа о Београду, тако да би онај, који би желео да се упозна са свим оним, што је о Београду писано, морао да прелистава редом све наше часописе, па чак и дневне листове.

III

Писац историје Београда мирао би узети у обзир и најважнија историјска дела, која се дотичу Београда.

За Београд су везани врло важни догађаји не само из наше, већ и из римске, византијске, бугарске, мађарске, турске и аустријске историје. Због тога у историјским списима свих ових народа постоје многи подаци о прошлости нашег града и они би се могли употребити, уколико о појединим питањима није могуће доћи до оригиналних извора.

Многи историјски писци, нарочито наши, ако и нису писали специјално о Београду, поклањали су нарочиту пажњу догађајима, који су са њим у вези.

Тако, на пример, не постоји ни један спис о Београду у доба сеобе народа и византијских борби са Хунима, Аварима и Словенима. У тим борбама, међутим, Београд је играо врло важну улогу и често се помиње у изворима: код Прокопија, Менандера, Агатија, Симокате, Константина Порфоријенита и осталих писаца.

Али, ако о тој епоси из историје Београда не постоји ни једна посебна расправа, све најважније податке о Београду тога времена употребио је и прокоментарисао г. Станоје Станојевић у својој књизи „Византија и Срби“. Онај ко би писао историју Београда, морао би имати пред очима и изворе, али би му посао био знатно олакшан.

Исто тако за турски период од велике користи може бити Хамерова историја Тур-

ске царевине. Хамер је имао пред очима многе турске и источњачке изворе, до којих је данас врло тешко, ако не и немогуће доћи, чак и ономе, који би знао турски и арабљански. А у његова четири велика тона на свакој трећој-четвртој, а по негде и на свакој страни помиње се Београд.

Ово су само два примера, а могао би се навести читав низ историјских дела, које историчар Београда не би смео мимоићи.

IV

Штампани извори дају многе занимљиве податке из историје Београда, нарочито извори који су штампани у издањима наше Академије наука. Јер сви наши научници, који су те изворе прикупљали и сређивали, поклањали су нарочиту пажњу свему ономе, што се тиче Београда.

У штампане изворе долазе: дела старих писаца, нарочито савременика; стари летописи, биографије и мемоари; разни записи и натписи; путописи; стари листови и тако даље.

Велика је незгода што су многи извори штампани по часописима: Гласу и Споменику Академије наука и другим, те немају регистра, што јако отежава рад. По неки пут се морају читати стотине страна, да би се дошло до каквог ситног податка о Београду.

Најважније путописе преко Балконског полуострва, а од њих већина додирује Београд, прикупио је Матковић и штампао у изводима и са коментарима у „Рају“ Југословенске Академије. Није, међутим, ипак довољно задржати се на прописима, које је он објавио. У њима он је пропустио многе детаље, врло занимљиве за Београд. Зато би требало, гдегод је то могуће, потражити оригинале а вероватно је да би се нашло и доста значајних путописа, које Матковић не помиње.

Старе српске записе и натписе прикупио је и средио покојни Љуба Стојановић и у њима има прилично занимљивих података о Београду.

Стари листови и часописи постоје само из новијег времена.

V

Нештампаних извора, колико је мени познато, у Београду има мало. Акта Државне архиве могу дати само материјал за Београд после ослобођења. Од разних старих списа, који се чувају по разним другим установама, најважнији су објављени, те се отуда не може много очекивати.

У бечким, пештанским и цариградским архивама свакако да би се нашло много занимљивих података. Виловски је у Бечу много радио и свакако да је исцрпео оно што је најважније. У Цариграду може бити, могла би се очекивати важнија открића.

VI

С обзиром на данашње стање извора за историју Београда, изгледа да најбоље стоји ствар са старим плановима и цртежима. У Београду постоји неколико великих збирки тих планова и цртежа, те је могуће извршити поређења и проучити скоро све, што је од тога историјског материјала остало.

VII

Што се тиче археолошког материјала ту најгоре стоји ствар. Са сигурношћу може се употребити само оно, што се чува у музеју и што је описано у стручним часописима, нарочито у „Старинару“. А оно је врло мало.

Нажалост, о ископинама, које су врло честе у Београду, не води се скоро никакав рачун. Музеј, истина шаље своје стручњаке, кадгод му се за какав налазак јави, али то ретко бива. Предузимачи и надзорни инжењери који руководе радовима на београдским градилиштима или прелазе преко ископина са потпуним неинтересовањем, или, што је можда још горе, журе се да што пре униште све трагове, бојећи се да им долазак научне комисије не омета рад. Због тог некултурног менталитета неких наших чак и образованих људи пропала је многа значајна старина. А њих је у Београду и овако врло мало.

Београдски сликари и Београд

Раскрсница природних путева, подигнут на ушћу двеју пловних река, Београд је самим својим положајем био осуђен да буде вечито на удару завојевача и са севера и са југа као и са истока и са запада. Сваки завојевач је палио и рушио док за време Турака чест пролазак великих армија као и доцније, обесност пограничних трупа нису створили од насиља један свакодневни и неизбежни приказ београдског живота. Те тако, осим сурих бедема тврђаве, у Београду је било све пролазног карактера. Завојевачи несигурни о трајању свога боравка не подижу великолепне споменике, а грађане је дуго и горко искуство научило да се не размећу својим богатством и да се задовоље животом ограниченим на најужу круг пријатеља и породице. Београдско становништво је живело већином од продаје потреба војној посади и околним селима, стварно стари Београђани су били искључиво занатлије и ситни трговци.

Овакви сталежи Београђана, који нису били чисте расне крви и који су, силом околности, све своје способности употребљавали искључиво у циљу да сачува породицу и да повећа зараду, није имало ни времена ни могућности за гајење ликовне уметности, нити се је могла одавати ма коме интелектуалном послу за који не би плаћали или војна посада тврђаве или сељаци из околине. Из ове класе, и под таквим условима, није могао постојати уметник. Ако се још узме у обзир да је такво стање трајало од самог подизања Београда па до скоре прошлости онда ће нам бити јасно зашто Београд није имао песника да га опева или сликара који је, одушевљен природним лепотама Београда, занесен светлосним ефектима Београдског неба насликао ремек дело. Старом Београду уметност је била један непознат и излишан луксуз.

Са Карађорђевићевим устанком Београд постаје политичко средиште ослобођене Србије. Развој је брз и велики на свима пољима осим уметности. Док, са помоћу културних радника из Војводине, Београђани брзо узимају учешћа у интелектуалном животу народа, Војвођани, и неколико страних учитеља лепих вештина, за дуго време су готово једи-

ни претставници уметности у Београду. Стари, урођени, карактер београдског трговца, занатлије није могао одједаред примити, за њега, једну нову грану делатности. Унутрашње политичке прилике и незавршено Народно Дело спречавали су званичне кругове да предузму интензивно подстрекавање уметности. Врло мали број културних људи тадашњег Београда није се могао задовољити домаћим производима. Млади Београђани, кад год им се даде прилика, студираше на страни враћајући се пуни одушевљења за све оно што њихови родитељи нису никад видели. Оно мало људи што се интересовало ликовном уметношћу узима за узор савремене немачке, француске, руске и мађарске сликаре. Наша величанствена средњовековна уметност остаје непозната Београду. И док Београд нагло прима западну цивилизацију, и сувише нагло да би је могао сварити и почети самостално делање, село остаје верно својим ткањинама, везовима, дрворезу и старим иконама. Док су београдски интелектуалци величали сумњиве уметничке величине запада, нашим сељацима је још чак и *Madonna Sistina* била „швапска икона“ и није претстављала прави лик Богородице. Београд се стиди народног, сељачког укуса а народ не разуме нове погледе Београда. А тешко је и било разумети уметничке погледе тадашњих Београђана. То су била искључиво мишљења о сликама малог броја људи који никад раније нису видели уметничка дела. Њима, као и њиховим претцима, уметност није била неопходна духовна потреба, али познавање уметности, ма како површно, постало је једна од одлика културног грађанина. Зар Гете није писао о уметности? Резултат површне културе помешане са грубошћу ондашњих прилика био је: нездрава сентименталност и лажни романтизам. И можда је срећа и Београда и Српства што у то време престоница нема истакнутог сликара. И ове прилике нису биле повољне за развијање уметности. Стварно на уметност се много не полаже, и Београд не добија сликарску школу све до 1895. године када покојни Кутлик оснива садању „Уметничко Занатску Школу“. И врло је каракте-

ристично по Београд да он још нема пристојне уметничке школе, која би била достојна функције која јој је додељена народним уједињењем. Стварно Београд је једини град у Европи, који је преко 100.000 становника а да нема пристојне уметничке школе. Већ прве класе Кутликове школе дају неколико лепих имена нашој историји уметности. За тридесет и шест година рада, под веома неповољним околностима, стварно под тако рђавим материјалним околностима да је право чудо како се могла држати, ова је школа показала врло леп успех и као васпитно сретство и као колевка уметности. Настава је била по узору на сличне школе на западу, те није могло бити ни говора о неговању личних или расних уметничких карактеристика. Београд је још био мртав град што се тиче ликовне уметности. И једини Београђанин тога доба који је показао интересовање за ликовну уметност, само сасвим природно, више у Паризу но овде, јесте Краљ Милан који купује од Амброаза Вонарда две слике од Седана. (Где су сада?) У доба када је Седан више био познат као ексцентричан тип но као уметник.

После мајског преврата 1903 године интелектуални живот Београда се нагло расцветавала. Београд постаје центром целокупног Југословенства. Стари Београд први пут у својој историји почиње да живи самосталним престоничким животом. Сјајне југословенске изложбе су изгледале још сјајније у граду сиромашном у уметности али богатом у духу пожртвовања, у националној свести, у борбеној енергији. Свесност националне величине и жудња за независношћу и уједињењем манифестују се свуда. Појединци, запојени снагом и величином општег националног ентузијазма почињу мислити и о самима себи у бољој светлости. Стране величине се мере и њихова вредност проверава. Сумња се чак и у учитеље. Да нису њихови методи застарели? Млади уметници још жудно гледају према Паризу и Минхену али више са жељом да се припреме за велику борбу, за зидање националне уметности но да се такмиче са странцима у њиховим методима. Гледа се са неповерењем на старе уметничке формуле које су се заљулале пред навалом импресиониста и Седанових следбеника као турска царевина пред војскама балканских савезника. И држава и појединци показују све више интереса за ликовне уметности. Блаженопочивши Краљ Петар Ослободилац је редован посетник свих изложба. Не само то, Он је лично ободравао и ученике сликарске школе, чији ђаци нису знали за свечаније моменте но што је било клицање Седом Краљу приликом његових редовних посета годишњим изложбама ученичких радова. У београдску Уметничку школу долази одушевљени млади нараштај са свих страна Српства из Старе Србије и Македоније, Босне и Херцеговине,

Црне Горе и Далмације из Срема и Војводине. Изгледало је као да су сви услови ту да Београд постане и уметнички центар нашег народа. Требало је сачекати да већ запојена расним ентузијазмом, млада генерација сазри.

Велики рат, свиреп и разоран, који је прекинуо сваки уметнички рад у Београду, као што је зауставио и сав културни напредак у целој земљи, доноси велику промену и у сликарском подмлатку и у једном делу публике. Пре рата врло мали број сликара је имао могућности да проведе дуже време на страни и они који су ишли на страну већином су учили у Минхену. За време, и после рата, Париз је центар нашег сликарског подмлатка и сада много већи број сликара има прилике да тамо студира. Директан утицај Париза на наше сликарство види се у великом броју присталица модерне уметности међу нашим уметницима, како онима који су били у Паризу тако и међу онима који нису имали прилике да оду даље од Београда. Модерно сликарство се увек сматра — не знам зашто — као синоним за слободу у уметности, те се не треба чудити да је наш млађи нараштај пришао модернизму на тако срдачан начин. Стварно уметност је ван времена и датуми се употребљују само ради историјског класификовања дела и ради бољег праћења развоја идеологије уметности, те због тога се не сме замерати ни класичару ни модернисту али се од обојице мора тражити основно схватање принципа њихове уметности. Наши сликари који су на страни, силом околности, површно примили модернизам налазе у Београду извешан број сликара из осталих југословенских крајева који су још пре рата пришли разним модерним правцима. Нема више париског стимулуса, нема више честих изложба нових величина — париски трговци модерном уметношћу су неуморни у проналажењу нових звезда — па нема довољно ни литературе о ликовној уметности, а принципи и ликовне уметности нису били, у своје време, продубљени и научени те наш млади нараштај место да је модеран зашто се слаже са идеалима модерне уметности — а основе и идеали уметности се никада нису мењали — модеран је само зато што слика као што то ради неко у Паризу. Рат је исто тако дао прилике великом броју нашег грађанства да живи у Француској извесно време а омладинци да се тамо школују. Један део ове публике је претрпео извесне промене, не промене корених особина, но чисто површне, једна од тих промена је повећање интереса за ликовну уметност, стварног ослонаца по коме би био слободан да одлучи коме делу да поклати своју пажњу. Као и по другим престоницама, ствара се извесна врста снобизма, а снобизам је ма како он непријатан био као опис појединаца, врло корисан по уметнике — и ако не увек и по уметност. Додајте ово-

ме још недостатак стручне критике па ће бити врло лако разумети зашто је ликовна уметност у нашој престоници још у зачетном стању. Док пред сам рат све су околности биле повољне за почетак једне расне уметности, сада су све прилике за имитирање ствари страног порекла; јер и код нас, као и у другим престоницама, има приличан број људи који гледају на уметност као и на сваку другу моду, и за које „модеран“ значи културан.

Као илустрација после-ратног карактера ликовне уметности у Београду Четврта јесења изложба београдских уметника је сасвим успела, наравно, у овом случају не говоримо о квалитету јер, на жалост, већи део београдских сликара не учествује на овој изложби. Ова изложба изгледа као каква телалница у неком већем поморском граду, телалница у којој можете наћи свега и свачега и са свих страна света, од бисера па до мајмуна и папагаја, од скупоценог капута мандарина па до неопране кошуље морнара. Тако Радовић, неоспоран таленат, излаже две врсте својих слика: слабо балансирану композицију и боље успеле мртве природе и интеријере. Пријатне слике али нас воде право у Париз, и две врсте технике и колорита неизбежно потсећају на два мајстора, који су свакако ове проблеме, које Радовић овде решава, већ решили на бољи начин. Зашто је Радовић београдски или у опште југословенски сликар? Где је Беложански нашао ону слатку театралност и магловитост? Да ли на енглеским Тоск's божићним честиткама, или се вара мислећи да је мело-драмски ефекат једна од сликарских вредности? Ван-Гог је сликао онако како је морао, што је и својом смрћу доказао, и умео је да реши све проблеме које је третирао. Зашто Хакман не слика као Хакман? Очигледно да би тада био много интересантнији? Зашто Сава Рајковић није исекао своје композиције од бојадисана папира, јер би та техника била много згоднија за његове композиције но масна боја. Зашто се Роксанда Зурунић боји да изађе из сладуњаваог синвог соса? Један је београдски сликар умро са надимком „Сос“ због сличне грешке. А г-ца Зурунић очигледно има великог смисла за боју и не треба да бира своју палету сувише рано. Зашто су сви млађи тако нервозни, откуда тако јака жеља за модернизмом? Сви ови радови могли би се, погрешно, схватити као изложба ђачких радова из разних париских ателеа. А где је Београд? Изгледа да се сасвим заборавило да ми можемо допринети уметности само ако не изгубимо наше локалне и расне особине, само ако дамо не рђаво подражавање странаца, но наше непосредне радове у којима би се израдио наш национални и локални смисао за уметност. Баш присталице модерне уметности не треба да забораве, да је, преко Париза, целокупна модерна

уметност позајмила тако много од Црнаца и Полинезица не зато што је њихова уметност личила на париску. Ми знамо да се ни локална ни расна уметност не могу створити само жељама или декретима али смо исто тако свесни да постоје извесне локалне карактеристике које се не могу избећи осим са свесним и великим напором. Такве карактеристике, остављајући на страну чисто националне и расне особине, могу бити и чисто локалне као што су н. пр. светлосни ефекти београдског поднебља. Рефлектирана светлост, коју Сава и Дунав боје деликатним зеленилом је присутна свуда и морала би се осетити у радовима сликара који раде у Београду, па ма које народности били. Обиље јаких контраста и значајно присуство мрких (браун) и тамно-црвених боја је још једна од локалних особина. Па онда готово насртљива директност изгледа у пуној светлости и готово мистериозна елузивност у сивим данима уједначене светлости. Укратко, Београд има све климатске услове да постане седиште једне локалне школе која би могла да буде од значаја и по целу земљу. Има уметника и који нису модернисте, као нпр. Миодраг Петровић који ради своје пределе врло вешто али их не продубљује, или Милош Голубовић у чијим се сликама види наше, карактеристично, поднебље али ствари, овде изложене, нису довољно организоване нити су разне равни слика довољно везане. Јелисавета Петровић слика у масама добро распоређеним али је простор у њеним сликама празан, те слике добијају изглед позоришне сцене. Васа Поморишац, упоређен са већином излагача, изгледа револуционаран, или, ако хоћете, ултра-консервативан. Па ипак ни једно ни друго категорисање није тачно јер он интелигентно продужује традицију војвођанских сликара, коју он оживљава модерним вредностима, што много дубље и озбиљније но што се то на први мах чини. И на послетку има једна једина слика на овој изложби која има све особине уметничког дела и носи локални карактер, то је мало платно „Мотив са Душановца“ од Боре Стефановића. Ма да скромна и по размери и по замисли ова је слика лепо схваћена и ванредно продубљена те је пуна спокојства и свежине. Од шеснаест скулпторских радова ни један не заслужује нарочиту пажњу.

Остаје да се наметне једно озбиљно питање, питање етикете које су дужни чак и уметници да поштују. Преко свога изасланика отварању ове изложбе присуствовао је Њ. В. Краљ, покровитељ изложбе је председник Београдске општине г. Нешић, а велики број одабраног грађанства дао је отварању ове изложбе изглед једног друштвеног догађаја. Међутим већина београдских уметника није учествовала на изложби и врло мали број је био присутан њеном отварању.

Сузбијање мува у Београду у току лета и јесени 1931 године

Напредовање Београда крупним диновским корацима у току последњих неколико година учинило је од њега, нарочито у погледу спољашњости и удобности живота, једну велику европску варош. Што се, пак, тиче санитарних питања, која су у великим европским градовима, више-мање, везана за живот сиромашних класа и узимају се у обзир и решавају са социјално-економског гледишта, код нас су та питања везана за технику „закулисне“ стране варошког живота и газдовања, која у своме развоју није још ни издалека стигла диновски напредак града. Баш ова дисхармонија у ниској хигијенској култури широких маса и рапидном напредовању града у правцу великоварошког узрок је и извор једног класичног антисанитарног проблема, који у другим великим варошима не постоји: питања мува! У другим великим варошима Европе, то је питање давно скинуто са дневног реда, муве не постоје, нити има могућности погодне за размножавање тих, по здравље штетних инсеката. Главна подлога за њихово размножавање су отпадци животних намирница у стању трулења, нечисте кухиње и ђубришта. У добро уређеним градовима Европе механичком прерадом и сагоревањем извуче се из отпадака и ђубрета све, што се да још користити, а у исто време уништи се и подлога за размножавање мува.

За неколико година грозничавог пораста Београда није било довољно времена нити финансијских могућности, да се набаве модерни апарати за искоришћавање и уништавање отпадака. Одстрањивање отпадака врши се и данас још доста примитивно, и ако је Општина урадила много на решавању овог питања. У Београду је уведен систем канти, које су снабдевене добрим поклопцем (мора да их има свака кућа у своме дворишту), а специјални аутомобили односе ове отпадке ван вароши. На овај начин лице вароши постало је приличније; али, у суштини, могућност за размножавање мува остала је иста.

У јуну месецу ове године Општина је увела новост од велике важности по Београд.

Иницијативом г. Претседника Општине и на захтев стручног Санит. савета, организован је при Санитету „Ентомолошки биро“. Захваљујући овом, Београд постаје једна од малог броја европских вароши, где се ентомолошки рад ставља у службу муниципалног санитета. Наравно, као пречи задатак ове установе, решавање питања мува поставља се испред свих осталих питања.

Јака способност мува за множење, топло лето ове године, са великим количинама влаге, добар род покрва и воћа, нарочито лубеница и диња, уз то још и немарност становништва у погледу чистоће, стварно су биле повољне прилике за најјаче размножавање мува у овој години. Ентомолошки рад у погледу сузбијања мува отпочео је тек онда када су презимеле муве дале већ једну-две нове генерације.

Задатак сузбијања мува, специјално у Београду, јесте један од најтежих послова којима се икад бавила примењена ентомологија; а ево зашто:

1) Ентомолошка општинска организација састоји се од једног ентомолога, два помоћника (студената-медицинара) и два радника. Треба још поменути, да само један медицинар и један радник могу да се посвете сузбијању мува; други раде на сузбијању комараца. Јасно је, да је овај број људи и сувише мали.

2) Ентомолошка организација није била предвиђена буџетом Општине, те до сада није имала довољно средстава за набавке, није било довољно потребних инструмената, посуђа и т. д., није било могућности, да се организују како треба демонстративни огледи, да се приступи неопходним посматрањима или сакупи потребан материјал.

3) Рад је необично отежан због средине у којој мора да се врши. Ово се односи на широку београдску публику, која не разуме значај тог посла, околност и тешкоће, под којима се делује, ни велику корист, која из овог проистиче. Чак и код интелектуалаца овакав рад наилази на неразумеваше или скептицизам, те се чују примедбе: „Има више

мува откада је Општина почела прекопавати ђубриште" или „Муве код уништавања на ђубришту, налазе свој спас у вароши".

4) Као што је горе наведено, недостаје новчаних средстава у извођењу једне шире акције на сузбијању мува. Због овога није се

Радници са кофами у којима је спремљено кречно млеко за дезинфекцију

могла предузети облигатна дезинфекција отпадака још у двориштима, и после на ђубриштима, јер су ови постали легло ларви и мува.

5) Треба још споменути да су импровизирани пијаци, многобројне неуредне штале и многа дворишта на периферији на којима се налазе нехигијенска ђубришта, дворишта са непрописним начином прикупљања одпадака, постали извором мува.

После свега наведеног разумљиво је да је тежак рад, који се вршио на сузбијању мува од стране ентомошке организације могао да буде само као кап у мору асанационих мера за читав град. Па опет не може се рећи, да овај рад није био и користан.

Ентомолошки биро има већ добрих тековина на испитивању. Прикупљено је око 25 врста мува, од којих су 13 већ одређене те се упознајемо са овим врстама:

- 1). *Musca domestica* L. обична собна мува
- 2). *Fannia scalaris* F. мала собна мува,
- 3). *Muscina stabulans* Fall, шталска мува, која више пута долази у собе,
- 4). *Stomoxys calcitrans* L. мува-пецкара, опасна која може пренети Антракс,
- 5). *Lucilia sericata* Mg., која проузрокује миазас код оваца,
- 6). *Calliphora erythrocephala* L. велика плава месна мува,
- 7). *Hippobosca equina* L. коњска мува,
- 8). *Ophyra leucostoma* Wied,
- 9). *Phormia terraenovae* R, D.—*P. caerulea* stein,
- 10). *Sarcophaga* sp.,
- 11). *Bellieria falcata* Pand,

12). *Sitne* мушце из famil. *Borbodiare*, тешке за одређивање,

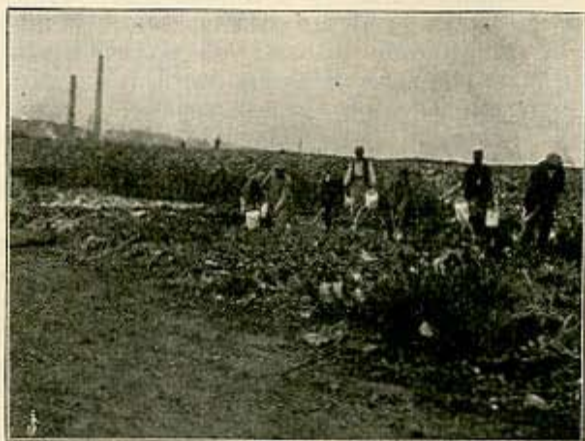
13). *Drosophila* sp. *supremna*, сирхетна мува, која увек долази у собу, на воће. У погледу преноса цревних обољења врло је опасна, пошто се множи и у човечијем измету.

Осталим мувама још није одређена врста.

У погледу сузбијања и уништавања мува урађено је све у колико су средства дозвољавала. Пошто рационално уништавање ларви мува у двориштима није могло да буде изведено, центар пажње био је пренесен на главни истовар ђубрета.

Тако захваљујући једној малој кућици-слагалишту костију, створио се сам собом мамак и клопка за муве. Муве не само да су пуниле ову кућицу већ су се скупљале у огромним количинама споља на зидовима, под кровом; нарочито су се скупљале за време хладноће, у вече, изјутра и у кишне дане. Скупљале су се још и на разним другим предметима у околини ђубришта. Свуда где су се оне накупљале, шприцано је са креолином ($1\frac{1}{2}$ — $1\frac{1}{2}\%$), који се показао као одлично средство за уништавање ових инсеката. У последње време овом раствору почели смо додавати $1\frac{1}{2}\%$ формалина, јер формалин привлачи муве, а што је једно, још до сада, необјашњено његово својство. Предмети, који су прскани формалином више маме муве, а осим тога формалин на њих делује убитачно, он се испарава брже него креолин и убија оне муве, које „уплашене" прскањем, беже.

По приближном израчунавању Ентомошког Бироа овакво прскање на ђубришту у-

Дезинфекција ђубрета на главном истовару

ништавало је дневно до 20 кгр. мува (измерених у влажном стању) што сачињава 2.5 до 3 милиона мува дневно (1 кгр. = 111.000 мува); другим речима на ђубришту у току лета само прскањем и креолином било је уништено за пола милиарде мува. Ово је, наравно, скроман број, ако га упоредимо са навалом мува овога лета. Ако се, пак, узме у обзир,

да свака мува носи до 600 јаја, и да је сваки пролетњи пар мува на броју сезоне способан да да живот 20.000.000.000 (двадесет билиона) мува, онда се мора признати да се уништавањем овог броја мува стало на пут као и њиховом огромном прирасту.

Делимична дезинфекција ђубришта са кречним млеком, уништила је велики број ларви и пупарије мува, који није мањи од пола милијарде. Што се тиче коштања акције, ова може да буде претстављена следећим цифрама:

креолина 133 литара а 16 дин.	1.628 дин.
радних дана од прилике 150 а 30 д.	4.500 „
креча 4.240 кгр. а 0.40	1.768 „
плата медицинару који је водио надзор у току 5 месеци а 1.200	6.000 „
	Свега 13.896 дин.

Ова је цифра веома мала, упоређујући је са користи која се помоћу ње постигла. Рентабилност сузбијања постоји још очигледније, кад упоредимо и испитамо, шта би коштало уништавање милијарде мува средствима и начином, који се примењује у свакидашњем животу.

Замислимо, да имамо посла са милиардом мува расејаном по собама, по 1000 мува у свакој соби т. ј. у 1 милион соба или у 200.000 станова по пет соба. За сваки од оваких станова потребно би било за једно шприцање 50 гр. флита, то значи да сузбијање једне милијарде мува расејане по собама било би потребно 100.000 кгр. флита а 50 д. = 5.000.000 дин.

Ако се замисли, да милион мува мора бити ухваћен на лепке при чему на сваки лепак падне 2.000 мува, онда за хватање милијарде мува било би потребно 500.000 лепкова.

Акција на сузбијању и уништавању мува није се ипак ограничила на ђубриште. Читав низ улица у близини Дунава: Новосадска, Римска, Шантићева, Радничка, Цариградска, Војводе Добрића, Лисинског, Шајкашка, Дринчићева, Млетачка, Будимска, Француска, Сењанина Иве, Вршачка, Херцег Степана, Комнен Барјактара, Милетићева, Порешка, Србобранска, Гундулићев Венац и Кнез Милетина са укупним бројем 359 дворишта, која су била прегледана, где су помијаре и канте за ђубриште биле попрскане карболном киселином, били су такође дезинфиковани и сви сандуци за ђубре по улицама.

Цео рад извођен је уз сталну помоћ и предусретљивост Општинског Санитета, где се добивала сва неопходна помоћ од г. шефа и суделовање његовог особља па чак и у часовима када су се друга надлежства одмарала.

Као *ried à terre* Ентомолошки биро, који још није имао ни свој лабораторијум, користио се гостољубљем ветеринарског лабораторијума Општинске кланице.

При закључку треба нагласити, да су прилике, у којима делује Ентомолошки биро нарочите и остаће такве, догод се варош и њене санитарне прилике дефинитивно не уреди. Зато без обзира на искуство великих ауторитета Западне Европе и Америке, овде треба да се ентомолог прилагођава месним условима и у пуно случајева иде сасвим својим, новим путем.

Уз добит на уништавању око милијарде мува, наша ентомолошка организација обогатила се и искуством, на основу којег може да се изради план, по коме ће радити идуће године, за коју треба осигурати у општинском буџету потребна средства.

Прилози за историју Београда:

Милослав Ђ. Дамњановић,

дивиз. генерал, онда командант XIV пеш. пука II позива

Четрнаести пешадиски пук у одбрани Београда 1915 године*)

Тимочка дивизија II позива, једина резерва Врховне команде, била је постављена дуж железничке пруге (у с. Рипњу, Ропчеву и Парцанима), да би се могла брзо упутити тамо, где потреба буде захтевала. Како је непријатељ успео да ноћу 23—24 септембра пребаци неке своје делове преко Дунава — на десну његову обалу — низводно од Доњег Града, то је убрзо настала потреба, да се што пре ојача слаба одбрана Београда. У ју-

данту Одбране Београда, ради пријема даљег наређења.

У току превозења пука чула се непрекидна потмула артиљериска паљба у правцу Београда, која се повремено ојачавала и постајала све јаснија што смо прилазили ближе Београду. Војници су били врло добро расположени, и ако су позитивно знали да ће убрзо ступити у борбу. Код официра је владало изванредно расположење, орила се педсма и надприродна веселост. Нарочито су били расположени капет. II кл. Милутин Павловић и заступник потпоручник Алекса Рашић. Ова два добра официра нису свакако ни сањали да ће дочекати зору 25 септембра, јер су у току ноћи изгинули са својим војницима!

Воз је најзад по подне стигао на железничку станицу Ресник, која је била преплављена избеглицима из Београда. Ту смо видели масу својих пријатеља и познаника, који су преплашени грчевито стезали оно мало ствари, што су собом у брзини понели. Нарочито су слику крајњег бола одавале многе мајке са ситном децом, која су у плачу тражила све оно што им оне нису биле у могућности да пруже. Овде се детонација артиљериских зрна великог калибра већ јасно чула и свака од њих изазивала је нервозни дрхтај осамљених жена, чији су живци дугим бомбардовањем Београда доведени до крајње исцрпљености.

Појава војника, који су ишли Београду у помоћ, озарила је надом све ове мученике, који су већином дошли пешице до ове станице, вукући и носећи малу децу и оно мало понетих ствари. Они су врло добро знали, шта значи нова и одморна снага за бројно слабу и физички изнурену одбрану Београда. Многи су питали: „Можемо ли се, господине потпуковниче, вратити у Београд? Тамо нам је све остало! — „Куда ћемо са овом ситном децом?!“ — узвикивале су преплашене мајке, а сви од реда: „Браинте наш лепи Београд, недајте га Шваби!“ — Грмљавина топова давала је одговор у чему лежи спасење Београда. Наш одговор био је у немој журби да се

Милослав Ђ. Дамњановић, дивиз. генерал.

тро 24 септембра, наређено је да се XIV пешад. пук II позива, има одмах спремити и са железничке станице Влашко Поље, у ешелонима пребацити ка Београду. Први ешелон са штабом пука, имао се искрцати на железничкој станици у Реснику; и одатле командант пука да се јави преко телефона коман-

*) Датуми су по старом календару.

што пре нађемо на лицу места и да помогнемо изнуреним браниоцима Београда.

Наређено је искрцавање војника, а командант пука похитао је на телефон, да ступи у везу са штабом Одбране Београда и прими наређење. Начелник штаба, садањи пуковник у пензији, г. Милутин Лазаревић, јавио се на телефону и саопштио команданту да са приспелом делом оде на Бањицу и јави се команданту Комбинованог Одрода, пуковнику Душану Туфегџићу, а 1. и 4. батаљон да оде у с. Кнежевац. Чим је извршено искрцавање, 2. и 3. батаљон су се кренули са станице ка Бањици, где су стигли у току ноћи. Доцније је добијено наређење, да и 1 и 4 батаљон дођу на Бањицу.

Чим је стигао на Бањицу, командант пука отишао је у штаб Комбинованог одрода, који је био на Топчидерском Брду у Булијевој вили, и јавио се команданту Одрода. Кад је упознат са ситуацијом, наређено му је да одмах упути 2 батаљона команданту 10 кадровског пука потпуковнику г. Миливоју Момчиловићу, који је био командант Градског отсека и који је водио огорчену борбу са већ пребаченим, преко Дунава, непријатељским деловима. Одмах су упућени 2. батаљон под командом мајора г. Љубомира Недељковића и 3. батаљон под командом мајора г. Милоша Кара-Марковића. Остала 2 батаљона са штабом пука преноћила су на Бањици у биваку.

У току ноћи 2 и 3 батаљон XIV пешадијског пука II позива водили су крваве борбе на Јалији, у намери да непријатеља од железничке пруге за кланицу одбаци. Извршено

све ближе ка Бањичком логору, јер су његови аероплани осматрали кретање делова XIV пешадијског пука II позива. Око 7½ часова пре подне наређено је, да се један батаљон из пука упути ка Дунаву између кланице и столаре. Упућен је 4. батаљон под командом мајора Глигорија Јовановића. Око 11 сати пре подне стигло је наређење, да командант пука, пуковник Милосав Ђ. Дамјановић,

Порушена кућа за време бомбардовања Београда 1915.

прими отсек на Дунаву од Роспи Ђуприје до соларе и његов 1. батаљон под командом мајора Светозара Ј. Стефановића имао је да приђе ка Дунаву у пр-вцу Карабурме.

У покрету из Бањичког логора ка Дунаву морао је 1. батаљон да води рачуна о извиђању непријатељских аероплана, од којих је један непрекидно кружио над Новим Гробљем и Карабурмом, и осматрао све покрете који су се откривено вршили. Батаљон је стигао северно од Новог Гробља и изјед страровите артиљериске ватре, којом је пуцана коса која се од Великог Врачара спушта ка Новом Гробљу, није могао даље да се креће, већ се прикрио у једном кукурузу, у једној малој ували, и ту остао све до 5½ сати по подне, одакле се морао кренути ка Хаџи-Поповцу.

Командант XIV пука II позива додељени отсек имао је да прими од мајора Љубомира Јовановића и очекујући га, вршио је рекогносцирање положаја т. зв. француске осматрачнице која је била испред циглане северно од Јеврејског Гробља. То је било по подне око 2 сата. Са те осматрачнице се врло јасно видело, како су са северног земушког пристаништа, помоћу дереглица, које су вучене од пароброда пребацивани аустриски војници на острво Кожару на банатској страни, а које је било обрасло врбовом шумом. Низводно од Града видело се у Дунаву неколико монитора који су отварали убрзану ватру на наше трупе на Јалији и тукли прилазе ка Дунаву улицама које су се спуштале од Узун-Миркове и Васине улице. Успешно

Порушена зграда у близини Калемегдана

је неколико јуриша и претрпљени су велики губитци. Непријатељ је непрекидно бомбардовао Топчидерско Брдо, те се од ужасне детонације зрна великих калибара није могло око да склопи.

25 септембра ујутро непријатељ је тукао Топчидерско Брдо јаком ватром, и то његову предњу падину, а доцније је почео да туче

ватру на ове мониторе могли су да отварају само она два енглеска моринска топа, који су били пласирани код Новог Гробља, али су они у томе времену већ били демолирани и монитори су несметано могли да потпомажу своје пребачене трупе код кланичке пруге. На целом фронту од Роспи Туприје до соларе било је наше артиљерије, и то: 11 брзометна батерија капетана Веље Ивановића код улаза у француску осматрачницу; батерија капетана Катића, (то су она два енглеска демолрана топа) два дугачка топа Шнајдеркане 120 мм. код баштованцинице где је сада професорска колонија, али су они исто тако били демолирани, и један дебанжов вод на

знати. Наједанпут кроз ваздух се проломи нешто као да се креће какав железнички воз и убрзо чусмо и угледасмо у близини онога дебанжовог вода једну страховиту детонацију, која се јако разликовала од оне 305 мм. Један огроман стуб црнога дима дизао се неколико метара високо у ваздух. Настаде мртва тишина, а после извесног времена поче да пада, као киша, земља и распрснати црепови и цигле. Наравно, овај дебанжов вод одмах је умукао и ми смо држали, да је и он одлетео у ваздух. Али после извесног времена он се поново јави, избаци неколико метака на острво Кожару и опет умуче. Кретосмо се најзад ка Новом Гробљу. Но у томе се опет

Наши војници у робу на Малој Ади Циганлији одбијају напад непријатеља

Карабурми код Ђорђевића циглане под командом једног резервног потпоручника.

Непријатељска тешка артиљерија тукла је куће око Калемегдана и видело се врло добро како су се оне стрпоштавале, производећи црвену прашину од полупаних црепова и ћерамида. Како је непријатељ непрестано пребацивао своје војнике из Земуна на острво Кожару, то је отпочео да дејствује и овај наш дебанжов вод са Карабурме. Несумњиво, да им је наносио велике губитке, јер нису имали где да се заклоне. Дебанжов вод се откривао својим црним димним барутом, а и непријатељски аероплан је био над њим. После извесног времена овај вод је отворио ватру на мониторе и ми смо видели неколико погодака, али наравно те гранате нису биле панциране и оклопу нису могле ништа нашкодити.

Најзад, непријатељ почиње да туче овај дебанжов вод који је био на Карабурми. Ватра је била страховита. Дејствовале су хаубице 305 мм., које су имале нарочити звук при распрскавању, те су се могле одмах по-

проломи она ужасна детонација, а после ње настаде некакво страшно и језиво пискање, које је кидало нерве. Шта је то било ми нисмо знали, али тек што изиђосмо из француске осматрачнице, у близини брзометне батерије капетана Ивановића, на 70—80 корака тресну нешто и оно пискање престаде. Имали смо шта и да видимо. То беше одвађено дно онога зрна које се распрело код дебанжовог вода. Дно је било дебље од човечје шаке и превргајући се кроз ваздух оно је стварало оно ужасно пискање. То је било зрно од немачког топа 420 мм. Наша брзометна батерија наравно није могла ни да помисли да води некакав успешан артиљериски дуел, јер би била у моменту здробљена. Она нам је доцније учинила много више и веће користи.

Када се ово напред наведено има на уму, онда се тек може схватити са каквом смо се халом ми били ухватили у коштац. Ми нисмо ни били свесни, какве су чељусти биле зинуле на нас, али свест непријатеља да је неупоредиво јачи од нас, као и наше упорно остајање на месту да бранимо праг наше миле до-

мовине, улили су му једно изванредно и по-божно поштовање према нашем војнику. Плод овога била је велика опрезност, управо неодлучност, да се на нас баци и да нас истера из Београда и потисне са Великог Врачара. Један заробљени немачки поручник, који је доведен у штаб 14 пука у кафану „Дашчару“ код Авале изјавио нам је, да су имали врло велике губитке и да они нису могли ни да замисле да после онаквог бомбардовања има још кога пешака у рову.

те?” — „Добро је, живи смо!” одговори он. — „Имате ли губитака од оне страховите ватре што је на вас цело по подне била управљена”. — „Губитака немам, али ми је само напрсо један наплатак на точку од једног парчета гранате”. — Овај ме је одговор јако изненадио јер сам гледао каква је ватра на тај вод била управљена. „Господине потпуковниче, хоћу ли ја да одступим?” рече, па одмах затим, као да се стиди што то пита, додаде: „Знате, ја имам воловску запрегу па

Истоваривање енглеских топова за одбрану Београда

И судбина је вршила своје дело и изумирало је оно што је имало услова да најдуже живи. Већ пред вече код Новог Гробља видели су се поједини војници како одступају. Упитани зашто, одговарали су: „Град је пго и наши одступају”. — Ноћ је брзо покрила Београд, тај Београд према коме је синовљева љубав за одбрану његову источила потоке крви. После Пирове победе непријатељ се задржао код Душанове улице. Када је пала ноћ настављено је бомбардовање и непријатељска артиљерија почела је да туче Велики Врачар. Био сам на путу код Јеврејског Гробља. Ноћ је била тамна. Наједанпут кроз ту тамну ноћ, као кроз тамни тунел, протутњао је један експресни воз који се срушио на наше Ново Гробље. Страховит потрес у секунди је сручио све прозоре на Гинићевој кафани и осталим кућама. Граната 420 мм. пировала је у својој моћи. Немац је отворио својима пролаз за пљачку по нашим напуштеним кућама.

Убрзо после тога чуо сам како неко из оне помрчине виче: „Командант XIV пука”. — „Овамо, овамо”, одговорио сам. Тада ми приђе један омањи официр и рече: „Господине потпуковниче, ја сам командир дебанжовог вода на Карабурми, па вас молим за наређење”. — „Зар сте ви живи, по Богу бра-

ми треба доста времена док се извучем са Карабурме!” — Наравно да му је наређено да се одмах повуче преко Тркалишта друмом ка Зеленом Брду. Када се, само после пет минута, вратио код свога вода видео је, да је једна тешка граната ударила у један топ и сву послугу побила, а други топ био је потпуно затрпан, тако, да ни један није могао бити извучен. Понео је само свој голи и промрзли живот! Судбина.

Око 9^{1/2} по подне наређено је команданту I батаљона XIV пешадиског пука II позива да одступи са батаљоном на Велики Врачар и да га поседне. Остала 3 батаљона, који су водили борбе у вароши, и чије је бројно стање претрпљеним губицима сведено готово на четвртину, били су још у Београду. Тако је прошао 25 септембар 1914 године.

У току ноћи 25—26 септембра прикупио се цео XIV пук II позива код Великог Врачара и у току дана посео положај са три батаљона. Цело то пре подне непријатељ је дејствовао врло јаком артиљериском ватром из топова великог калибра против Великог Врачара, али за чудо није било губитака, што је врло повољно утицало на наше војнике, те су храбро подносили ону ужасну детонацију. Пешадиски напад отпочео је непријатељ око 12.10 по подне са јачином пешадије око јед-

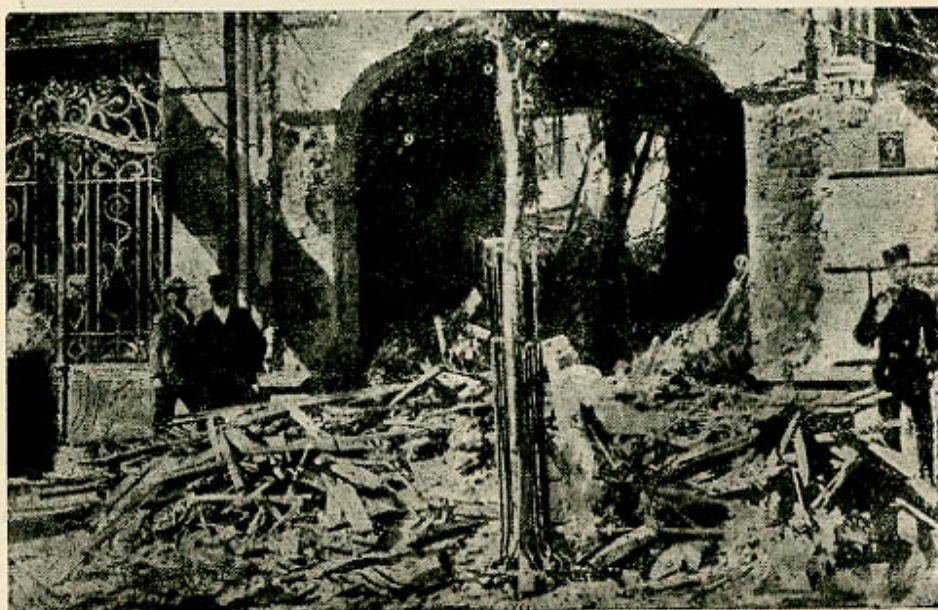
ног и по пука. Непријатељ је у нападу био веома обазрив. Изгледало је да је очекивао да његова артиљерија нашу пешадију са положаја отера, а његова пешадија само да поседне напуштени положај Велики Врачар. У томе циљу на Велики Врачар непријатељ је дејствовао артиљеријом разног калибра са сува и са Дунава из монитора.

Непријатељска пешадија је у три маха покушавала да пође на јуриш, али дејством наше пешадије била је понова враћена на своје место.

У току ноћи 26—27 септембра пушчана ватра није никако престајала, него је била час јача, час слабија, док је у свануће постала врло јака и тада је примећено да се непријатељ укопава према нашем десном крилу. Овога јутра стављен је под команду коман-

ког потока. Ово повлачење дању и на догледу непријатеља у реду је извршено и поседнути су ровови који су раније били израђени.

Овладавши Великим Врачаром непријатељ је продужио напад ка новим положајима, али доста опрезно. У то време пук је лево држао везу са 13 пуком II позива Тимочке дивизије другог позива, који је бранио положај од Мокролушког потока, преко Крагујевачког друма и даље ка Бањичком Вису. Овај је пук издржавао страховиту артиљериску ватру и изванредно се добро држао враћајући се неколико пута у положај одакле је био избациван артиљериском ватром. Напад су вршили Немци који су се били пребацили преко Аде Циганлије. Најзад по подне је батаљон са којим је одржавана веза, одступио и тако је лево крило XIV пука II позива било

Зграда до „Колосеума“ на Теразијама, порушена аустријским гранатама 1915 год.

данта XIV пешадиског пука, командант X кадровског пука и он је одређен да прими команду над десним подотсеком — Великим Врачаром. Непријатељ је у току 27 септембра развио врло јаку артиљериску ватру на редут на Великом Врачару али је нанео слабе губитке. Нарочито јаку пешадиску ватру, потпомогнуту артиљериском ватром, непријатељ је развио северно од друма Београд—Екмеклук а јужно од редута на Великом Врачару, тежећи да на тај начин, обилазећи редут, пробије наш фронт. Око 9½ пре подне делови 3 батаљона XIV пука II позива на које је био управљен онај енергични напад почели су делимично да одступају. Око 10 сати пре подне по наређењу команданта Комбинованог одреда трупе су се имале повући на положај Зелено Брдо—Пашина Чесма до Мокролуш-

откривено. Једна немачка колона уочивши ово, почела је да се развија за напад од „Топовских Шупа“ и у кретању је јасно изражавала тежњу да наткрили 14 пук II позива. Одмах је био упућен за осигурање левог пуковског крила 2 батаљон. Немци су били пришли на одстојање 300—400 метара и на њих је отворена тако јака и прецизна пешадиска ватра да су они побегли у паничном страху и заклонили се позади једне циглане. Тада смо видели како и немачка пешадија уме мајсторски да бега. После овога одступања немачка пешадија није више покушавала никакав покрет у овоме правцу.

Напад Аустро-Маџара на положај Зелено Брдо—Пашина Чесма—Мокролушки поток и поред јаког тучења положаја артиљериском ватром није могао да успе, а нарочито према

Зеленом Брду, где је увече покушан један јуриш, али је одбивен пешадиском ватром.

Око пола ноћи 27 септембра наређено је из штаба Комбинованог одреда да се пук повуче са положаја. Издато је наређење 28 септембра у 1 сат у јутро да се пук пажљиво извуче из додира са непријатељем и да 1 батаљон поседне Екмеклук. Наређено је да Х кадровски пук изиђе из састава, јер је добио други задатак. По наређењу из штаба Комбинованог одреда пук је имао да се повуче и оде у леву групу резерве Одбране Београда код Бело-Поточке механе. Пук се тамо кренуо око 4 сата у јутро и прешав проко Торлака, кога је поседоао 13 пук I позива и 19 кадровски пук, стигао је код Бело-Поточке механе после 8 сати.

29 септембра пук је пре подне упутио свој 2 батаљон у састав Грочанског одреда. Тешка ситуација била је на левој обали Топчидерске реке на Петловом Брду, где је била Тимочка дивизија II позива, те да би се она поправила наређено је команданту 14 пука II позива да са својим пуком похита у помоћ својој дивизији. Пук се кренуо ка селу Реснику и тек што је цео ушао у колону, пристигао је до команданта пука у каријери један коњички капетан и јавио му да заустави пук и хитно оде код команданта Одбране Београда генерала Михаила Живковића ради

пријема наређења. Када је командант пука дошао код кафане Дашчаре, где је био генерал Живковић, он је обавестио команданта пука да је ситуација код 13 пука I позива на Торлаку критична и да ће он сигурно морати да одступи, и зато наређује команданту 14 пука II позива да одмах поседне са пуком положај испред села Пиносаве и прихвати 13 пешадиски пук I позива при његовом одступању, што је и извршено.

Са падом Торлачких положаја непријатељ је дефинитивно завладао Београдом а тиме је завршена и улога 14 пука II позива у његовој непосредној одбрани.

Браниоци Београда, гинући витешки и несебично, дали су човечанству ненадмашне примере, како се брани своја родна грудa. Можда зато сунце, када залази за Бежаниску Косу, са које је тада избијао вулкан да спржи Београд и његове браниоце увек застане да ода пошту онима који ту тако херојски падоше!

Преживеле трупе одбарне Београда часно бранећи стопу по стопу своје отаџбине прошле су пут Голготе да ускрснуте опет виде свој Београд на кога су ваздан, на Крфу и на Солунском фронту чежњиво мислиле уз тугованку: „Тамо далеко крај плавог Дунава”...

Дубровчани у Београду

— Из историје улице Краља Петра —

Једна од најстаријих и најважнијих трговачких улица у Београду је данашња улица Краља Петра, која почиње од Саборне Цркве, па сече Кнез Михајлову, Узун Миркову, па преко старог Зерека спушта се у Душанову улицу, баш у центар старог Београда од пре толико столећа. Пре данашњег та је улица имала назив Дубровачке улице и протезала се и преко Душанове улице кроз Јеврејску малу ка Дунаву. И данас се тај доњи део од Душанове улице до Дунава зове Дубровачка улица. Тај назив је остао као спомен на јаке привредне везе Дубровника са средњовековним Београдом. Дубровачка улица још за време Турака звала се просто „Дубровачка чаршија“. Назив је добијен по Дубровчанима, који су ту имали своје дућане и трговине и доминирали трговином у Београду и том чаршијом скоро неколико векова. Старе су и дуге везе Дубровника и Београда. Продирање средњоевропске и западноевропске трговине на Балкан пада у новије доба, али у оно раније време после Римљана, наше пијаци су заузимале Византинци, Млечани, Ђеновци и Дубровчани. Ови последњи се највише одржали и у Београду јер су и сами везани за њега.

У доба кад су Дубровчани цветали са својом републиком и трговином по Балкану, Београд је био скучен по пространству око своје тврђаве, управо град је био Дорћол, Зерек са Дубровачком улицом а сем тога било је још неколико махала, као предграђа, од којих су два најважнија. Једно у продужењу Душанове и Ратарске улице и друго на обали Саве код баре Венеције. Међупростор је био празан и са нешто ретких и разведјаних насеља. У 16. и 17. веку кад је Београд био у јеку своје моћи и урбанистичке величине под Турцима и по азијском начину, и кад се мислило да Београд има преко деведесет хиљада становника — и тада су махале и насеља била тако ретка да неки писци говоре о Дубровачкој чаршији као трговачком центру око кога је све сконцентрисано, али се по где где помињу и насеља чак до Дедиња. Београд је од увек тражио пространство и ваздух.

Дубровчани су познавали Београд, који је од увек предњачио на Балкану и кад није био престоница, много раније, али праве повластице Дубровчани су добили почетком XIII века и то од бугарског цара Асена II док је он држао Београд под својом влашћу, која је у ствари трајала свега годину дана (1231—1232). У то време Дубровчани, које је Асен много ценио и називао „Љубовним гостима“ добише од њега „дарствена грамата“ — повластице — да слободно тргују, увозе, извозе, добише повластице за царину, за судске спорове и т. д. То што је важило за Београд важило је и за остале дубровачке колоније на Балкану: Ниш, Скопље, Софија, Трнов и т. д. Дубровачка трговина се тада протезала од Јадранског до Црног Мора и сузбијала византијску трговину у колико јој је она сметала. И кад је потомак Стевана Немање — Стеван Драгутин Немањић загосподарио Београдом, Дубровчани су били већ загосподарили трговином у Београду и све су више маха узимали. Али праве повластице Дубровчанима за слободну трговину и сам подстрек за што живљи рад даде српски Цар Душан који је узео Београд под своју власт поч. XIV века. Те су повластице такве природе, да и бугарски писци признају да је Цар Душан дао највеће повластице Дубровчанима за целу своју велику државу, па је чак и његово зближење са бугарским царем Иваном Александром учинило да се те повластице и јака трговина прошири и на оном делу бугарске државе крај Црнога Мора. Тада је била трговина Дубровчана по Балкану у цвету своје моћи. Дубровчани су се успешно борили са својим конкурентима Грцима и Ђеновљанима и по црноморским градовима и на Црном Мору. Југословенска свест и солидарност манифестовала се још тада, ако не потпуно политички због српске, дубровачке и бугарске државе, а оно манифестована је на економском пољу. Од тада се повлачи византијска економска навала.

Но да се вратимо београдској Дубровачкој улици. У то време или боље рећи, у тим бурним временима када се политичке управе над Београдом смењивале скоро биоскопском брзином, час је Мачва била под Мађарима,

час Срем под Србима, у то време Београд урбанистички није напредовао. Он је одржавао мање или више увек свој стари облик; тврђава и мала варош око ње, у главном на Дорћолу са нешто разбацаних махала и ретких насеља. Куће већином од слабог материјала. Центар вароши је Дорћол, главна улица је Душанова, а из самог центра пење се полако чаршија ка Зереку преко највишег гребена (Кнез Михаилова ул.) ка Сави и циганској махали.

Дубровчани су становали на Дорћолу. Они су живели једнообразно у свакој колонији. Како саобраћајна средства која би их везивала са Дубровником нису била тако усавршена, то су се они брзо одомаћивали и стварали себи куће и кућишта, све један уз другог. Тако се формирала колонија Дубровчана на Дорћолу, тамо, где је сад од прилике старо-католичка црква. Подизали су куће један до другог, имали су своју цркву, школу и т. д. А наш Дорћол тада је био прави мозаик од народа: Срби, Грци, Турци, Бугари, Мађари, Немци, Јермени, Јевреји, Цинцари, Цигани, али пре свију тргују Дубровчани. Сви су се они бавили по мало трговином, која народност више — која мање, али Дубровчани искључиво, јер су ради тога и дошли и као што рекосмо имали су доста повластица које су трајале све до пред крај XIV века, када је почела да јача османлијска брутална сила. До тада су они водили прву реч у Београду. Они створише и нову чаршију, јер је за њих Дорћол био мали по простору.

Почетком XV века кад је Деспот Стеван Лазаревић, син цара Лазара пренео престоницу у Београд и подигао цркву Свете Богородице (била је на месту данашње Саборне Цркве), Дубровчани напредујући са својом трговином и стварајући дућан до дућана, почевши од својих кућа са Дорћола, стигосе до Саборне Цркве и тако се створи Дубровачка чаршија, која се одржа кроз све политичке фазе све до данашњих дана. Све до светскога рата Београђани улицу Краља Петра нису другојаче ни називали него „Дубровачка чаршија“. Тако су Дубровчани успели да стари београдски центар — Дорћол — који је мало био српски због силних странаца, споје са новим српским центром око Саборне цркве. Деспот Стеван Лазаревић подигао је око цркве конаке и разне друге зграде и јавне грађевине свакако и због тога да час пре веже два пристаништа савско и дунавско (а то је била жеља и Дубровчана) и да јаче споји варошки центар Дорћол са сиромашним предграђем, насебином Срба и Цигана на Сави и бари Венецији. Дубровачка чаршија је ту везу коначно успоставила и припомогла да се почетком XIX века створи нови чисто српски центар Београда: Варош Капија. Карађорђе је при освајању Београда морао да иде на Дорћол и тамо је имао свој конак.

Интересантно је да су овој трговачкој артерији, коју успоставише Дубровчани, Дорћол — Саборна Црква Турци и за време Дубровчана и после њих истављали другу, која иде од Зерека ка Стамбол капији (Васина улица), али у томе нису имали много успеха. Та попречна артерија била је и остала скоро до данас ситничарска, а ова коју поставише Дубровчани важи и данас као гротиска. То је ваљда и зато што је најприроднија она артерија која везује два пристаништа. Дунавско је било више војничко, а савско од свог постанка трговачко, а у овом време Дубровчани су тежили више трговачком пристаништу, које се и развило и временом победило дунавско.

Почетком петнајестог века, кад је Београд био српска престоница и кад је дубровачка колонија била велика и моћна. Дубровчани називају ову престоницу: Белеградо, Београд, Бијел-град и Биоград. После смрти Деспота Лазаревића дођоше Турци да управљају Београдом и пропаде све српско, порушише и цркву и дворца Деспотов, али не могадоше на пречац да сруше дубровачку чаршију и дубровачку трговину. Она је остала да пркоси вековима.

О трговцима дубровчанима може се рећи да су они били солидни трговци и примерни грађани, који су заштићивали Србе, своју браћу по словенском језику, а и по вери, ма да су они имали своју засебну цркву. Доцније су и они прогањани од Турака. Дубровчани су у главном извозили сировине а увозили мануфактуру. Дрво, вуна, восак, мед, стока то су били главни артикли за извоз. Трговина је у Београду била врло жива тако да је све врло, да се трговало и по дућанима и по улицама. Дубровчани су сами пресуђивали међусобне спорове а често су ишли и на позив суда у Дубровник што је знатно развлачило решење. Могли су ићи ако им је по вољи и код локалних власти, али кад је био какав озбиљнији спор Дубровчани су се обраћали сенату у коме су имали вере чак и мештани. Начело правичности и слободе било је на висини и док је тако било, трговина дубровчана је у Београду напредовала и са њом и култура која је из Дубровника овамо пресађивана и од које сад има врло мало трагова (нешто мало материјалне културе) и то благодарећи само познијој осиној владавини некултурних османлија.

Дубровчани су имали повластица које су и Турци признавали, у шеснаестом веку, то јест, имали су своје неприкосновене куће, дућане, винограде, цркве, свештенике, своју курирску службу, били повлашћени са царином, имали су права да се владају по својим обичајима и традицијама отаџбине, имали су права да се користе или не користе турским судовима, једном речју да буду потпуно независни од политичке управне власти. Те су им

повластице биле од важности како у време кад је био Београд у српским или хришћанским рукама, тако, можда и више, у време кад је политичка управа била у рукама османлија, нарочито док је Цариград поштовао политичку и трговачку моћ и власт Дубровника. Кад је Дубровачка република почела да губи своју власт, и Турци су отпочели са скраћивањем и одузимањем повластица дубровчанима на Балкану и у Београду. Једновремено са Београдом Дубровчани су држали и трговину у Софији где је била главна пијаца за кожу, вуну и восак за Бугарску и Тракију.

Многа роба из Београда ишла је Дунавом, па Црним морем за Дубровник, Анкону и Ђенову. Што се тиче увоза то је била у главном мануфактурна роба доношена из Фиренце, Млетака и Дубровника. Венецијанска платна, атлас и дамаск били су артикли који су највише трошили, нарочито за жене.

У односима са мештанима Хришћанима Дубровчани су били срдачни, многи су се ту и претапали и остајали, а та срдачност је била у толико већа у колико их је турска сила притискивала све више, док их пред крај седамнаестог века није сасвим притисла када су им и цркве рушене. Почетком осамнаестог века опет живахну мало њихова трговина у време принца Евгенија Савојског (1717—1739). У то доба се у Београд насели-

ше многи Немци и почеше се увлачити у занате и трговину. И они населише Дорћол.

1739 године код предпоследње најезде Турака, кад су многи Срби морали да напусте Београд заједно са аустријском војском, и Дубровчани почеше да остављају трговину у Београду и да се селе. И ако је тада почело велико рушење Београда, трговина у дубровачкој чаршији ипак се одржала, истина са мало измењеним живљем. Ни кратка владавина Лауданова над Београдом не могаде да оживи и поврати славу дубровачке трговине у Београду, која је потпуно малаксала крајем осамнаестог века. Једино што оста дубровачка чаршија као место и славно име да сачека почетком деветнаестог века коначни долазак српске власти у Београду.

1806 год. Карађорђе је нашао Београд као ретко запуштену варош, једнаку турској свакој другој касаби, са мало Срба, без Дубровчана, а дубровачку чаршију у рукама Турака, Грка и Јевреја.

И ако су Дубровчани отишли, Београд је чувао успомену именом улице и тек на сто година после уласка Карађорђевог главни део улице добија назив „улице Краља Петра“, јер је то најстарија и за Србе најважнија улица, а други део те улице од Душанове до Дунава и данас носи и увек ће носити свој историјски назив „Дубровачка улица“

Јосиф Маринковић као уметнички неимар Београда

Највећим делом свога живота, а целим својим уметничким радом Јосиф Маринковић припада Београду*), центру Српства и Југословенства, престоници Србије и Југославије. Ту у Београду, у патриотском заносу уметничког надахнућа, испевао је он многобројне ритмове славе, јунаштва, патриотизма и одушевљења којима су се напајале генерације и којима ће се напајати, јер је Јосиф Маринковић у првом реду композитор „Српске марсеље“. Он је искрено и снажно волео свој род и своју расу. Кроз његову музику одјекује сва снага и искреност патриотизма оних генерација, које су са песмом на уснама рушиле границе два царства, дајући своју најбољу крв за слободу и уједињење нације.

Јосиф Маринковић је још у своме детињству заволео музику. Љубав према музичкој уметности је у његовој души из го-

дине у годину расла, док се најзад није претворила у неодољив нагон, да му је најзад постала животни позив. Већ у Варадину, где је учио четврти разред основне школе, добио је Маринковић основна знања из музике, од неког приватног учитеља Немца, који се у брзо по Маринковићевом доласку у Варадин, пресели у Мајур. Да не би прекидао учење, он је одлазио у Мајур и вели да је био срећан, када учитеља не би затекао код куће, те би несметано могао што дуже свирати. Са колико се тешкоћа морао борити, док најзад није успео, да се сасвим ода музици, ево како он сам прича:

„По свршетку ниже гимназије отац ме узме код себе у трговину, мислећи да га доцније наследи и радњу продужим. Мени се то није свидело и ја сам се трудио да што мање будем у радњи, а слободно време употребим на музицирање, свирајући у

* У Министарству просвете у службеничком листу Јосифа Маринковића нашли смо ове податке:

Јосиф Маринковић, виши учитељ музике. Рођен 3. септембра 1851 године у Врањеу у Банату. Вере православне. Српски поданик од 24 октобра 1898 године № 22794. Родитељи: Милева и Јован Маринковић економ. Жена Лепосава Толамачева рођена 17 августа 1863 године. Деца: Иван (1890) и Јелена (1891). Три разреда основне школе учио је у Врањеу, а четврти у Варадину (од 1858—1862). Први и други разред гимназије учио је у Новом Врбасу. Трећи разред гимназије је учио у Новом Саду до ускреса, па је због болести учење прекинуо. Идуће године свршио је трећи разред реакте у Вел. Кикинди. Године 1870 уписао се у учитељску школу у Сомбору, коју је свршио 1873 године. Оргуљску школу је учио у Прагу четири године са прекидима, а завршио је 1881 године. Има све сведочење. Положио је учитељски испит у Сомбору и испит у Оргуљској школи у Прагу за хороуправитеља. Од страних језика говори чешки и немачки и служи се. 10 новембра 1881 године постављен је за учитеља нотног певања у Богословији у Београду са годишњом платом од 1000.— динара. 25 јануара 1882 премештен је у учитељску школу у Београду. 22 децембра 1884 напредово је за учитеља III. класе (1500.— дин. годишње) 7 септембра 1885 оглашено му је место

за упражњено јер се није јавио на дужност услед болести. (Прекид до 1 марта 1891). 1 марта 1891 постављен је за учитеља певања у „Облићу“ (1200. дин.) 17 септембра 1891 постављен је за учитеља певања III. класе у II. мушкој гимназији у Београду (1500.— дин.) 10 новембра 1892 унапређен за учитеља певања I. класе у II. мушкој гимназији у Београду (2500.— дин.) 30 марта 1899 унапређен за вишег учитеља III. класе (3000.— дин.) 15 јануара 1905 унапређен за вишег учитеља II. класе (3500.— дин.) 6 маја 1910 за вишег учитеља I. класе (4000.— дин.) 28 априла 1914 за професора музике (4800.— дин.). 21 фебруара 1921 стављен у пензију. 14 маја 1924 добио повишницу 15%. 2 септембра 1927 год. преведен у IV. групу I. категорије са 10 + 15% основне плате без права накнаде. Одликован је орденом Св. Саве V. степена 1895, IV. степена 1897, III степена 1901. Почасни члан Краљ. Српске Академије наука и уметности и више певачких друштава. Редован члан професорског друштва. Члан цензурне комисије за полагање учитељског испита из музике и за израду наставног плана и програма за музичку наставу у средњим и средњим стручним школама. Референт Главног просветног савета при Министарству просвете по музичким питањима. Умро 13 маја 1931 године, сахрањен 14 маја.

тамбурицу, која ми је била све разонођење, пошто тада нисам имао учитеља. Једном приликом поведу ме родитељи у неке сватове, где нас на вратима куће дочекају ђаци, свирајући у тамбурице. Ово ми се толико допаде, да одмах почнем кројити план, да приволим оца, да школу продужим, на тиме да стекнем боље музичко знање. Пријем тим ђацима и упитам их где они то уче, на што ми рекоше у школи, а то је пре-

Јосиф Маринковић из 1909 године

парандија у Сомбору. Кад сам то сазнао, навалим на оца, да ме у ту школу упише, нашта он, после дугог опиранја пристане, те се тако нађох у средини, која ми је годила, где настане за мене нов, пријатан живот. Ту са највећом вољом прионом на рад, те тако сам већ и у самом почетку знао више од својих другова, обратим на себе пажњу свога наставника Блажека, који се око мене својски трудио, те тако ја већ идуће године постанем помоћником своме учитељу, што ми је врло много користило. Ушавши у посао, све сам се више и више интересирао, питао, учио и полако напредовао, тако, да сам при крају године 1872 почео и да хармонизирам и радим своје првенце: Смеше српских народних песама и Устајте браћо, а

године 1873 на Светосавској прослави диригујем ђачким хором који сам ја и спремао. Тако сам великом љубављу за музику и трудољубивим радом постигао доста, а мој ме је учитељ необично волео и подрио на рад, велећи, да ћу постати славан човек".

„Ближио се крај моме школовању у препарандији па тако и моме музицирању и требало је да се вратим кући, да прихватим очеву радњу, што ми је врло тешко падало. Зато почнем кројити план, како да приволим оца, да ме пусти, да студирам музику, што ми је био идеал. Да би у томе успео, приредим на крају свога школовања са својим друговима село, на које доведем родитеље и неке њихове пријатеље. Мајку и пријатеље приредим, да они после села утичу на оца, да ме пусти само једну годину у Праг, да довршим музичке студије, пошто он за то није хтео ни да чује, јер се бојао, да му син не постане музикант. Ово село на коме су певане и моје композиције, које сам ја и спремао и дириговао, испало је необично лепо, те мати, пријатељи и ово успело село преломе оца и он допусти, да једну годину проведем у Прагу, камо и одем 1874 год."

„Нашавши се у Прагу, тек сам тада увидео, колико је моја срећа била краткога века, пошто сам увидео, да за годину дана не могу ништа урадити, па сам одмах почео да се спремам, да рок учења продужим још за годину дана. По завршетку године дођем кући, па почнем убеђивати оца, да морам провести још годину дана у Прагу, али он то није хтео ни да чује. Тако ми пропаде цела година, морао сам остати код куће. За ту годину дана нисам никако мировао, једнако сам наваљивао на оца да ме пусти да продужим студије, те сам на крају крајева и успео, да се идуће године опет нађем у Прагу. Све се ово понављало сваке године, те сам тако са прекидима најзад завршио 1881 године оргуљску школу, где ми је био професор чувени теоретичар Скухерски".

*

По завршетку музичких студија Маринковић долази у Београд и постаје хоровађа „Београдског певачког друштва". После смрти Корнелија Станковића, оснивача српског музичког национализма и хоровађе „Београдског певачког друштва" морало се чекати пуних 16 година, да се јави нов човек, који ће започети посао Корнелија Станковића наставити. И тај се човек јавио. И тај је човек дошао с оне стране Саве и Дунава у Пијемонт Југословенства, у Кнежевину Србију. У души патриота, напојен панславенским идејама у Прагу, Србин целом душом својом, Маринковић долази у Србију на неколико месеци пре но што ће иста бити проглашена Независном Краљевином. Потребе су биле велике на свима културним пољима, а он је у

то време био једини Србин на музичком послу. Корнелије Станковић је само тако рећи, обележио правац рада, рана смрт (1831—1865) га је претекла да оствари своје музичке идеале. Маринковић, са лепим општим образовањем и под утицајем који је на њега имао Праг и Сметана, приступа изградњи наше музичке културе, имајући пред очима идеал Корнелија Станковића: култивисање српске народне музике — народне песме и народне игре. Са тим идеалом и идејом ступио је Јосиф Маринковић у „Београдско певачко друштво“. Како је национална хорска литература била у то време веома сиромашна то се и задатак његовог ра-

чима Драгомира Брзака (певала су сва певачка друштва, која су узела учешћа у прослави на концерту у Народном позоришту 18 маја), „Друго и треће коло српских народних песама“. Прослава тридесетогодишњице „Београдског певачког друштва“ имала је значај и због освећења заставе, коју је друштву подарила Краљица Наталија, а добила је и шири национални значај, јер су учешће у прослави узела и певачка друштва из Војводине: из Панчева, Земунa, Вуковара, Сремске Митровице и друштва из Србије.

Године 1883 видимо да је Маринковић у програме „Београдског певачког друштва“ унео ове своје композиције: „Путу крај“, му-

Маринковић са „Обилићем“ приликом преноса посмртних остатака Вука Караџића

да у певачком друштву поклапао са његовим уметничким идеалом. Он је одмах као хоровађа „Београдског певачког друштва“ развио најинтереснији рад и као хоровађа и као композитор. Године 1882 „Београдско певачко друштво“ је прослављало тридесетогодишњицу рада од свога оснивања. Музички програм за ту свечаност спремио је Маринковић. Из споменице „Београдског певачког друштва“ (1903) види се да је Маринковић за ту прилику компоновао „Марш тридесетогодишњице“ који је за време свечане поворке свирала војна музика, затим је певана његова композиција „Песма Краљевићу“ по речима Матије Бана (коју је „Београдско певачко друштво“ отпевало у двору приликом пријема заставе), „Пред спомеником“, по речима Драгомира Брзака (певану пред спомеником Кнеза Михаила) „Песмом срцу“ по ре-

шки хор; „Под пендерите“ тенор соло уз пратњу клавира; „Хеј, трубачу“ мушки хор, „Приклони главу“, дует. Године 1884 дао је Маринковић песме: „Јадна мајка“, мешовити хор; „Певачка химна“, мешовити хор; „Шесто коло“, мушки хор; „Српски орао“, мешовити хор; „Пето коло“, мушки хор. За време српско-бугарског рата 1885 до марта 1886 „Београдско певачко друштво“ није радило. После излета у Пожаревац о Духовима 1886 Маринковић напушта „Београдско певачко друштво“ и одлази у Беч ради лечења и усавршавања у музици, а по својој повратку из Беча, 16 октобра 1887 године Јосиф Маринковић подноси оставку на рад у „Београдском певачком друштву“ и тиме се завршава Маринковићев период рада у њему. Од 1889 године до 1899 године, био је Маринковић хоровађа „Академског певач-

ког друштва „Обилић“ у Београду“. Сем тога био је краће време хороваца још и певачког друштва „Даворје“, „Радничког певачког друштва“ и „Српског јеврејског певачког друштва“. Још да напоменемо да је, у времену прекида школовања на оргуљској школи у Прагу, био хороваца друштва за неговање музике „Гусле“ у Великој Кикинди, које под његовом управом даје свој први концерт 31 августа 1878 године.

Маринковић је по својој музичкој природи романтичар са смислом за мелодију и дикцију. Он на основу народних мотива компоује оригиналне композиције, које на себи носе национално обележје, нарочито у

ма у раду и с тога се код њега тешко може говорити о извесној одређеној еволуцији. У његовим радовима запажа се неизједначеност и то не само у техничком погледу него у неједнакости уметничких идеја. Међутим он је инвентиван, оригиналан, и оно што даје, даје готово искључиво срцем и из себе.

Маринковић је поглавито вокални композитор и у своме уметничком стварању полази и држи се принципа, да је језик основа на којој се развија музика. Наш народ треба своју музичку уметност да развије на основи свога језика. Он је ту идеју и с пуним правом заступао и бранио до последњег часа. Он је први код нас, који је при компоно-

Јосиф Маринковић са „Обилићем“ на турнеји по Србији

смислу ритмике и мелодике. Његов снажан израз лежи поглавито у мелодији, која у себи носи карактеристику народних мотива, обрађених неоспорним музичким талентом једнога романтичара. Средина у којој је Маринковић живео у доба свога активног рада и за коју је радио, била је и сама романтичарски расположена, одушевљавала се његовим композицијама, јер су оне истовремено биле и њен верни израз. И ако не особито разноврсан у хармонском погледу, Маринковић има у својим композицијама и тематских обрада, а нарочито полета и инвенције. С друге тачке гледишта Маринковић је у своме целокупном уметничком раду фрагментаран, искидан, без одређеног погледа на уметност и живот, без извесног систе-

вању обраћао строгу пажњу на језични акценат, и који стриктно спроводи спој језичног са музичким акцентом.

Маринковић је компоновао много. Библиографију његових радова данас је врло тешко дати, јер су они растурени и не налазе се сакупљени на једном месту. Као наставник музике он је компоновао песме за школску омладину. Тако, као наставник учитељске школе компоновао је приличан број песама за ученике основних школа, стављајући их на расположење будућим учитељима. Његове песме за децу у основним школама претстављају и данас најодабраније што у тој врсти музичке литературе имамо. Ту спадају ове песме: Ја сам баче добре воље; Путник и поток; Несташни дечаци; Ране моје љуто

тиште; Ох, пролеће; Киша пролетња; Школско звонце; Божић; Тежакова песма; О ко-сидби; Веселост; Имам јагње; Ко је господар; Хвала Богу ево ту сам; Повратак и тако даље. Исто је тако компоновао песме и за ученике средњих школа, као што су: Несташни дечаци; Поточара; Светосавска химна; Водоосвећење и тако даље. Али је највише песама компоновао за певачка друштва, а оне су за мешовити, мушки и женски хор. Сем раније набројаних хорских композиција за време његовог рада у „Београдском певачком друштву“ треба поменути и Јуначки поклич, (мушки хор); Пролетња зора, (мешов. хор); Појмо песме нек се оре; Боже, светле зоре (химна „Балкана“); Јадна Босна (женски хор); Славопој Панчићу (мушки хор); Славопој Сими Милутиновићу-Сарајлији (мушки хор); Поздрав краљу (мушки хор); Бугарске народне песме (мушки хор); Карамфилче (бугарска народна, мушки хор); итд. Уз пратњу клавира: Јадна мајка (мешовити хор); Молитва (мешовити хор); Ратни поход (мушки хор). Уз пратњу оркестра: Славија (мушки хор) и тако даље.

Маринковићеве хорске композиције могу се поделити у две главне групе: у оригиналне композиције и у оне у којима је обрађивао народне мелодије („Кола“). Маринковић је дао девет „Кола“ народних песама, која су у ствари смеше српских народних песама. Његова „Кола“ су прототип Мокрањчевих Руковети, али без оне оригиналне и духовите обраде, која се налази у Руковети. Маринковић је у „Колима“ мање интересантан од Маринковића у оригиналним композицијама. И баш у том оквиру оригиналног стварања Маринковић је значајна уметничка појава. Нарочито његове композиције патриотских песама су свеже, снажне, пуне драмских акцената, искрене, убедљиве и нешаблонске, тако, да нико у српској музици није умео тај патриотски тон да погоди боље од њега. Он је у томе остао ненадмашан. Његове патриотске песме су његово оружје, којим се борио за националне идеале, јер „Бој не бије свијетло оружје, већ бој бије срце у јунака“. Маринковић је својим патриотским песамама деценијама ковао срца — челична срца; па је и доживео да види како су та челична срца остварила Србинов и његов идеал.

Као хоровађа „Београдског певачког друштва“ и „Обилића“ Маринковић је радио и на црквеној музици с успехом. Тако је и на том пољу дао неколико одличних оригиналних радова и то: Једну литургију — до Тебе појем — Службу при венчању, и ванредно успело Опело, све за мушки хор. Опело је засновано на мотивима шестог црквеног гласа и дејствује непосредношћу свога израза. Његово Оче наш компоновано за

мушки хор, делимично у речитативном стилу одликује се оригиналношћу, јасноћом, мајестетичним изразом. Исто тако Маринковић са успехом хармонизира црквене мелодије, као на пример: „Царују небесни“ по шестом гласу, „Вечери твојеја тајнија“, „Крсту твојему“, „Јелици“, „Светосавско појање“, „Тјело Христово“ и тако даље.

Маринковић је био први међу српским композиторима, који је покушао да створи као посебан тип српску соло песму уз пратњу клавира, давши јој заокружени облик и уметничко обележје. У радове те врсте убрајају се нарочито успеле две његове песме: Шано, душо, Шано; и Стојанке, бела врањанке (Под пенџерите) обе по речима Драг. Ј. Илића. Јоханес Брамс коме је случајно допала до руку његова песма „Стојанке“ изразио се веома похвално о томе раду и нарочито нагласио оригинални музички стил. Треба још поменути и соло песме: „Из град у град Зарић иде“ и „Муњом опален грм“, које се не мање истичу оригиналном музиком. Сем соло песама, Маринковић има и неколико успешних дуета и терцета за два и три гласа уз пратњу клавира.

Чудновато је да Маринковић, који је имао баш тако јаку инвенцију за оригинална стварања, а који је у Прагу морао схватити и осетити значај Сметанин, није као композитор ушао у велике музичке облике — камерне музике, симфоније, ораториума, опере — да би у њих унео елементе српске музике, које је тако интензивно осећао. А да је за то имао смисла и способности најбоље сведочи једно дело, које је дао за Народно позориште, а то је драмска музика за комад „Суђаје“ од Љубинка Петровића. Она је оригинална, компонована у народном духу, и појавила се као нешто сасвим ново и дотле у нашој позоришној музици непознато. Треба рећи и то, да је искључиво снажна и драматична музика Маринковићева одржавала на репертоару дуги низ година слабу драму Петровићеву. У тој се музици осећа, да је Маринковић могао дати већа позоришна музичка дела, музичку драму или оперу, која би већ са њиме оригиналну српску музику пренела у Европу. Међутим, с једне стране, што није био од оних великих духова, који су у стању да „из места“ прескоче музички развој неколико генерација, друго, што је тако хтео неки тајни закон реда у развијању српске музике и треће, што у себи није имао тога гоњења, Маринковић даје дела мањих облика: соло песму с клавиром, хорова а капела, и неколико хорова уз пратњу клавира и оркестра. Патриота, који је пуном снагом и искрено волео свој народ, он је у првом реду стварао да задовољи потребе своје средине и свога народа у духовном смислу. Његови радови су кроз деценије те потребе за-

довољавали, његова песма је одјекивала широм целог Српства, његова уметност је била у сваком погледу конструктивна.

Он је то признање уживао и за време свога живота, али је оно у потпуној мери дошло са свих страна чим је склопио своје уморне очи. На дан погреб, опростило се са њиме свештенство, Министарство просвете, Академија наука и уметности, музичари, претставници средње школе и проф. друштва, Јужнословенски певачки савез, „Београдско певачко друштво“, Српско јеврејско певачко друштво, „Обилић“ и „Маринковић“. Сви су се поклонили пред трошним телом композитора наше марсеље, чији су звуци марцијално позивали на Народни збор за срећу и

величину Југословенске идеје и Југословенског народа.

Маринковић је тужно и свечано уз звуке свога „Трубача“ спуштен у гроб. Са лире старог барда нећемо више чути нових звукова, али они, које нам је оставио, тако су узвишени и племенити, да ће нам бити драгоцено наслеђе и вечан спомен, како се истински и предано служи идеалима своје нације.

Литература: Стеван Мил. Шијачки, Јосиф Маринковић, Св. Цецилија, Загреб, 1926. стр. 231. — Коста П. Манојловић, Јосиф Маринковић, Св. Цецилија, Загреб, 1931. стр. 97. — П. Коњовић, Личности, Музика у Срба, Загреб, 1920. — Споменца „Београдског певачког друштва“, Београд, 1903.

Помен француским изгинулим војницима и предаја гробља француском посланику г. Дару од стране Општине београдске

На дан католичких задушница одржан је свечан помен изгинулим француским ратницима, који су сахрањени на француском војничком гробљу у Београду.

Свечани помен ове године био је значајнији од осталих, јер је тога дана Београдска општина предала француском посланику на нашем Двору, г. Дару, сасвим преуређено и проширено француско војничко гробље у Гробљанској улици.

На овој тужној свечаности, која је почела тачно у 11 часова пре подне, под благим и топлим зрацима јесењег сунца, узели су учешћа поред многобројних Београђана, пријатеља Француске, г. Емил Дар, посланик, са својим саветником г. Дибојом и помоћником војног аташеа г. мајором Рејом, и осталим особљем посланства. У множини света, нарочито дама са букетима свежег цвећа, примећени су претставници Удружења „Пријатеља Француске“ г. Стева Павловић, гђа Мара Стефановић, генерал г. Калафатовић, генерал г. Чолак-Антић, г. Милан Ђ. Радосављевић, председник Удружења резерв. официра и ратника, адвокат г. Богомир Божић, секретар Удружења, и г. Соколовић, пом. шефа протокола Министарства Спољних Послова, као и многи други угледни Београђани.

Београдску Општину заступали су: председник инж. г. Милан Нешић, потпредседник г. Никола Крстић, одборници г. г. Милош Радојловић, Дим. Живаљевић, Јован Дравић, Триша Јовановић и други.

Пре свечаног помена извршена је предаја гробља од стране Општине града Београда. Предају је у име Општине извршио лично председник г. Милан Нешић, обраћајући се француском министру на нашем Двору, г. Дару, и осталима, овим топлим и бираним речима на француском језику:

ГОВОР ПРЕДСЕДНИКА Г. НЕШИЋА

„Господине Министре — драги суграђани,

У животу народа има успомена које остану за увек урезане у памћењу тога на-

рода и које временом постају у очима нових генерација све више драге и свете.

Пред гробовима француских војника, који су јуначки пали на нашем земљишту, бранећи нашу народну слободу и нашу Отаџбину, борећи се раме уз раме са нашим војницима, сетимо се, дакле, да су у једном врло значајном и историјском тренутку француски народ и српски народ прошли кроз иста искушења ради остварења истих идеала и да су ти народи пролили своју племениту крв на истом пољу части, које нам је обезбедило коначну победу и заједничку славу.

Председник Општине београдске г. инж. М. Нешић говори на француском ратничком гробљу

За нас, грађане Београда, не постоји ни једно место које би код нас пробудило племенитије осећаје и дубља узбуђења од овог места где почива пепео наших ратних другова, који су дошли из Шампање, Прованса, Нормандије, са Лоаре, са Гароне, и Пиринеја да споје своју судбину са судбином наших храбрих бораца. Весели и са осмехом, убеђени у правичност ствари коју су требали да бране, ти француски ратници напустили су пре више од 16 година своје огњиште и своју лепу Отаџбину, да би дошли овде под зидине овог старог града,

који је толико патио у току протеклих векова, да жртвују своје животе за слободу и уједињење југословенског народа.

Од тог дана, који је уједно и трагичан и славан, Општина града Београда ставила је себи у задатак као једну од првих својих дужности да да Француском војном гробљу овакав изглед и да на тај начин ода заслужно признање пепелу хероја који овде почивају. Ову свету дужност Београдска општина могла је почети да испуњава тек после рата и што је она успела да је тек сада испуни, верујте ми да разлог није у отсуности добре воље претставника Општине, већ је разлог у другим тешкоћама

које окружују ову свету земљу, дамо израз наше старе архитектуре, којом су украшени наши стари манастири, ризнице наше славне прошлости и средњевековне српске културе. И како су ти манастири за време дугог низа векова патњи нашег народа под турским јармом били огњиште наше националне мисли, ми смо желели да ово гробље француских војника преставља олтар нашег признања славном француском народу и да оно буде најсигурнији залог вечитог пријатељства које веже велику Француску Републику са Краљевином Југославијом.

Приликом овог тужног празника мртвих, који ви данас прослављате, ми смо же-

Ограда француског бојничког гробља у Београду израђена у бизантијско-српском стилу

од којих ћу овом приликом споменути само једну.

Површина од 1312 м², коју заузима ово гробље у 1922 години, није била довољна да би се у то време могло приступити радовима на улепшавању гробља. Међутим, потреба куповине нових терена, који су били потребни за предузимање ових радова, наметала се сама од себе општинским властима. Тада је Општина предузела потребне мере ради куповине једног приватног имања које се налази с леве стране од улаза у гробље, пошто су други терени у близини гробља својина вароши. И тек тада, пошто је то имање купљено и када је гробље располагало земљиштем од 1386 м², ми смо почели са радовима на улепшавању гробља и створили смо ово гробље које се пружа пред вашим очима. Ми се надамо, Господине Министре, да нам ви нећете замерити што смо ми желели да зидинама

лели, Господине Министре, да вам, пошто су радови на проширењу и улепшавању гробља завршени, прикажемо резултате наших напора и да Вашој Екселенцији и предамо ово гробље бесмртних хероја нашег великог народа, хероја који су пали за нашу слободу и наше народно уједињење. Вршећи овај свети задатак, ја се побожно клањам пред гробовима тих хероја, дубоко убеђен да су они запечатали вечно пријатељство међу наша два народа, који ће увек заједнички и у потпуном споразуму радити за коначно остварење наших великих идеала: мира, слободе и среће човечанства."

После говора претседник г. Нешић у име Општине положио је веома леп венац од лаворовог лишћа на споменик палих француских јунака.

На говор претседника г. Нешића одговорио је посланик г. Дар овим речима:

ГОВОР ФРАНЦУСКОГ ПОСЛАНИКА Г. ДАРА

„Господине Претседниче, — Морам нагласити да са великим узбуђењем примам од вас у име Француске француско војно гробље, које је захваљујући племенитом пријатељству Општине града Београда, проширено, ограђено и улепшано тако укусно.

Док су француске руке, на улазу Париза, у Тијеу, уредиле југословенско гробље, југословенске су руке украсиле својим братским заузимањем почивалиште француских војника, који су пали у Вашем јуначком граду.

Тако та два гробља неће само овековечити успомену на оне који су пали из наша два народа; она ће још представљати и бесмртни симбол савеза та два народа; у Београду и у Паризу, пошто су оба та народа прошла кроз исте ратне патње и данас су у истом сјају једног новог живота. Ова два гробља биће трајни сведоци општих патњи и славе и једне и друге престонице.

Надахнути једном дирљивом мишљу, Ви сте желели да на овом импозантном месту и у овим зидинама оживите стил споменика Старе Србије, стил њених старих манастира у којима је за време дугог низа векова пламтела жеља једног подјармљеног срца, срца које је ипак увек било гордо на своју расу. Ви стварно нисте могли положити лепши венац на гробље наших мртвих, од венца славе ваше славне прошлости. Ви тим мртвим нисте могли одати већу пошту коју сте им одали потсећајући их на улогу коју су они играли у победи наших двају земаља, у васкрсавању косовских јунака, чији су достојни наследници победници са Кајмакчалана и са Доброг Поља.

На данашњи дан, који је посвећен успомени на мртве ја мислим као и ви, господине Претседниче, да дубоко пријатељство између два наша народа, пријатељство које је запечаћено за време рата, треба да нас надахне да сада заједнички радимо и да у тај рад уложимо све наше силе за организовање мира и среће човечанства. Идући тим путем, наше две владе биће увек раме уз раме. Надахнути таквим осећајима, ми смо дошли да се поклонимо овим гробовима и када год будемо долазили овде ти осећаји ће нас пратити.

У име француске владе, у име Удружења бивших ратника и Удружења „Поали д'Ориан“ из Београда, у име Француске колоније, ја поздрављам Општину града Београда, као и све оне личности које су узеле учешћа у овом делу Београдске општине. Ја уверавам Општину града Београда да смо јој ми захвални на том племенитом делу и кажем јој: У име живих и мртвих Француза: Хвала!”

После ових говора свештеник француске цркве у Београду, г. Прива Белар, уз асистенцију још двојице свештеника обавио је црквени обред и прекадио хумке француских хероја.

По црквеном обреду г. Белар одржао је леп говор о култу мртвих и пријатељству народа у чијој средини ови неумрли француски синови бораве вечан сан.

Помену су такође присуствовали Удружење француских ратника са заставом и ученице француске школе у Београду.

На крају је на споменик положен велики број венаца и букета цвећа.

На дан Мира, 11 новембра, свечано су освећени ратничка Костурница и споменик палим браниоцима Београда

— На споменик је положио венац лично Њ. В. Краљ —

11 новембар био је за Београд велики дан. То је дан Мира, дан када је на свима савезничким фронтима са непријатељем закључено примирје. Тај дан Београдска општина, Удружење резервних официра и ратника, са женском секцијом „Фидака“, посветили су успомени на оне свете жртве, које на олтар Мира, Слободе и Правде положише своје животе.

Јунаци, пали браниоци Београда, који су пре шеснаест година показали целом свету са коликом се љубављу и пожртвовањем брани свој Краљ, Отаџина и част своје престонице,

За време помена на француском ратничком гробљу

заиста са највише права заслужују да се на њих мисли и да се помену њиховом указује достојна пажња и поштовање.

Београдска општина и Удружење резервних официра и ратника, који су од увек гајили и гаје култ према мртвим херојима за ослобођење, јуче су одржали свечане помене на свима савезничким гробљима у Београду, и том су приликом, у присуству Њ. В. Краља, Њ. В. Краљице, Краљевске владе, савезничких дипломата и војних претставника, великог броја ратника, породица изгинулих бранилаца Београда, претставника војске и разних установа и огромног броја Београђана, осветили велику ратничку Костурницу и спо-

меник браниоцима Београда, које је саградио и подигло Удружење резервних официра и ратника, уз обилну помоћ Београдске општине и моралну потпору женске секције „Фидака“.

СЕЋАЊЕ НА ПАЛЕ ЈУНАКЕ НА САВЕЗНИЧКИМ ВОЈНИЧКИМ ГРОБЉИМА

Сећање на пале хероје у Великом рату отпочело је свечаним поменом на француском и италијанском војничком гробљу, које је приредила женска секција „Фидака“.

И ако је киша непрестано падала на француском војничком гробљу искупио се велики број грађана и официра. Међу овима запажени су: г.г. инж. Милан Нешић, председник Општине београдске, са својим шефом кабинета г. д-р Белићем; потпредседник г. Никола Крстић, кмет-правник г. Исидор Протић; претставник Министарства војске и морнарице генерал Владимир Талић; претставнице женског „Фидака“ на челу са г-ђом Агатоновић, претставници ратника и других установа. Савезничку војску заступали су: француску г. мајор Кајом; италијанску потпуковник г. Амари; румунску мајор г. Крецулеску; чехословачку потпуковник г. Хајек; и грчку пуковник г. Стајек.

Чим је отпочео помен киша је одједном престала да пада. Преосвештени отац Жан са још једним свештеником свечано је отслужио помен. По отслуженом помену на споменик француским јунацима положени су венци од стране француског Министра на нашем Двору, г. Дара, „Поали д' Оријана" и француске колоније.

У име Општине београдске на споменик француским ратницима венац је положио лично председник инж. г. Милан Нешић. На француским и југословенским тробојкама писало је: „Француским херојима — Општина Београдска“.

Са француског гробља претседник г. Нешић са потпредседником г. Крстићем, кметом-правником г. Протићем, одборницима Општине Београдске и осталим грађанима отишли су на италијанско војничко гробље, где је такође одржан свечан помен.

После помена председник инж. г. Нешић, у име Београда, положио је лично венац са нашим и италијанским бојама на гробове италијанских ратника са натписом: „Италијанским херојима — Општина београдска“.

СЕЋАЊЕ НА БРАНИОЦЕ БЕОГРАДА КОД ЊИХОВЕ КОСТУРНИЦЕ И СПОМЕНИКА

Код споменика и костурнице бранилаца Београда народ је почео да се скупља још пре 10 часова, и ако је помен заказан за 11 часова.

Киша је непрестано падала, хладна, јесења, иста онаква која је пратила браниоце Београда у борбама пре шеснаест година, када су јуначки гинули да би касније положили своје кости у ову Костурницу која сада треба да буде освећена. Међу многим члановима породица изгинулих бранилаца било је много сељанки из околних села Београда.

Срце се стезало и суза на очи навирала је свакоме ко је посматрао старе мајке, сестре, удове и децу палих бранилаца, како срушени и са побожношћу са свећицама и цветићима у рукама стоје и чекају да помен отпочне, и не осећајући да им киша влажи лице и тело.

Место код подножја споменика заузео је цео генералитет на челу са генералом г. Војиславом Томићем, командантом Београда. Са италијанског војничког гробља стигли су и претставници Општине Београдске, са страним дипломатским кором и војним претставницима савезничке војске, ратницима и претставницима свију друштава из Београда. Чланице друштва „Књегинја Зорка“ дошле су све са цвећем у рукама.

Мало даље од споменика стајала је постројена почасна чета у ратној опреми и це-

и изгинули по београдским улицама добровољци из Сремског одреда; Савез добровољаца Краљевине Југославије; Народна одбрана; и „Поали д'Оријан“.

Око 10 и по часова почели су да долазе чланови Краљевске владе. Дошао је Претседник владе г. Петар Живковић у генералској

Генералитет на челу са г. Војиславом Томићем, командантом Београда. Напред венац Њ. В. Краља

униформи, са министрима: г. г. Николом Узуновићем, Миланом Српкићем, Бошком Јевтићем, Божом Максимовићем, Драг. Којићем, Лазаром Радивојевићем, Костом Куманудијем, генералом Драг. Стојановићем, Станком Шибеником, Станком Шврљугом, Авдом Хасанбеговићем, Албертом Крамером, Иваном Пуцелом, Паваом Матићем, Најдорфером, Костренчићем и Плечиком.

Од стране Београдске општине били су као приређивачи помена: председник инж. г. Милан Нешић, потпредседник г. Никола Крстић, кмет-правник г. Исидор Протић, и одборници: г. г. Милан Ђ. Радосављевић, Милош Радојловић, Милан Стојановић д-р Љуба Стојановић, д-р Драг. Новаковић и многи други.

Пред сам почетак помена стигао је Њ. Св. Патријарх Варнава да чинодејствује свечаном помену.

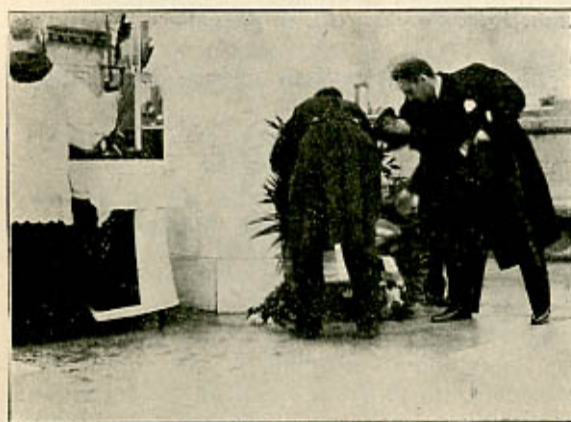
Њ. В. КРАЉ И Њ. В. КРАЉИЦА ДОЛАЗЕ

У 11 часова стигли су Њ. В. Краљ и Њ. В. Краљица. Краља и Краљицу присутни су бурно поздравили дугим клицањем:

— Живео Краљ!... Живела Краљица!...

По доласку Њ. Величанстава одмах је отпочео помен. Чинодејствовао је лично Њ. Св. Патријарх са више београдских свештеника, који су још раније заузели место поред самог споменика.

По завршеном помену два гардиста принели су велики лаворов венац и предали га Њ. В. Краљу. Њ. В. Краљ лично је положио венац на подножје споменика палих бранилаца Београда. На националним бојама венца исписано је: „Браниоцима Београда — Александар“.

Председник Беогр. општине инж. г. М. Нешић полаже венац на споменик француских палих ратника

ла железничка школа у униформи, а до њих је заузела место војна музика. Са својим заставама на помен су дошли: Удружење резервних официра и ратника; Савез усташдобровољаца, под чијом су се заставом борили

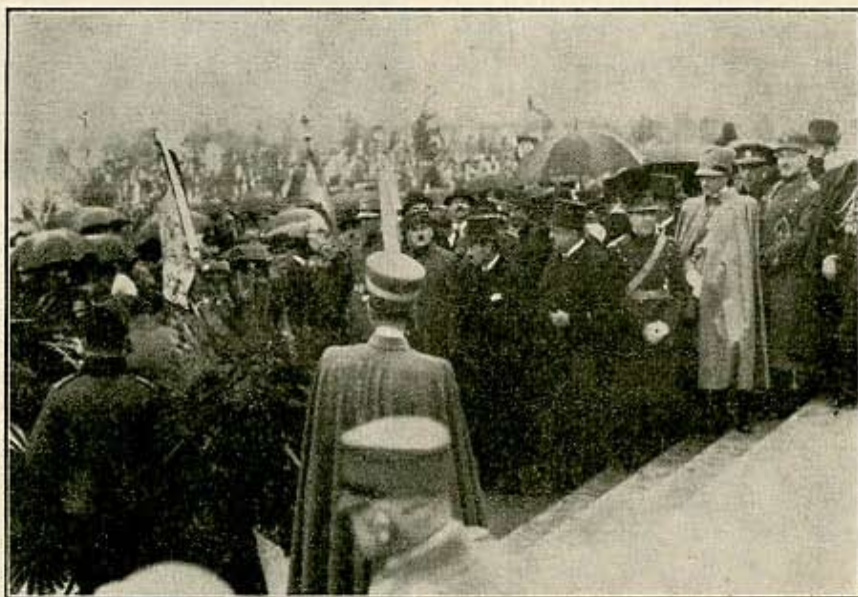
У име Општине београдске велики и леп венац положио је на споменик председник инж. г. Милан Нешић са натписом: „Својим храбрим браниоцима — Општина града Београда“.

Затим су положени венци: велики лаворов венац италијанске војске са натписом: „Српским херојима — италијанска војска“; венац француског посланика г. Дара; „Поали д'Ориана“; Савеза ратних добровољаца; Савеза београдских индустријалаца, и многи други.

За време полагања венаца почасна чета опалила је плотун а музика је интонирала државну химну.

лије листове наше историје. Ови јунаци који су јуришали на крилима буре, заливајући крвљу стопу по стопу наше престонице, учинили су да се њиховим делима подједнако диве и пријатељи и непријатељи наши. Та ће дела не само нашој већ и светској историји припасти. Она ће служити даљим поколењима као пример јунаштва, пожртвовања и љубави према слободи.

Ми, ваши ратни другови, живи сведоци ваших бесмртних дела, са целим нашим народом, клањамо се вашим светим хумкама, свесни да је по мору ваше крви допловио наш брод до највећег дана у најновијој историји човечанства, до дана када је на-

Председник инж. г. М. Нешић и потпредседник г. Н. Крстић са страним дипломатима и бојним претставницима очекују долазак Њ. В. Краља и Њ. В. Краљице

ГОВОР ПРЕТСТАВНИКА УДРУЖЕЊА РЕЗЕРВНИХ ОФИЦИРА И РАТНИКА

По отсвираној химни одржани су говори. Први је говорио у име Удружења резервних официра и ратника г. Богомир Божић, резер. кањички потпуковник и адвокат из Београда. Г. Богомир Божић, између осталог рекао је и ово:

— После Куманова, Брегалнице и Колубаре, требале су да дођу и борбе око Београда требало је да наша Престоница преживи једну тешку агонију, да 5.000 српских војника падне у утоку Саве у Дунав — па да цео свет увиди шта је у стању да учини патриотизам једног народа, да увиди да је љубав малих јача сила од насиља великих и моћних.

Ту борбу на живот и смрт српска војска је часно примила. Браниоци Београда са нечувеном храброшћу и надчовечанским прегоревањем својим исписали су најсвет-

говештен вечити мир између победноца и побеђених“.

ПРЕДАЈА СПОМЕНИКА БЕОГРАДСКОЈ ОПШТИНИ

После говора г. Божића Њ. В. Краљу и Њ. В. Краљици приређене су одушевљене и бурне овације. Музика је у овоме свечаном тренутку отсвирала „Хеј, трубачу!“.

Тада је пред Њ. В. Краља и Њ. В. Краљицу ступио председник Удружења резервних официра и ратника, г. Милан Ђ. Радовановић, по чијој је замисли овај споменик браниоцима Београда израђен, и предајући Костурницу и споменик на чување Општини београдској изговорио ове речи, обраћајући се претседнику инж. г. Милану Нешићу:

— Удружење резервних официра и ратника уступа на чување ово своје највеће благо својој милој Престоници — своме гордом Београду, поносу Србије и поборнику велике југословенске мисли — Београду, јунаку и мученику — Београду, који је

у идејама Пијемонта однеговао и васпитао најславнију генерацију у историји нашег народа, о чијим ће великим делима ова нема библиотека мртвих у свима временима врло речито говорити".

ГОВОР ПРЕТСЕДНИКА ИНЖ. Г. МИЛАНА НЕШИЋА

Одговарајући на говор г. Радосављевића, г. Нешић је одржао овај топао и веома леп говор:

— Ваша Величанства, Ваша Светости, господо Министри, госпође и господо! Мало је датума тако важних као што је једанаести новембар. Тога дана потписао је примирје између зараћених сила на запад-

слободе, срце Отаџбине, носилац велике југословенске мисли.

Нека ми је дозвољено да данас, у име Суда и одбора Општине Београдске, у име свих Београђана изразим, са осећањем побожности и дивљења пуну и неподељиву славу и захвалност храбро палим и срећно преживелим браниоцима нашег гордога града.

Данас се посвећује ова Костурница палим борцима у одбрани Београда. Под сводовима тога београдског националног олтар леже кости знаних и незнаних јунака који падоше по улицама престоног града, у његовим предграђима и његовој околини,

Београђани пред спомеником очекују почетак помена

ном фронту и започето ново поглавље у историји света. Сви наши велики и моћни савезници изабрали су овај дан за оживљавање успомена на оне велике напоре и страдања који су учињени у току последњег рата за одбрану слободе и права. То је дан посвећен миру, дан када се одаје дубока пошта палим жртвама и заслужно признање преживелим борцима; дан када се људски род потсећа на незаборавни сукоб народа, који је трајао четири године и улива му се у срце и мозак вера, да је мир међу народима највећа тековина и највећа вредност културног човечанства.

Тај велики датум изабрала је и Општина града Београда за дан посвећен успомици наших хероја, који трагично 1915 године бранише наш град, стопу по стопу, на тапајући храбро крвљу својом његове бедеме, његове улице, његову околину, ношећи идеализмом и вером у праведну ствар своје нације; убеђени, да је Београд центар

бранећи Београд са више истрајности и храбрости него што се брани сопствени живот од неизбежне смрти. На тим костима српског војника подиже се овај поносни град наш. Од тих костију расејаних широм малене Србије, по Срему и Босни, по Јужној Србији и Албанији, на Крфу и острву Виду, у плавим гробницама Јадрана, Средоземног и Белог Мора, у Африци и у Француској, у Добруји и Сибиру, од Владивостока до Бизерте, по заробљеничким логорима и тамницама, свугде где је дошла нога нашег војника и добровољца; од тих костију израђен је темељ ове наше велике државе, која ће остати велика и снажна и достојна своје прошлости само дотле, докле свест о легендарном самопрегорењу наших хероја буде расла и развијала се у срцу сваког Југословена без обзира на величину и важност улоге коју је играо у стварању наше заједничке Отаџбине. То је свети аманет свих ових палих бораца, аманет

Н. В. Краљ и Краљица долазе

бранилаца нашег гордог Београда, чијој светлој успомени посвећујемо на данашњи дан и наше мисли и наша осећања.

Без великог идеализма, самопоуздања

и самопрегорења нема успеха. Идеализам који нам инспиришу хумке и костурнице палих бораца је идеализам мира и међународне солидарности. Кад данас одајемо

Н. В. Краљ и Н. В. Краљица за време помена

дужну пошту палим херојима за слободу ове земље ми се у исто време сврставамо у велику фалангу поборника мира у свету и слоге међу народима. Уверени смо, да не постоје већи пријатељи мира од оних који су прошли кроз ужасе рата. Исто тако разумемо, да нам светле успомене палих хероја јасно налажу да следујемо њиховом примеру ако се једнога судбоноснога дана нађе неко, ко би нам покушао спорити право на природне границе наше Југославије које су тако скупо плаћене жртвама најбољих синова нашега народа.

Примајући данас из руку претставника Удружења резервних официра и ратника

„Сматрао сам за потребно да се и један француски глас чује на данашњи дан крај овог споменика подигнутог у славу палих у одбрани Београду.

Допустите једном старом ратнику да оживи своје успомене и да се сети како је Француска, његова отаџбина, била присутна у Београду док су непријатељске гранате с оне стране Саве и Дунава падале на Београд и претварале га у гомилу рушевина. Француски синови борили су се овде, као и на Солунском фронту, раме уз раме са вама. (Узвизи: Хвала им!) Француски морнари, под командом капетана Пикоа и француски авијатичари бранили су ово зем-

Претседник Краљевске владе г. Петар Живковић, са министрима: г. г. Куманудијем, Б. Максимовићем, генералом Драг. Стојановићем, Н. Узуновићем и др.

овај свети олтар националне мисли и захвалности, ја у име Београда захваљујем на иницијативи и труду које је Удружење учинило стварајући ово дивно дело. Општина југословенске престонице чуваће са побожношћу ову Костурницу и споменик и сваке године као данас, свесна своје дужности биће тумач захвалног грађанства, приређујући помен својим јуначким браниоцима.

Нека им је слава и вечита хвала! — Слава им!

ГОВОР ПРЕТСТАВНИКА ФРАНЦУСКИХ
РАТНИКА

После одржаног говора инж. г. Милана Нешића, претседника Београдске општине, и бурног и одушевљеног клицања Њ. В. Краљу и Њ. В. Краљици, претседник београдске секције „Поали д'Оријана“, г. Етјен Лоран, рекао је између осталог у своме говору и ово:

„Ишите као да је њихово. (Слава им!) Један млади официр, поручник Куртије, син Француза Куртијеа кога сви овде поштују, пао је на обали Дунава у српској униформи са речима: „Умирем за моје две отаџбине, Француску и Србију“. (тронути гласови: Слава му!)

Њ. В. КРАЉ И Њ. В. КРАЉИЦА УЛАЗЕ У
КОСТУРНИЦУ

Говором г. Етјена Лорана свечаност је завршена.

Г. Милан Радосављевић је после одржаних говора приступио Њ. В. Краљу и Њ. В. Краљици и претставио г. Верховског, архитекта-скулптора, који је израдио споменик.

Пре него што су отишли са гробља Њ. В. Краљ и Њ. В. Краљица ушли су у унутрашњост костурнице и веома тронути разгледали су урне са костима палих бранилаца Београда.

Њ. В. Краљу и Краљици председник Удружења резервних официра и ратника, г. Милан Ђ. Радосављевић, дао је податке о броју сахрањених ратника и о другим појединостима.

Затим су Њ. В. Краљ и Њ. В. Краљица уз бурне овације Београђана напустили гробље.

ЖИВИ БРАНИОЦИ МЕЂУ КОСТИМА СВОЈИХ ПАЛИХ ДРУГОВА

Најдирљивији тренутак на овој свечаности био је, када су живи браниоци Београда, на челу са њиховим бившим командиром, г. Живком Кезићем, ступили у Костурницу да припале мале воштанице за спомен својим друговима, који борећи се са њима заједно, падоше у одбрани Београда.

Скрушена лица ових ратника, који само пуким случајем не леже у овој Костурници, одавала су изразе бола и истинске туге за онима са којима су заједно проводили ноћи на стражи обала Саве и Дунава и делили братски последњи залагај хлеба.

ПОМЕН НА ЈЕВРЕЈСКОМ ГРОБЉУ

Када је завршена свечаност на хришћанском гробљу, онда је одржан помен над Костурницом јеврејских ратника и спомеником на коме су у камену исклесане ове речи: „За Краља и Отаџбину, 1912—1919“.

На овом помену служио је и молитве читао врховни рабин г. д-р Алкалај, са четири свештеника.

Београдску општину на помену јеврејским ратницима претстављао је одборник, г. д-р Букић Пијаде.

ГОВОР ВРХОВНОГ РАБИНА Г. Д-Р АЛКАЛАЈА

По завршеном помену г. д-р Исак Алкалај одржао је овај говор:

„Зар има веће и убедљивије пропаганде за мир, драга браћо и сестре, од овога великога тренутка који назиремо над нама и испод нас? Није ли то снажан одговор за нас, Божје створове, за нас смртна створења, одговор који би гласио: Будите у животу свесни и положаја и позива свога, да се једино и вазда руководите општом великом љубављу човечанском према свима ближњима!“

И кад би сви људи и сви народи таквим идејама нападали се у животу, онда би наступило то срећно доба, које су прорицали наши пророци, и онда тек били бисмо достојни толиких честитих јунака и мученика који су дали своје животе за Краља, за мирнину и срећнију Отаџбину, за своју децу која ће проживети дане срећног мира.

Великоме помену данашњем у коме се, кроз пијетет мртвима, кличе светоме миру и ми се придружујемо. Молећи се Створитељу за вечни мир наших палих јунака, на пољу части, довикујемо живима: „Шалом, шалом парахок велакаров амар адонај урфатив“. „Мир, свети мир, нека је вечни идеал свима вама, и удаљеноме и ономе који је близу! Слава палима, слава борцима за мир!“

Овим је завршена тужна свечаност 11 Новембра, и Београд је и овога пута доказао да уме да цени дела оних који животе положише за његову част и Слободу.

Извештај о резултату избора народних посланика у Београду

— У Београду је гласало преко 61% уписаних гласача —

У недељу, 8 новембра, у Београду су обављени избори народних посланика за Народну скупштину.

Овога пута Београд је заједно са Земун и Панчевом бирао три посланика. На земаљској листи г. Петра Р. Живковића кандидати су били: г. г. д-р Коста Кумануди, министар Трговине и индустрије; (његов заменик г. д-р Давид Алкалај); Божа Максимовић, министар Просвете; (његов заменик г. Тома Богдановић, радник Електричне централе) и Милутин Станојевић, председник Трговачке коморе (његов заменик Милан Стојановић, председник Занатске коморе и одборник о. г. Б.).

Београд, као жика југословенске мисли, и овога пута сјајно је манифестовао своје југословенско родољубље и посведочио своју одлучну вољу да у сваком тренутку брани јединство и своју будућност.

За време гласања у гласачком месту 11а.

Општина београдска, да би својим грађанима олакшала долазак на биралишта, овога пута једном одличном организацијом распоредила је своје бираче да гласају у 27 бирачких одбора, односно на 58 бирачких места.

Још од раног јутра, које је било веома ведро и обећавало сунчан дан, отпочело је гласање. Све улице Београда оживеле су. Грађани у ведром расположењу журили су на биралишта да изврше своју најсветију грађанску дужност.

Пред свима гласачким местима стварали су се читави редови и бирачи су на по неким местима морали чекати по цео сат да би дошли на ред. Гласање је трајало непрекидно од 7 часова ујутро до 6 часова увече.

Истог вечера Општина београдска добила је извештај из свију бирачких места, да је у Београду за земаљску листу г. Петра Р. Живковића, која је једина била истакнута, гласало укупно 31.765 Београђана, и то по гласачким местима:

прво: 727
прво а: 763
друго: 543
друго а: 541
треће: 665
треће допуна: 360
треће а: 670
треће а допуна: 316
четврто: 820
четврто а: 675
пето: 487
пето а: 705
шесто: 325
шесто допуна: 503
шесто а: 455
шесто а допуна: 389
седмо: 561
седмо а: 483
осмо: 706
осмо а: 599
девето: 576
девето а: 452
десето: 462
десето а: 462
једанаесто: 573
једанаесто а: 515
дванаесто: 508
дванаесто а: 428
тринаесто: 631
тринаесто а: 603
четрнаесто: 716
четрнаесто а: 572
петнаесто: 548
петнаесто а: 454
шеснаесто: 633
шеснаесто а: 659
седамнаесто: 436
седамнаесто а: 401
осамнаесто: 704

осамнаесто а: 607
 деветнаесто: 370
 деветнаесто а: 317
 двадесето: 514
 двадесето а: 527
 двадесет прво: 844
 двадесет прво а: 862
 двадесет друго а: 464
 двадесет треће: 543
 двадесет треће а: 418
 двадесет четврто: 816
 двадесет четврто а: 1070
 двадесет четврто допуна: 450
 двадесет четврто а допуна: 382
 двадесет пето: 440
 двадесет пето а: 432
 двадесет шесто: 532
 двадесет седмо: 535

За време гласања у гласачком месту 17а.

Из горњег извештаја види се да је у Београду на дан избора 8 новембра о. г. гласало преко 61% од уписаних бирача.

Кад се узме у обзир да је у Београду 1927 год. гласало свега 18.750 бирача онда излази да је на овим изборима број гласача порастао скоро за 50%, чиме се јасно доказује да је Београд југословенски град у коме се југословенски мисли и дише и осећа.

Југословенски народ са својом престоницом Београдом поконио је своје пуно поверење високој и мудрој политици народног јединства и економско-финансиског препорода целог нашег уједињеног народа.

Тај програм економског оздрављења и културно-привредне ренесансе земље истакла је Краљевска Влада и томе великом програму народ је 8 новембра дао своју пуну веру.

Сви злокобни савети непријатеља ове државе да се необавештени свет уздржи од гласања, сва дошаптавања дефетиста свих врста да ће неизласком на биралиште доћи бољи дани претстављали су тежак злочиначки покушај противу будућности свију нас, и тај злочиначки покушај здрава свест нашег народа одбила је са отвореном осудом и гнушањем.

За народне посланике у Београду су изабрани г. г. др. Коста Кумануди, Министар Трговине и индустрије, Божа Максимовић, Министар Просвете и Милан Станојевић, председник Трговачке Коморе, а за њихове заменике г. г. др. Давид Алкалај, адвокат, Тома Богдановић, радник и Милан Стојановић, председник Занатске Коморе, сви са земаљске листе г. Петра Р. Живковића.

Када је увече бирачима саопштен резултат избора одушевљење је достигло врхунац. У свима крајевима Београда настало је право народно весеље. Радост Београђана што је учешће бирача било тако велико изражавало се у песми и патриотском клицању народном јединству велике и моћне Југославије.

Позоришна хроника:

Таис

У среду 21 октобра изведена је први пут у Београдском Народној позоришту опера „Таис“ од познатог француског композитора Жила Маснеа, а по тексту Анатола Франса.

Жил Масне

Ово је прва оперска премијера у сезони. Почиње се доста рано а то је знак да је дирекција Опере прегла да надокнади оно што је изгубила у прошлој сезони.

Г. Стебан Христић

Наша опера има у програму за ову сезону још извођење „Саломе“ Рихарда Штрауса,

тог претече модернизма, Танхајзер грандиозно музичко дело Рихарда Вагнера, „Морана“ дело нашег композитора Готовца и т. д.

Свакако да Београд добија све више културног смисла, који се поглавито манифестује у интересовању за музичку уметност код нас још у формирању. У првом реду за оперу која је публици најприступачнија.

Наша је опера од ослобођења на овамо створила обилан оперски репертоар и само извођење целог Моцарта и Вагнера употпунила би га и стала у ред европских позоришта. И зато је опери потребан сталан редитељ.

Београд престоница Југославије мора достојно одржавати свој уметнички реноме. У првом реду за то служи опера, јер у свима великим градовима света културни углед гра-

Г-ђа Роговска-Христић

да репрезентује прво опера. Тако мора бити и код нас. Наравно да ми не можемо ићи упоредо са европском музичком културом, која је стварана неколико векова, али ипак ту културу морамо одржавати у границама нашег културног развијања, и да би другом импоновали.

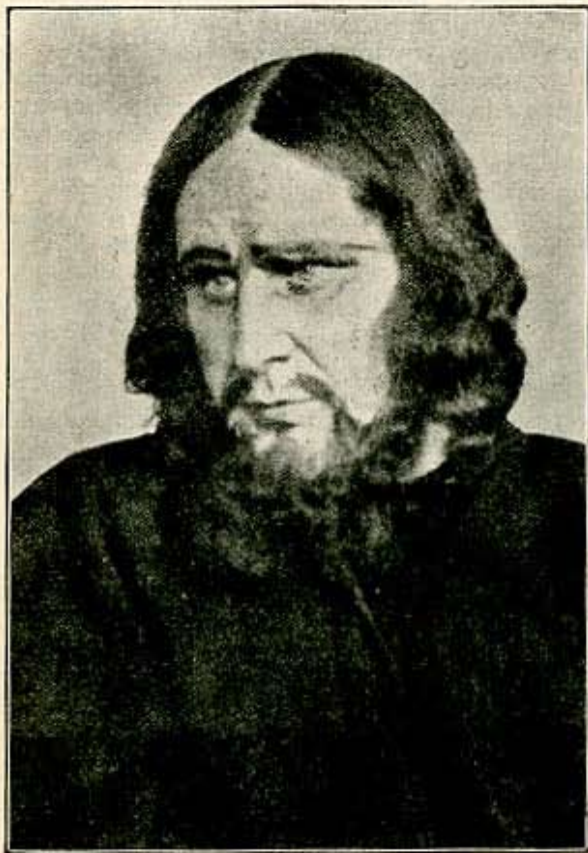
Жил Масне (1842—1912) обилан композитор заузима у музичком свету место средњег ранга. Компонувао је симфоније, симфонијске поеме, опере. Ове последње су му најуспелије. И код нас су извођена његова најуспелија дела Вертер и Манон.

На премијери Маснеове Таис извођачи су били гђа Роговска-Христић у партији Таис. Гђа Роговска-Христић је одлична уметница и њена креација Таис и певачки и артистички била је потпуно у стилу и достојној висини. Само када не би прибегавала непотребном

форсирању високих тонова била би изврсна. Она има одличан метален драмски сопран и свакако би се морала еманциповати од тог манира.

Ипак гђа Роговска Христић била је изврсна и вокално и глумачки. И овога је пута на нашој бини дала одличну креацију Таис.

Г. Пихлер одличан испосник Атанаел. Његов бас баритон снажно је звучао и дошло у свима чиновима до апсолутног изражаја.

Г. Пихлер

Г. Пихлер је изврстан певач на кога дирекција Опере мора рачунати. Али такође ванредан је у партији Атанаела наш сјајни бас г. Милорад Јовановић.

Одличном лирском тенору г. Поповићу не лежи најбоље партија филозофа Никиаса. Још мање артистички успео. Боље би било дати ту партију г. Драбику чијем би гласу одговарала потпуно ова партија.

Г. Трифуновић добар испосник Палемон. Две робинје гђе Кезер и Манојловић несигурне певачки и неспретне на сцени. Коректна је Миртала гђе Бугариновић. Чаробница гђе Нинковић-Грозано која нема праву колоратуру треба да остави овај фах и да пева само лирске партије, које би јој чини нам се боље лежале. Она нема праву колоратурну технику, да би могла са лакоћом вајати тешке ко-

лоратурне варијације и бравуре. Дабоме да је у малој партији Чаробнице била коректна.

Дело је музички увежбао и дириговао директор опере г. Стеван Христић врло добро. Добро је оркестарски стилизовано и интерпретовано у стилу Маснеа, па је оркестар ванредно звучао.

Сцена из „Таиса“: Испушење Атанаела

Виолин соло одлично је изводио наш I концерт мајстор г. Карел Холуб.

Хорови су врло добро увежбани.

Интересантан декор по нацрту г. Загорудњика.

Режија г. Кулунџића коректна само је требао отворити сцену у четвртом чину са више фантастичности да би се великом бале-

Сцена из „Таиса“: гђа Роговска и г. Пихлер

ту створио већи ефекат на сцени. Костими по нацрту гђе Бабић.

Кореографија за балет четвртог чина наше прима балерине гђе Кирсанове није сасвим у стилу доба када се „Таис“ одиграва. Иначе је балет ритмички и технички одличан под управом гђе Кирсанове.

Премијера „Таис“ у целини је потпуно успела и то заслугом г. Христића директора Опере који је увежбао ову оперу и редитеља г. Кулунџића.

Мо Јо

ПРОДАНА НЕВЕСТА

У среду 28 октобра давана је у част годишњице проглашења Чехословачке независности свечана представа у Народном Позоришту опера „Продана Невеста“ дело генијалног чешког композитора Бедржиха Сметане.

Извођачи су били:

Г. Милорад Јовановић, бас као Кеџал проводација, гђа Нинковић-Грозано сопран као Марженка, г. Томић тенор као Јеник момак и г. Милутиновић као Вашек.

Г. Милорад Јовановић дао је ванредну креацију Кеџала и певачки и глумачки. Нарочито глумачки унео је више живости и интересантности у ову улогу. Партија Кеџала г. Јовановића је до сада најбоље интерпретована на нашој сцени.

Гђа Нинковић-Грозано певала је први пут Марженку у нашој опери доста добро. Али у каквој нам је свежој успомени фини и мекани сопран гђе Марије Жалудове. Она ће нам остати у дивном сећању.

Ипак се видело да гђи Нинковић боље

леже партије лирског фаха него колоратурне. И зато би она требала само ове партије певати. Као Марженка била је коректна, али с обзиром да смо у овој партији имали задовољство слушати певачице изванредног гласа и певачке културе, није оставила нарочиту импресију.

Јеник г. Томића добар. Г. Милутиновић као Вашек глумачки одличан певачки коректан.

Оркестром је дириговао г. Матачић. Чини се да је ово велико музичко дело генијалног Сметане оркестарски запуштено, па би га апсолутно требало изнова настудирати и стилизовати. Потребно је оркестарски као и певачки дело понова увежбати да не би била Продана Невеста овако расклиматана.

Такође је и режијски потребна обнова дела. Нарочито у погледу декора, јер овај неинтересантан оставља на гледаоце мртав утисак.

Неопходно је да „Продана Невеста“ и на нашој сцени добије више живости и темперамента.

Мо Јо

СЛУЖБЕНИ ДЕО:**Рад општинског одбора:****ЗАПИСНИК**

XXV — Друге редовне седнице Одбора Општине Београдске, одржане 21 августа 1931 године у 6 часова по подне.

Претседавао заст. Претседника *г. Никола Крстић*.

Заст. Деловође *г. Жив. Рашковић*.

Заступници Потпретседника кмет-правник *г. Исидор Протић* и одборник *г. Клементије Букавац*.

Од одборника били су: *г. г. Негослав Илић, Јов. Дравић, Д-р Лазар Генчић, Д-р Александар Леко, Драгољуб К. Милошевић, Мих. Л. Ђурић, Свет. Гођевац, Дим. Станчуловић, Петар М. Гребенац, Никола Ђорђевић, Тр. Јовановић, Арх. Ђура Бајаловић, Милош П. Радојловић, Милован Ј. Матић, А. Фирт, Д-р Љуб. Стојановић, Д-р Букић Пијаде, Инж. М. Сокић, Д-р Страш. Љ. Милетић, Инж. Павле Миљанић, Инж. Јован Мисирлић, Т. Здравковић и Јосиф Фрид.*

1.

Примљен је записник XXIV. редовне седнице.

2.

Претседавајући *г. Никола Крстић* саопштава депешу, којом *Н. В. Краљ* Суду и Одбору Општине београдске, као и свима Удружењима престонице, учесницима свечане седнице Општинског одбора, захваљује на честитци и изјави верности и оданости.

Читање телеграма дочекано је клицањем *Н. В. Краљу*.

Даље Претседавајући саопштава, да је соколско друштво у Александрову упутило један акт Општини београдској, којим се захваљује на кумовању његовој соколској застави, и на сретном избору самога кума у особи инж. Милоша П. Радојловића, одборника.

Тако исто претседавајући *г. Крстић* саопштава депешу друштва „Гајрет“ из Горажда, којом се одаје захвалност Општини београдској за њене благодиклосне старање према муслимским студентима у Београду.

Заступник Деловође саопштава да су се извинили *г. г. одборници Богдан Крекић, Д-р Милорад Недељковић, Д-р Драгољуб Аранђеловић, Ранко Живковић, Тјешимир Старчевић, Шемајо Демајо, Милан Стојановић, Благоје Антонијевић, Ставра Трпковић, Драгиша Матејић, Радисав Јовановић и Ђорђе Попара.*

Одборник *г. Драг. Милошевић* скреће пажњу Суду да је вежбаоница, која је служила за школу томе крају порушена, а подизање

нове школе иде споро, па постоји опасност да деца остану без учионица. Моли Суд да се озбиљно побрине за смештај деце, у име чинјих родитеља он овде говори.

Претседавајући *г. Никола Крстић* одговара *г. одборнику*, да је ово питање било предмет дискусије и старања Школског одбора. Потребна одељења добиће се за ту децу, тако да ће она бити на време, без икакве бојазни, у њима смештена.

3.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лиценцијације за изградњу трамвајске пруге Сењак-Дедиње“ прочитан је предлог Суда, на се развила подужа дискусија, у којој је одборник *г. Милован Матић* указао на привредну кризу и финансијске тешкоће, у којима се данас налази наша земља. У таквом стању потребно је у првом реду водити рачуна о приликама и материјалним могућностима београдских грађана. Мисли да је дошао тренутак, када би Општина требала да престане са својим огромним комуналним радовима на уређењу Београда. Трамвајска пруга Сењак — Дедиње пасивна је пруга, и она за дуго неће доносити рентабилан приход. Налази да би све предлоге данашњег дневног реда, изузев предлога под тач. 4. требало одложити с тим, да се изабере један одбор, који ће испитати општинске и опште прилике, и на основу тих испитивања поднети Суду конкретне предлоге.

Претседавајући *г. Никола Крстић* истиче, да се пруга Сењак—Дедиње неће радити из редовних прихода, већ из унутрашњег зајма, из кога је једна сума предвиђена у ову сврху. Овај зајам има да се утроши за најпрече потребе, у коме је циљу исти и закључен. Питање које је покренуо одборник *г. Матић* заслужује изванредну пажњу и Финансијског одбора и Суда и Општинског одбора, али у тренутку, када буде претресан пројекат буџета за идућу годину. У овом случају реч је о утрошку зајма за оне сврхе и потребе, које је Општински Одбор једном већ одобрио. Подносећи овај предлог, Суд не чини ништа друго него извршује жељу и одлуку Општинског Одбора.

Одборник *г. Алберт Фирт* истиче, на супрот гледишту *г. Матића*, да ће и Општина и држава кризу ублажити на тај начин, што ће изводити нове радове, на којима ће наћи по-

сла и зараде њихови грађани. У вези образовања комисије за преглед и смањење броја општинских чиновника моли Суд да се не заустави на чисто персоналном питању, већ да штеди свуда где је то могуће, али не и на општинским радовима, који су у данашњој кризи и беспослици једини извор посла београдској сиротињи и радништву.

Одборник г. Јован Дравић налази да је сумња у погледу нерентабилности ове трамвајске пруге потпуно неоснована. Свака је трамвајска пруга уносна и активна, па ће то бити случај и са овом. Слаже се са одборником г. Фиртом да је дужност Општине, да се путем радова на изграђивању Београда побрине за своје сиромашне грађане.

Одборник г. Светозар Тођевац мисли да Београдска општина није дужна да даје посла радницима из целе земље а нарочито не странцима. Првенствено треба унестити житеље Београда, јер то раде и друге велике Општине.

Одборник г. Петар Гребенац, као члан Контролног одбора за утрошак зајма од 125 милиона динара, обавештава одбор, да се он сукцесивно троши, и то на оне сврхе, којима је намењен одлуком општинског одбора. Овај зајам је сав ангажован, и на њега се плаћа већи интерес, но што је у почетку предвиђено, пошто је Народна Банка подигла интересну стопу, а у уговору је предвиђено, да ће Општина плаћати 1% више интереса, него што је стопа код Народне банке. Зато је природно, што Суд хита, да тај зајам уведе у општинске инвестиције, које ће доносити приход. С друге стране истиче да у колико се створи више посла за утрошак струје, у толико ће то бити корисније за Општину, јер се она плаћа и у случају ако није утрошена. С тога налази, да ће ова пруга бити на сваки начин рентабилна, и да овај предлог Суда треба усвојити.

Одборник г. Милован Матић, одговарајући на примедбе, учињене његовом предлогу, изјављује да је ову пругу узео као повод, да покрене и изазове дискусију о штедњи у општинским пословима. Лепа је жеља да Општина даје посла радницима, и њу треба у колико је могуће испунити. Мисли да Општина није везана моралном дужношћу, да у данашњој кризи помаже незапослене, ако то иде преко њене финансијске моћи. Његов говор имао је тенденцију да покрене чланове Суда и Одбора, да благовремено размисле о финансијском стању Београдске општине.

Одборник Д-р Страшимир Милетић, истиче да код трамваја и осветљења не може у опште бити речи о уштеди. Приходи Електричне централе и трошарине служили су увек као подлога за закључење свих општинских зајмова. Искуство показује, да се велики радови, које предузима Општина београдска не могу изводити без зајмова. Налази да

ће ова пруга дати добру ренту, и да ће се брзо амортизовати.

За овим је одбор на предлог Суда О. Бр. 20022 (са једним гласом против)

РЕШИО:

I. — Да се одобри резултат прве оферталне лиценције за израду трамвајског колосека Сењак—Дедиње, на дан 7. августа 1931. године према решењу Суда Д.Бр. 23494 1931 год.

II. — Да се израда овог трамвајског колосека уступи предузимачу г. Милошу С. Поповићу, као најјевтинијем понуђачу, за укупну суму од дин. 792.387,21 према јединачним ценама за сваку врсту радова означених у приложеном попису радова, с тим да се обрачунавање сваке врсте послова врши према стварно извршеном послу.

III. — Издатак пада на терет унутрашњег зајма од 125.000.000 динара, а на део од дин. 7.500.000,— који је додељен Дирекцији трамваја и осветљења.

4.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лиценције за подизање нове основне школе у Војислава Илића улици“ прочитан је предлог Суда, па је заступник потпретседника г. Клементије Ђукавац, образлажавајући ово питање, истакао да је по резултату лиценције најповољнији понуђач Матвеј Ајзинберг. Предмет је био на проучавању у Стручном техничком одбору, који је био мишљења, да се овај посао уступи не најјевтинијем понуђачу г. Ајзинбергу, који није довољно познат ни њему ни Техничкој дирекцији, већ другом најјевтинијем понуђачу, предузећу „Лабор“. Суд је формирајући свој предлог усвојио ово мишљење Стручног техничког одбора. Сада је на Општинском одбору да одлучи, да ли ће се држати принципа најјевтинијег, и њему уступити посао, или не.

Одборник г. Негослав Илић налази да је сума од 5.000.000,— динара велика за изградњу једне школе. Моли суд да да детаљнија обавештења одбору о томе, колико ће та зграда имати спратова, колико соба, колика је кубатура њена, како би се г. г. одборници могли лакше определити.

Одборник г. Милош П. Радојловић набраја побуде Стручног техничког одбора, да се овај посао уступи предузећу „Лабор“. То је једно солидно предузеће, њему лично познато, које је подигло Дом за офицере, и притом постигло рекорд у брзини и солидности свога рада. Стручни технички одбор чинећи такав предлог, имао је жељу, да подизање ове велике школе препусти у руке једном опробаном и сигурном предузећу.

Одборник г. Петар Гребенац наглашава потребу, да се у свима пословима треба држати једног основног принципа. У погледу ли-

ферација, извршивање наруџбина, предузимачких послова, свуда се полази у јавним телима од принципа најјевтинијег. Овде је ирелевантно да ли је понуђач познат или непознат, јер постоје општински службеници, који су дужни да контролишу рад предузимачев, и да воде рачуна о томе, да је у складу са прописаним условима за дотичан посао. Ако ти контролни органи буду савесно извршивали своју дужност и контролисали рад, онда не постоји никаква бојазан од тога, што је он непознат. Зато не треба ни по коју цену кршити принцип уступања посла најјевтинијем понуђачу, јер лиферанти, по његовом мишљењу, нису били никада криви за рђав посао, већ оне комисије, које су га као таквог примале. Ако је ова сума од 5,000.000,— динара заиста велика, онда не остаје ништа друго, него да се ствар боље прегледа и прочу, и затим распише нова лицитација.

Заст. потпретседника г. Букавац, одговарајући на питања одборника г. Илића, истиче да је ова школа већа него што је терацијска школа. Данашње школе нису само место за наставу и поучавање деце, већ оне имају веће и шире задатке, за чије испуњење су потребне нарочите установе, без којих се модерна школа данас не да замислити. Техничка дирекција има утврђене цене за сваки посао, и оне се уносе у предрачун. То је потребно из разлога, да би се увек имао критеријум, да ли попуст који дају лицитанти на дотичној лицитацији одговара времену када се посао уступа. У случају ове лицитације спуштање од предрачуноске суме износи 21,25,22 1/2%, како код ког лицитанта. Ово је спуштање са свим нормално, и доказ да је данас, у времену беспослице, конкуренција врло оштра.

Одборник Д-р Александар Леко, сматра да чим неко лицитира, да је тим већ примљен на лицитацију, и да с тога не би требало правити разлику између познатог и непознатог лицитанта. У будуће када се расписују лицитације, могло би се тражити референце, и ограничити се на оне, који су већ опробани на општинским пословима. Кад то није случај сваки лицитант има право да учествује у лицитацији. Као члан школског одбора изјављује да постоји велика потреба за школом, и да стога треба у што скорије времену приступити подизању ове зграде.

Одборник г. Алберт Фирт, слаже се са гледиштем, да је споредно да ли је предузимач познат или непознат. Треба појачати контролу над извођењем општинских радова, и тиме ће општина бити заштићена од рђавог предузимача. Моли Суд да прихвати праксу, да када се отвори оферат, лицитант има права да рефлектира на дотичан посао. Ако се који од надметаца показао несолидним, приликом извођења каквих ранијих општинских радова, онда његов оферат не треба у опште отвари.

Одборник Д-р Страшимир Милетић, наводи да би приликом подизања школа нарочито требало обратити пажњу на план и добру архитектонску обраду саме зграде. Познато је да су школе и цркве јавне грађевине и носиоци архитектонске способности једне расе. Када се предвиђа овако велика сума, онда се с разлогом мора захтевати, да ова зграда има архитектонског смисла, и да буде израз времена и нарочито проучавања. Сматра да је незгодно да Суд оставља одбору, да реши да ли ће се овај посао уступити једном ули другом лицитанту. Предлаже да се ова лицитација поништи, и распише друга са скраћеним роком.

Одборник г. Јован Дравић, замера Суду што ову ствар није изнео пред Школски одбор, јер онда не би дошло до ових размислилажења. Питање школа у Београду је врло значајно и актуелно, и зато предлаже да се ово реши и изгласа.

Одборник г. Драг. Милошевић, као пријатељ подизања школа, у начелу се слаже са изградњом ове школе. Критикује рад Техничке дирекције, а нарочито рђав надзор њених органа. Један се понуђач може одбити у случају, да се на ранијим општинским пословима показао рђав и несолидан, али не и из разлога што је непознат Техничкој дирекцији.

Одборник Д-р Љуба Стојановић, налази да је врло важно, да се за сваку школу питају за мишљење и лекари. Помиње случај школе у Шуматовачкој улици, која је оријентисана ка северу, и учионице због тога неће имати сунца.

Заст. Потпретседника г. К. Букавац, одговара г. Одборнику Стојановићу, да они који раде планове имају директиве зато, и познају услове које школа мора да испуни у хигијенском погледу. Ова школа одговара свима условима хигијене, и као такву Стручни технички одбор ју је одобрио. Што се тиче постављања саме зграде, она не може увек бити оријентисана како би се хтело, али у замену зато има више хигијенских услова, који допуњују недостатак у њеном положају према сунцу.

Одборник г. Ј. Мисирлић, изјашњава се противу предлога, да се посао уступи скупљем понуђачу. Налази да би, без икаквог страховања, подизање ове школе требало препустити најјевтинијем предузимачу, кога познаје као одличног архитекту. Поништавањем ове лицитације не би се ништа добило, већ се може десити да лицитанти на новорасписаној лицитацији повећају цене. Предлаже да се на супрот предлогу Суда посао уступи најјевтинијем лицитанту.

Одборник г. Д-р Лазар Генчић замера Суду што нису ту планови, јер се не би водила овако дуга дискусија, а у исто време могао би се вршити и извршан користан ути-

цај на сам предлог. Помпиће случај дезинфекционог Завода, када је предмет био повучен са дневног реда само због тога што није било планова. Моли Суд да у будуће стави Одбору на расположење планове, јер ће то повољно утицати на решавање таквих питања.

Претседавајући г. Крстић истиче да је питање подизања ове школе веома хитно, и да га с тога не би требало повлачити са дневног реда. Сад је питање да ли посао треба уступити предузећу „Лабор“, како је то предложио Стручни технички одбор, или пак најјевтинијем, како то предлаже Одборник г. Мисирлић. Суд не прави питање од тога, већ оставља Одбору, да он сам то одлучи. Пошто су се г. г. Одборници једногласно изјаснили за подизање ове школе, то ставља на гласање питање коме ће се посао уступити: да ли предузећу „Лабор“ или најјевтинијем понуђачу г. Ајзинбергу Матвеју.

Гласање је извршено поименично.

За овим је Одбор на предлог Суда О.Бр. 20397 (са пет гласова против)

РЕШИО:

Да се изврши подизање нове зграде основне школе у Војислава Илића улици, и посао уступи г. Ајзинбергу Матвеју, као најјевтинијем понуђачу на првој оферталној лицитацији, одржаној 10. августа 1931 године, за суму од 4.977.498,86 динара, чија исплата пада на терет унутарњег зајма од 125.000.000 динара тач. 3. суме од 18.000.000, — динара, предвиђене за Кланцу и подизање основних школа.

Надзорни архитект на овом послу биће архитект г. Андреја Катеренић.

5.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лицитације за калдрмисање IV партије улица (први и други део Цвијићеве улице)“ прочитан је предлог Суда, па је заст. Потпретседника г. Букавац дао обавештења о томе, којим ће се материјалом калдрмисати ова улица. Први део Цвијићеве улице калдрмисаће се призом, а други део заливеом калдрмом и каменом, за који је прописано какве услове треба да испуни и у погледу абања и у погледу притиска. Предмет је прошао кроз Стручни технички Одбор, и он је решио да се ово калдрмисање уступи г. Лази Костићу, као другом најјевтинијем понуђачу, јер је први најјевтинији понудио камен риолит, који не одговара условима за ову лицитацију.

Одборник г. Ј. Мисирлић истиче да се приликом оваквих лицитација мора водити рачуна о томе какав се камен нуди. Најбољи камен је јабланички, док предузеће Лазе Костића нуди андезит који на општинским пословима није испробан. Налази да је Стручни технички одбор погрешно, што је предложио да се посао уступи г. Костићу, јер тврдина његовог камена одговара условима за ову ли-

цитацију, али абање не одговара. Предлаже да се ово калдрмисање уступи г. Лази Костићу, с тим да да јабланички камен, или у противном да се лицитација поништи.

Одборник г. Д-р Страш. Милетић покреће питање о каквоћи камена, који се употребљава за калдрмисање. Дошло се до закључка, после савесног проучавања, да се у једном каменом мајдану може наћи камен разне каквоће. Није довољно да је један камен поднет на испитивање Универзитету, и оглашен за добар, већ је потребно да се то проучи дубље, да се испитају сви детаљи, па тек онда да се приступи калдрмисању. Данас постоји велика борба између лифераната камена, кога има довољно у нашој земљи, па је с тога дужност Општине Београдске, да за калдрмисање својих улица употребљава онај камен, који најбоље одговара саобраћају у Београду.

Одборник г. Ј. Мисирлић тражи да уће као бесплатан члан комисије за пријем овога камена г. Костића.

Заст. Потпретседника г. Букавац изјављује у име Суда да нема ништа против овога предлога г. Мисирлића.

За овим је Одбор на предлог Суда О.Бр. 20399

РЕШИО:

1. — Да се калдрмисање IV партије улица по програму за 1931 годину, у коју партију улазе: I. део Цвијићеве улице, од ул. Кнез Милетине до ул. Варшавске, II. део Цвијићеве ул. од Проф. 850,80 до проф. 1254,00 са навозима код места у Гробљанској улици и улица Гробљанска у околини новог места преко Булбулдерског потока уступи у извошење Техничком бироу инж. Лаз. Костића према његовој понуди датој на III. оферталној лицитацији на дан 10. августа 1931 године у свему по одобреним плановима и условима свега за суму од 2.161.900,78 динара, т. ј. за 4,5% ниже од предрачунске суме која износи 2.263.770,45 динара.

2. — Рок за довршење овога посла је 120 календарских дана.

3. — Надзорни инжењер на овоме послу да буде г. Ђорић Богдан инжењер Инжињерског отсека.

Издатак за ове радове да падне на терет већ ангажованог кредита по решењу Суда Т. Д. Бр. 15409 од 30. маја 1931 односно по решењу Суда Т. Д. Бр. 23112 од 27. јула 1931 године а из зајма од 125.000.000, — динара и то: у суми од 2.076.449,47 динара на терет тач. 6. распореда, у суми од 73.758,29 динара на терет тач. 5. распореда, у суми од 11.693,02 динара на терет тач. 1. распореда о утрошку тога зајма.

6.

На предлог Суда О. Бр. 20309 Одбор је

РЕШИО:

1. — Да се накнадно одобри предрачуи Управе водовода за полагање водоводних цеви у улици Бањалучкој (Вишњички друм) у суми од 48.894,27 динара, с тим да издатак за ове радове падне на терет зајма од 125 милиона динара тач. 5. распореда, и да се овај посао изврши упоредо са калдрмисањем ове улице.

2. — Да се калдрмисање и полагање водоводних цеви у Бањалучкој улици према резултату друге оферталне лицитације уступи најповољнијем понуђачу предузећу „Фундо-бетон“ у свему по понуди и ценовнику датом на лицитацији, као и по одобреном плану, предрачуи и условима за овај посао свега за суму од 646.557,10 динара, од које пада на калдрмисање сума од 604.263,56 динара, а на полагање водоводних цеви сума од 42.293,54 динара, и која понуда претставља попуст од предрачуи и то за калдрму 33,92% а за водоводне радове 13,5%.

3. — Да надзорни инжењер на овом послу буде г. Тодоровић Љубомир, инжењер Инжињерског отсека Техничке дирекције.

4. — Да издатак за овај посао падне на терет зајма од динара 125.000.000.— и то у суми од 604.263,56 динара на терет тач. 6. распореда из већ ангажованог кредита по решењу Суда Т. Д. Бр. 20534 од 8. јула 1931 године, а у суми од 42.293,54 динара на терет тач. 5. распореда о утрошку зајма, која се сума има накнадно ангажовати.

7.

На предлог Суда О. Бр. 20268 Одбор је

РЕШИО:

1. — Да Инжињерски одсек Техничке дирекције може до суме од 305.340.— динара за набавку материјала потребног за израду у пуном профилу улице Пере Велимировића у Железничкој колонији у Раковици (коловоз, тротоари и поток) набавити од Управе те колоније 700 м³ лом. камена, 456.000 кгр. цемента и 300 вагона од по 15 тона шљунка, и то камен по цени од највише 45.— од 1 м³, цемент по цени од највише 0,35 дин. од 1 кгр. и шљунка по цени од највише 100.— динара по вагону од 15 тона франко вагон Железничка колонија у Раковици, без трошкова железничког подвоза, од којих је Колонија ослобођена према решењу Г.Д.Бр. 6845/31, као и извршити истовар, превоз и фигурисање потребног материјала у својој режији у свему по предрачуи, а преко сталне режијске комисије, у коју да уђу:

1. г. А. Фирт, одборник Општине,

2. г. Божидар Божић, инжењер, и

3. г. Симић Милан, геометар Инжињерског отсека.

2. — Да се одређеној сталној режијској комисији стави на расположење одмах цела предрачуи сума од 305.340 динара с тим,

да она може на привремене признанице изумати од те суме, од случаја до случаја, онолико колико јој буде стварно потребно за подмирење свих горе наведених трошкова у року од недељу дана с тим, да сваку таку суму правда у законском року пуноважним документима.

За извршење радова на калдрмисању и израду канала у акорду донеће Суд накнадно решење, у коју ће сврху Техничка дирекција поднети засебан предлог.

3. — Издатак у суми од 305.340 динара има да падне на терет зајма од 125.000.000 динара тач. 6. распореда.

8.

На предлог Суда О.Бр. 20243 Одбор је РЕШИО:

Да се од имања г. Чедомира Јаћимовића у Краља Александра улици откупи део земљишта у површини 373,60 м² са зградама ради постављања нове Пожарне подстанице на Смедеревском Брму, и то према постигнутом споразуму са сопствеником г. Јаћимовићем за земљиште по цени 250 (две стотине и педесет) динара по м², а зграду по 400 (четири стотине) динара по м², с тим да зграде г. Јаћимовић има порушити и материјал и рушевину однети.

9.

На предлог Суда О.Бр. 18096 Одбор је РЕШИО:

Да се Директору Привредно-финансијског одељења г. Д-р Драг. Булизибарићу, издано ограничено пуномоћје, којим га Суд и Одбор Општине града Београда опуномоћава да може, као пуномоћник општински, подносити тужбе Управном Суду и Државном савету као и потребна административна акта по свима предметима финансијске природе Општине града Београда, по којима налази за потребно да је у интересу општинском, да предузме потребна правна средства противу одлука појединих власти по дотичним предметима.

10.

Код тачке дневног реда: „Парцелација имања Индустриско-Комерцијалне банке зв. „Бата-Лака“ прочитан је предлог Суда, па је Одборник г. Д-р Страшимир Милетић истакао да код парцелација имања треба нарочито имати у виду питање везивање улица и суседних парцела, које треба изградити. Изражава бојазан да са овим имањем у погледу калдрмисања улица не буде исто као и са имањем г. Чедо Јаћимовића и др.

За овим је Одбор на предлог Суда О.Бр. 20623 (са једним гласом против)

РЕШИО:

1. — Да се одобри парцелација имања Индустриско-Комерцијалне банке у Милетиној улици зв. „Баталакино имање“, како је та парцелација престављена на приложеном плану, у коме су означене како регулативе за ограду тако и регулативе за зграду у улица-

ма у којима се предвиђају башнице испред зграда.

2. — Да се ова парцелација одобри под условима:

а) — да је сопственик дужан бесплатно уступити Општини Београдској све земљиште потребно за улице како за пресецање нових тако и за проширење постојећих, за паркове и скверове, без икаква права накнаде, и да је дужан о своме трошку пренети тапију од тих земљишта на Општину Београдску.

б) да је сопственик дужан платити Општини све оно земљиште, које се има апроприсати појединим парцелама у колико то регулација захтева.

в) да је сопственик дужан, да отварајући нове улице извоши и нивелисање истих према плановима, које ће сопственик изградити и поднети Суду на одобрење.

г) да је сопственик дужан, да на лицу места после извршене нивелације улица сам обележи сваку парцелу видним и трајним белегама (каменим или бетонским) као што је законом о катастру предвиђено.

д) да сопственик може сам собом ридити тротоаре у ново просеченим улицама, али то само пре продаје и отуђивања појединих плацева у тој улици, а по претходном одобрењу планова тротоара и врсте материјала за тротоара, тако да вредност тротоара уђе у куповну цену плаца и тротоари буду израђени саобразно осталим тротоарима у вароши.

3. — Да ово одобрење парцелације добије важност онда, када сопственик поднесе писмену изјаву, да интегрално прима напред постављене услове за ово одобрење.

11.

На предлог Суда О.Бр. 19912 Одбор је

РЕШИО:

Да се усвоји предлог пуномоћника Нети Леонковића и Леона Коена, да димничарску таксу за закуп њихове зграде, у којој је смештен II квартал Управе града Београда плаћа Општина, а да се одбију од тражења да Општина сноси половину таксе за потврду уговора о закупу.

Ове измене унети у нацрт уговора, ако на исте пристану закуподавци, па уговор послати Правобранилачком одељку, да га пуномоћник потврди код надлежне власти са закуподавцима.

12.

На предлог Суда О.Бр. 20303 Одбор је

РЕШИО:

Да се дужна кирија у суми од 200.— динара, колико је остао дужан Милош Божовић, бив. служитељ за месец мај, јуни 1931. године за закуп општинског стана на малом Калемегдану, отпише са разлога што је отумарао незнано где, и по довољном трагању није се могао пронаћи.

13.

На предлог Суда О.Бр. 18282 Одбор је

РЕШИО:

Да се Пршићу Светозару, чувару пробирнице Управе водовода, који је у општинској служби провео више од 26 година одреди месечна помоћ од динара 500.—, пошто услед старости и слабости није у стању да и даље обавља службу у пробирници, а нема других средстава за живот.

Издатак пада на терет редовних буџетских партија за давање месечне помоћи.

14.

Код тачке „Експропријације и апропријације“ Одбор је

РЕШИО:

1. — По предлогу Суда О.Бр. 20145:

Да се експроприше део земљишта од имања Драгутина Ристића, генерала, у Љутице Богдана улици у површини од 369 м² а по цео од 175.— (сто седамдесет и пет) динара по м², као што је путем Избраног суда проценено земљиште г. Драгољуба Илића у истој улици.

У исто време изградити потпорни зид дуж имања г. Ристића у Љутице Богдана улици као накнаду за већ постојећу камену ограду која се мора рушити.

Исплата ове експропријације да се изврши из буџета за 1932 годину.

2. — По предлогу Суда О.Бр. 20144:

Да се ливада Драгутина Спасеновића у селу Жаркову у површини од 9.770 м² експроприсана за потребе Управе Водовода, плати сопственику по 6 (шест) динара по м², на коју је цену сопственик пристао.

Код ове експропријације Одборник г. Д-р Страшимир Милетић тражи, да се одреди једна анкета, која ће пронаћи тапије од имања, која су купљена од стране општине.

3. — По предлогу Суда О.Бр. 20391:

Да се изврши експропријација дела земљишта од имања г. Петра Гребенца у површини од 2.520.70 м² ради проширења Франше Денере-а улице према утврђеној регулацији.

Ова експропријација да се изврши у смислу чл. 9. закона о атару. За општинске процениоце одређују се: г. г. инж. Павле Алексић, инжињер Милан Јовановић, старији, а за заменике инж. Б. Ђуричић и инж. Чедо Ивановић.

4. — По предлогу Суда О.Бр. 20242:

Да се изврши експропријација дела земљишта од имања г. Душана Пећанца, на углу Крајинске и Војводе Теодоровића улице у површини 139.43 м² за потребе регулације истих улица путем Избраног Суда а у смислу чл. 9. закона о атару.

За општинске процениоце одређују се: г. г. инж. Павле Алексић, и инж. Милан Јовановић, старији, а за заменике инж. Чедо Ивановић и инж. Боровоје Ђуричић.

5. — По предлогу Суда О.Бр. 20244:

Да се ради регулације Курсулине улице на делу од Макензијеве до Његушеве експропришу делови земљишта ових сопственика:

	у површини
1. Пере Ст. Јовановића	96,00 м²
2. Сеније и Мирос. Николајевића	32,00 м²
3. Јована Тодоровића	35,00 м²
4. Маре Радивојевић	37,00 м²
5. Јулке Милошевић	40,00 м²
6. Радоја Живковића	29,00 м²
7. Марка Кузмановића	43,00 м²
8. Олге и Живорада Митровића	26,00 м²
9. Радојице Пилчевића	28,00 м²
10. Сред. Одбора Ратних Инвалида	36,00 м²
11. Јулке Новаковића и К. Јанића	43,00 м²
12. Милана Певачевића	81,00 м²
13. Маре Чедомира Илића	64,00 м²
14. Драге М. Николић	40,00 м²

Исто тако да се изврши апропријација ових сопственика:

	у површини
1. Маре Јована Ђуровића	162,00 м²
2. Живојина Поповића	48,00 м²
3. Јована Стојковића	49,00 м²
4. Николе Петровића	51,00 м²
5. Саве Шутовића	32,00 м²
6. Косте Остојића	37,00 м²
7. Андрије Калабића	50,00 м²
8. Ђуре и Косте Новаковића	52,00 м²
9. Петра Исаковића	30,00 м²
10. Владислава Цветановића	32,00 м²
11. Јованке и Живка Максимовића	67,00 м²
12. Јована Ђорђевића	70,00 м²
13. Маре Ђорђа Јовановића	51,00 м²

Све ове експропријације и апропријације да се изврше у смислу чл. 9. Закона о атару.

За општинске процениоце одређују се: г. г. инж. Васа Новичић и инж. Вељко Милошевић, а за заменике инж. Васа Марковић и инж. Чедо Младеновић.

6. — По предлогу Суда О.Бр. 20392:

Да се изврши експропријација дела земљишта масе Јована и Данице Васић у површини

ни од 291 м² са зградом ради везе Чучук-Станине улице са улицом Краља Александра у смислу чл. 9. Закона о атару. Приликом процене водити рачуна о повећаној вредности осталог имања добијањем новог лица.

Исто тако извршити процену експропријације и повећане вредности имања г. г. Драгољуба и Николе браће Николића добијањем новог лица просецањем нове улице, примењујући чл. 30. грађ. закона.

За општинске процениоце одређују се г. г. Павле Алексић, инж. и инж. Милан Јовановић, старији, а за заменике инж. Боровоје Ђуричић инж. Чедо Ивановић.

7. — По предлогу Суда О.Бр. 20398:

Да се изврше експропријације делова земљишта за потребе изградње трамвајске пруге Сењак—Дедиње и то ових сопственика:

	у површини
1. Љубише Прапорчетовића	12,00 м²
2. Самуила Тајтаковића	84,00 м²
3. Владимира Душмановића	14,00 м²
4. Катарине Рајковић	9,00 м²
5. Александра Петровића	30,00 м²
6. Божицара Милосављевића	25,00 м²
7. Љубомира Филиповића	29,00 м²
8. Јована Дравића	19,00 м²

Ове експропријације да се изврше у смислу чл. 8. закона о атару.

За општинске процениоце одређују се г. г. инж. Павле Алексић и инж. Милан Јовановић, старији, а за заменике инж. Чедо Ивановић и инж. Бор. Ђуричић.

Код ове експропријације говорили су г. г. Јован Мисирлић, Никола Крстић и Д-р Страшимир Милетић.

Седница је закључена у 9 часова увече.

Оверавају:

Заступа Деловође
шеф

Правног одсека

Жив. К. Рашковић, с. р.

Заступа Претседника
Београдске општине
подпредседник

Ник. К. Крстић, с. р.

ЗАПИСНИК

XXVI — Друге Реловне Седнице Одбора Општине београдске, одржане 27 августа 1931 у 6 часова по подне

Претседавао Претседник г. Милан Нешић.

Заступник Деловође г. Жив. Рашковић.

Потпретседник г. Никола Крстић и Заст. Потпретседника г. Исидор Протић, Кмет-правник.

Од Одборника били су г. г. Д-р Лазар Генчић, Свет. Гођевац, Јов. Дравић, Драгољуб К. Милошевић, Д-р Александар Леко, Д-р Букић Пијаде, Негослав Илић, Д-р М. Недељковић, Инж. К. Букавац, Т. Ј. Старчевић, Драг. Матејић, Инж. М. Сокић, Богдан Крекић, Милован Ј. Матић, Арх. Ђ. Бајаловић, Петар М. Гребенац, Бл. Ј. Антонијевић,

Инж. Јован Мисирлић и Д-р Страш Љ. Милетић.

1.

Примање Записника прошле седнице одложено је за идућу, пошто још није стигло одобрење Господина Министра Унутрашњих Послова.

2.

Заступник Деловође г. Рашковић саопштава да су се извинили г. г. Одборници: Д-р Драгољуб Аранђеловић, Д-р Драгољуб Новаковић, Радисав Јовановић, Ставра Трпковић, Милан Стојановић, Шемајо де Мајо, Д-р Мића Анић и Ранко Живковић.

3.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лиценције за истовар 30.000 тона угља за потребе Дирекције трамваја и осветљења“ прочитан је предлог Суда, па је Претседник г. *Милан Нешић* дао потребна образложења.

За овим је Одбор на предлог Суда О. Бр. 20977

РЕШИО:

Да се за потребе Дирекције трамваја и осветљења Јовици Вујићу, као најповољнијем понуђачу на лиценцији одржаној 22. августа 1931 год., уступи истовар 30.000 тона угља из шлепова, по цени од Дин. 90.— за 10.000 кгр. Целокупан овај посао износи Дин. 270.000.—

Исплата има пасти на терет партије 115 позиције 1 буџета за 1931 годину.

4.

Код тачке дневног реда: „Предлог за допуну текста чл. 12. финансијских овлашћења уз буџет за 1931 годину и вирманисање кредита са парт. 126 поз. 8. у корист парт. 1 поз. 4, парт. 14 поз. 3. парт. 14, поз. 4 и парт. 70 поз. 2 буџета за 1931 годину“, прочитан је предлог Суда, па је Претседник г. *Милан Нешић* дао потребна обавештења.

За овим је Одбор на предлог Суда О. Бр. 20972

РЕШИО:

I Да се у тексту чл. 12. финансијског овлашћења уз буџет за 1931 годину учини ова допуна, што ће се у првој реченици иза речи „државним“ додати: „и општинским“ а иза речи „трошаринску“ додати „приреску“, за тим реченицу завршити речима „односно од приреза“ с тим да се на место тачке иза речи „трошарине“ стави запета;

II да се изврше следећи вирмани кредити по буџету расхода за 1931 годину:

На терет кредита по парт. 126 поз. 8

	дин. 1,280.000.—
а) у корист кредита по парт. 1 поз. 4	дин. 300.000.—
б) у корист кредита по парт. 14 поз. 3	дин. 100.000.—
в) у корист кредита по парт. 14 поз. 4	дин. 200.000.—
г) у корист кредита по парт. 70 поз. 2	дин. 680.000.—
	Динара 1,280.000.—

5.

Код тачке дневног реда: „Закуп зграде г. Ђорђа Биба у улици Краља Петра бр. 77 за потребе Одељења за социјално и здравствено старање“ прочитан је предлог Суда, па је Претседник г. *Милан Нешић* дао потребна обавештења по овом питању.

За овим је Одбор на предлог Суда О. Бр. 20971

РЕШИО:

Да се за потребе Одељења за социјално и здравствено старање, а да би се за публику спремиле боље смештајне околности при исплаћивању водоводних такса, узме у закуп зграда г. Ђорђа Биба трг. оvd. у улици Краља Петра бр. 77, по цени од 12.000.— динара месечно, са тромесечним плаћањем закупнине у напред.

Закуп да траје од 1. септембра 1931 год. до 1. новембра 1932 године са узајамним правом отказа закупа на два месеца пре првога новембра 1932 године. Ако овога отказа не буде било закуп се прећутно продужава још за једну годину дана почев од 1. новембра 1932 године.

Отсек Добара учиниће што је потребно за склапање уговора са сопствеником зграде.

6.

На предлог Суда О.Бр. 20460 Одбор је

РЕШИО:

Да се изврши набавка 700 комада зимских униформи за саобраћајно особље Дирекције трамваја и осветљења.

Израда и набавка униформи има се извршити путем оферталне лиценције. Издатак у приближној суми од 95.000.— динара има пасти на одговарајућу партију буџета Дирекције трамваја и осветљења за 1932 годину.

7.

На предлог Суда О.Бр. 20548 Одбор је

РЕШИО:

Да се расходују више изузете принадежности од стране Борисава Зорића, бившег трошаринског стражара, у износу од динара 1.550.—, пошто се ова сума, према извештају Правног отсека П.Бр. 2135 од 31 јула тек. год. није могла од њега наплатити.

8.

На предлог Суда О.Бр. 20830 Одбор је

РЕШИО:

Да се експроприше целокупно имање Милана Ранковића у Молеровој улици бр. 32 у површини од 192 м² са постојећом зградом за потребе просецања и калдрмисања Његошеве улице.

Ова експропријација да се изврши у смислу члана 9 Закона о атару.

За општинске процениоце одређују се г.г. Павле Алексић и Милан Јовановић, старији инжењери, а за заменике г. Чеда Ивановић и Б. Ђуричић, инжењери.

Седница је закључена у 6.45 часа по подне.

Оверавају:

Заст. Деловођу
шеф

Жив. К. Рашковић, с. р.

Председник,

Инж. Милан Нешић, с. р.

ЗАПИСНИК

XXVII — Друге редовне седнице Одбора Општине београдске, одржане 4 септембра 1931 године у 6 часова по подне

Претседавао Претседник г. Милан Нешић
Деловођа г. Божић Павловић.

Потпретседник г. Никола Крстић и заст.
потпретседника кмет-правник г. Исидор
Протић.

Од одборника били су г.г.: Свет. Гојевац, А. Фирт, Негослав Илић, Д-р Букић Пијаде, Мих. Л. Ђурић, Јов. Дравић, Д-р М. Недељковић, арх. Ђура Бајаловић, Драг. Матејић, Д-р Д. Аранђеловић, Никола Борђевић, Д-р Александар Леко, инж. Јован Мисирлић, Тјеш. Старчевић, Д-р Лазар Генчић, инж. К. Букавац, Б. Ј. Антонијевић, Б. Поповић, Драгољуб Милошевић, М. Ј. Стојановић, Т. Здравковић, Д-р Страш. Љ. Милетић, Богдан Крекић, Петар М. Гребенац, Димитрије Станчуловић, Милован Матић, Милош П. Радојловић.

1.

Примљени у записници XXV и XXVI редовне седнице.

2.

Деловођа Одбора саопштава да су се извинили одборници г.г. Милан Радосављевић, Д-р Мића Анић, Шемајо Де Мајо, Ранко Жиковић и Павле Миљанић.

Претседник г. Милан Нешић моли одбор да се у данашњи дневни ред одборске седнице унесу још две хитне тачке: једна која се односи на његово отсуство, ради одласка у иностранство по државном послу и која би ушла у дневни ред као тачка 2-а; и друга која се односи на вирманисање кредита у корист отсека за Катастар и отсека за Паркове Техничке дирекције. Ова друга тачка ушла би у дневни ред као тач. 4-а.

Пошто је саслушао разлоге г. Претседника, Одбор је одобрио да се ове две тачке унесу у дневни ред онако како су предложене.

2-а

Деловођа Одбора прочитао је молбу Претседника г. Милана Нешића, којом тражи 20 дана отсуства ради одласка државним послом у иностранство, па је Одбор на предлог Суда О.Бр. 21581

РЕШИО:

Да се одобри 20 дана отсуства Претседнику г. Нешићу, почев од 5 септембра тек. год. и да за време отсуства Претседника и Потпретседника Београдске Општине, II Потпретседника замењује у смислу чл. 38 Закона о општинама одборник г. Клементије Букавац, који ће са г. Николом Крстићем и г. Исидором Протићем сачињавати општински Суд.

3.

На предлог Суда О. Бр. 21583 Одбор је

РЕШИО:

Да се издатак за исплату особља општинске Трошарине за месец април 1931. године у износу од Динара 352.399.— ликвидира на терет кредита по партији 127. поз. 2. буџета за 1931. годину.

4.

Код тачке дневног реда: „Предлог за повећање каматне стопе по ломбардном текућем рачуну општине града Београда код Поштанске штедионице од 6% на 7%“, прочитан је предлог Суда, па је Претседник г. Милан Нешић дао изјаву, да је и поред све озбиљности ситуације стање општинских финансија врло добро и да не постоје никакви разлози за бригу, и ако се јављају ограничења извесних кредита, које је општина до сада уживала. Свима својим финансијским и новчаним обавезама Општина је у стању да потпуно одговори, а да при томе не користи ни већ закључени зајам, ни постојеће депозите, нити пак да чини апел на општинску Штедионицу.

За овим је на предлог Суда О.Бр. 21585 Одбор

РЕШИО:

Да се прихвати одлука Надзорног Већа Поштанске Штедионице Краљевине Југославије о повећању камате по ломбардном текућем рачуну Општине града Београда код Штедионице и то од 6% на 7% годишње.

4-а.

На предлог Суда О.Бр. 21584 Одбор је

РЕШИО:

Да се у циљу повећања кредита по партијама и позицијама, где су предвиђени кредити исцрпљени или недовољни за даље извођење радова изврше следећи вирмани:

1. — Дин. 300.000.— у корист парт. 106. поз. 1. („катастарско снимање Београда“ — ванредни материјални издаци) а на терет кредита по парт. 101 поз. 1 („Израда веза од уличног канала до фронта имања“ — матер. издаци) и

2. — Дин. 430.000.— у корист кредита по партији 108 позицији 1 („одржавање свих вртарских објеката и набавке за ово одржавање“), и то: а) Дин. 230.000.— на терет кредита по парт. 96 поз. 5 („ануитет за зајам за куповину земљишта за дислокацију бесправних насеља и подизања јевтиних станова“); б) Дин. 100.000.— на терет кредита по парт. 101 поз. 1 („израда везе од уличног канала до фронта имања“) и в) Динара 100.000.— на терет кредита по парт. 101. поз. 4 („израда варијанте Савког испуста и реконструкција тунела“).

5.

Код тачке дневног реда: „Предлог Правилника за ношење и издавање службених униформи саобраћајном особљу Дирекције Т. и О.“, прочитан је предлог Суда, па је одборник г. Негослав Илић тражио да се у чл. 9 реч „похаба“ замени са „непажњом“ или „намерно“, што је и усвојено. Затим је Одбор на предлог Суда О.Бр. 21604

РЕШИО:

Да се усвоји Правилник за ношење и издавање службене униформе саобраћајног особље Дирекције трамваја и осветљења, који гласи:

Члан 1.

Дирекција трамваја и осветљења Општине града Београда врши набавку службеног одела — униформи за целокупно саобраћајно особље; набавка се извршује путем оферталне лицитације.

Члан 2.

Униформа саобраћајних службеника састоји се из два пара одела, од којих је једно летње, а друго зимско.

Члан 3.

Летња униформа је: блуза, панталоне и капа.

Зимска униформа је: шињел, блуза, панталоне и капа.

Члан 4.

Летња униформа се израђује од лакшег материјала квалитета: градл, или томе слично, а зимска униформа од штофа или боље чоје. Шињел мора бити израђен од пунијег и јачег материјала.

Члан 5.

Боју униформе прописује Дирекција.

Члан 6.

Одело се узима по мери, а по кроју, облику и боји мора одговарати моделу, који Дирекција трамваја и осветљења пропише и установи као службену-званичну униформу.

Члан 7.

Никаква поправка службене униформе не сме се вршити од стране службеника, без специјалног одобрења Дирекције трамваја и осветљења. Ко уради противно биће дужан платити Дирекцији трамваја и осветљења износ целе униформе.

Члан 8.

Униформа се мора одржавати и чувати од стране службеника тако, да је увек чиста, читава и у исправном стању. Највећу пажњу и брижљивост мора сваки службеник показати у чувању и ношењу униформе, како за време службе тако и ван ње.

Члан 9.

Ко од службеника не буде оджавао униформу у исправном стању, него својом немарношћу и непажљивим поступцима и иступима исту пре времена непажњом упропасти, биће најстрожије кажњен и то:

а. — Ко непажњом упропасти униформу пре 1½ године ношења и употребе, биће му одузета униформа, уложна сума од 500.— дин. и биће отпуштен из службе.

б. — Ко непажњом упропасти униформу од 1½ до 1¾ године биће му одузета уложна сума од 500 динара.

в. — Ко непажњом упропасти униформу у времену од 1¾ до 2 године, биће му одузето 250.— дин. од уложне суме.

За поновни случај под а) и б) следује безусловни отпуст и губитак целе уложне суме од 500.— динара.

Констатовање и утврђивање ових иступа по чл. 9. тач. а. б. и в. вршиће се комисијски; комисију сачињавају 3 члана: 1 одборник-стручњак, шеф саобраћаја и магационер Дирекције трамваја и осветљења.

Члан 10.

Свугде и на сваком месту, службеник у униформи мора чувати достојанство и углед институције, чију униформу носи, у противном униформа ће му се одузети а место у празнити.

Члан 11.

Службена униформа саобраћајног особља је својина Дирекције трамваја и осветљења Општине града Београда, и ни у ком случају, службеник је не сме отуђити нити продати.

Члан 12.

Целокупно саобраћајно особље Дирекције трамваја и осветљења добива од Дирекције униформу бесплатно, а исту је дужно употребљавати и носити по напред наведеним параграфима овог Правилника.

Члан 13.

За ову примљену униформу од Дирекције трамваја и осветљења, сваки службеник је дужан положити благајни Дирекције трамваја и осветљења једном за увек, суму од 500.— динара која служи као гаранција за исту.

Ову суму службеник може положити од једном у готовом новцу, или у месечним ратама од по 100.— динара, која ће му се обустављати на благајни од месечних припадљивости и то у року најмање од пет месеци.

Члан 14.

Новац ће се депоновати на књижицу у Општинску штедионицу, и исти ће се службенику повратити при иступу из службе или при пензионисању, пошто претходно буде регулисао све своје обавезе према Дирекцији трамваја и осветљења. Ова кауција одговара за њега лично.

Члан 15.

Издавање униформи ће се вршити и то: летње од 1. до 15. маја, а зимске од 1. до 15. септембра сваке друге године, а лицитација и набавка има се вршити 3 месеца раније.

Члан 16.

За време службе и званичне дужности, ношење униформе је обавезно за целокупно саобраћајно особље.

6.

Повучена је с дневног реда 6. тачка: „Одобрење лицитације за подизање нове зграде Пожарне Централне на Таш-Мајдану“, ради поступања по мишљењу стручног техничког Одбора.

7.

На предлог Суда О.Бр. 21291 Одбор је

РЕШИО:

Да се доле означеним фирмама уступи испорука разног материјала за потребе Дирекције трамваја и осветљења, као најповољнијим понуђачима на лицитацији одржаној 30. јула тек. год. и то:

1) Фирми Др. Касирер и Комп.

1.000 мет. армираног кабла типа Н.К.Б.А. $3 \times 16 \text{ мм}^2$ за 6.000 V по дин. 3.050 — % мет. франко Београд, рок испоруке 8 недеља, без царине.

2) Југоловенско А.Е.Г.

500 мет. армираног кабла типа Н.К.Б.А. $1 \times 300 \text{ мм}^2$ за 1.000 волти по дин. 7.088,75 % мет.

3.000 мет. армираног кабла типа Н.К.Б.А. $3 \times 25 \text{ мм}^2$ за 6.000 волти по Дин. 6.011,25 % мет.

500 мет. армираног кабла типа Н.К.Б.А. $3 \times 25 \text{ мм}^2$ за 6.000 волти по Дин. 3.941,35 % метар.

Франко магацин Дирекције трамваја и осветљења; рок испоруке за каблове под 1 и 3 тридесет пет дана остало, без царине.

3) Фирми Владимир Путник

20 мет. армираног кабла типа Н.К.Б.А. $3 \times 25 \text{ мм}^2$ за 15.000 волти по Дин. 6.120. — % метар. Франко магацин Дирекције трамваја и осветљења; испорука 10—12 недеља, без царине.

Издатак има да падне на терет буџ. партије 113 позиције 4 и 13 буџета за 1931. годину.

8.

На предлог Суда О.Бр. 21524 Одбор је

РЕШИО:

Да се по тражењу Министарства Финансија Одељења за Катастар и државна добра, одреде за чланове комисије од стране Општине Београдске а за класирање земљишта ове Општине у границама свога атара ниже именована г.г. одборници и то:

1. — За крај око Лаудановог Шанца а од Дунава до Смедеревског друма г. одборник Негослав Илић.

2. — За крај око Малог и Великог Мокрог Луга и Кумодража од Смедеревског друма до Старог Крагујевачког друма г. одборник Д-р Александар Леко.

3. — За крај око Бањице, Јајинца и Ресника од Старог Крагујевачког друма па до пута за Раковицу г. одборник Никола Ђорђевић.

4. — За крај код Жаркова, Кнежеваца, Раковице и Макиша и то од пута за Раковицу па до Савске обале г. одборник Јован Поповић.

9.

На предлог Суда О.Бр. 21523 Одбор је

РЕШИО:

Да се изврши израда инсталације централног грејања у згради основне школе у Шуматовачкој улици и посао уступити као најнижем понуђачу инж. Цвејићу Тодору за суму од 626.841,57. — динара, чија исплата пада на терет унутарњег зајма од 125 милиона динара, а по распореду утрошка кредита тач. 3 предвиђене суме за школе и кланицу у износу од 18 милиона динара.

Надзорни орган на овоме послу биће г. Петровић Божидар, инжињер Управе Водовода.

10.

На предлог Суда О.Бр. 21613 Одбор је

РЕШИО:

Да се Јојкићу Милану откаже концесија за изношење фекалија из вароши за 1. јануар 1932. год., а да се изношење фекалија од 1. јануара 1932. год. уступи фирми „Деструктор“ под истим условима који су важили и за г. Јојкића, о чему ће Општина склопити потребан уговор са фирмом.

11.

Код тачке дневног реда: „Парцелација имања поч. Саве Урошевића између Миријевског пута и Ђевђелијске улице“, прочитан је предлог Суда, па је одборник г. Матејић тражио да се овај предмет повуче с дневног реда ради проучавања. Али како је предмет проучен у стручном Техничком Одбору, то г. Матејић одустаје од свога тражења.

За овим је Одбор на предлог Суда О.Бр. 20872

РЕШИО:

Да се одобри парцелација имања поч. Саве Урошевића б. професора Универзитета, које се налази између Миријевског пута и Ђевђелијске ул., а како је то у приложеним плановима означено зеленом бојом.

Ова парцелација се одобрава под условима:

1. — Да је сопственик дужан уступити општини Београдској бесплатно све површине ново-просечених улица.

2. — Да је сопственик дужан да пре пријема тапија од појединих парцела пренесе тапије од ново просечених улица на Општину Београдску.

12.

На предлог Суда О.Бр. 21525 Одбор је

РЕШИО:

Да се месечна помоћ даје овим лицима: Анки Симић, Војводе Степе 215 дин. 60; Живки Поповић, Пожаревачка 35. дин. 60; Васи Дади, Добрачина 47. дин. 150; Радмили Илић, Хаџи Мустафина 49. дин. 120; Бранислави Крчмаревећ, Коче Капетана 22. дин. 60; Милошу и Стојанки Вогић, Вој. Анђелка 28. дин. 100; Зорки Динић, Америчка 7. дин. 60; Марији Тодоровић, Франше Делере 59. дин. 60; Наталији Кесић, Молерова 61. дин. 100; Гаври и Олги Арсеновић, Орловића 21. дин. 80; Милици Хиршман, Пећска 13. дин. 80; Мици Лазаревић, дин. 60; Стани Максимовић, Скадарска 3. дин. 60; Живани Селаковић, Ки. Данилова 14. дин. 150; Цветку Јовановићу за децу Верославу 7 год. и Спасенију 5 год. деца поч. Настаса Илића, хлебара дин. 200; Јожи и Ани Сељко, Раде Неимара 8. дин. 100; Димитрију и Марији Урошевић, Св. Николе 54. дин. 120; Марини Николић, дин. 50; Марији Поповић за Анку кћер Хуге Омерси стару 5 година, Душанова 4. дин. 150; Пери и Пави Обрадовић, Војвођанска 6. дин. 100.

Да се помоћ повећа:

Милици Ђуровић, Стишка 5. дин. 50 и Каталану Авраму дин. 50.—

Издатак од 2.010.— папће на терет редовних партија и позиција предвиђених за давање месечне помоћи, партија 46 позиц. 1.

13.

Код тачке „Експропријације и апропријације“ Одбор је

РЕШИО:

1. — На предлог Суда О.Бр. 21461.

Да се за процену делова имања, који се експропришу у улици Леди Каудри, а на место одређеног општинског процениоца Душана Тодоровића који је умро, одреди г. Павле Алексић.

2. — На предлог Суда О.Бр. 21462.

Да се на место одређеног — заменика — процениоца г. Глигорија Вукчевића, који не живи у Београду, одреди г. Павле Алексић.

3. — На предлог Суда О.Бр. 21463.

Да се за процену имања г. Љубе Јанковића на Дедињу, које се експроприше за изградњу резервоара, а на место одређеног општинског процениоца Душана Тодоровића који је умро, одреди г. Павле Алексић.

4. — На предлог Суда О.Бр. 21526.

Да се за процену имања г. Михаила Матића на Дедињу, које се експроприше за изградњу резервоара, а на место одређеног општинског процениоца Душана Тодоровића, који је умро, одреди г. Павле Алексић.

5. — На предлог Суда О.Бр. 21527,

Да се одборска одлука од 8. маја 1930. год. у погледу одређених проценилаца за процену дела имања Браће Христића на Булевару Кнеза Ал. Карађорђевића измени у толико, што се већ одређеним процениоцима одређују заменици и то г.г.: Боривоје Ђуричић и Чедо Ивановић.

Седница је закључена у 7 часова увече.

Оверавају:

Деловођа
Бож. Л. Павловић, с. р.

Претседник
Београдске општине
Милан Нешић, с. р.

ЗАПИСНИК

XXVIII. Редовне седнице Одбора Општине Београдске одржане 30 септембра 1931 године у 6 часова по подне.

Претседавао Претседник г. Милан Нешић.

Деловођа г. Божидар Павловић.

Потпретседник г. Никола Крстић и заст. Потпретседника кмет-правник г. Исидор Протић.

Од одборника били су г. г. Јован Дравић, Мих. Л. Ђурић, Д-р Лазар Генчић, Драг. Матејић, инж. Јован Мисирлић, Ђ. Попара, Негослав Илић, Тјешимир Старчевић, Свет. Гођевац, М. Ј. Стојановић, Д-р Љуб. Стојановић, Драгољуб Милошевић, Благоје Антонијевић, арх. Ђура Бајаловић, Д-р Драг. Аранђеловић, инж. М. Сокић, Петар М. Гребенац, Д-р М. Недељковић, Милош П. Радојковић, Бранко Поповић, А. Фирт, Димитрије Станчуловић, инж. К. Букавац, инж. П. Миљанић, Д-р Александар М. Леко, Триша Јовановић, Д-р Страшимир Љ. Милетић, Мил. Ђ. Радосављевић, Т. Здравковић, Јосиф Фрид и Р. Ј. Јовановић.

1.

Примљен је записник XXVII редовне седнице.

2.

Деловођа одбора саопштава да су се извинили г. г. Шемајо де Мајо, Ранко Живковић, Богдан Крекић, Д-р Мића Анић, Д-р Букић Пијаде и Д-р Драгољуб Новаковић.

Претседник г. Милан Нешић укратко обавештава Одбор о скорошњој кризи кроз коју су прошли сви новчани заводи у Београду, и која није поштедела ни Општинску штедионицу. Међутим Општинска штедионица је успела да својим сопственим средствима одговори захтевима улагача, тако да није ни дошло до утрошка суме од 1.000.000—лигара колико је Општина било подигла код Поштанске штедионице са свога већ постојећег рачуна. Та ће сума бити враћена Поштанској штедионици да служи сврхама којима је намењена. Обавештава даље Одбор

да ће се у недељу 4. октобра у 10 часова пре подне одржати скуп претставника свих хуманих, културних и патриотских друштава, на коме ће се говорити и донети закључци за успоставу поверења у наше домаће новчане заводе и наш народни новац.

Потом изјављује да ће на идућој седници одговорити на питања, која му је упутио одборник г. Гребенац, пошто за ову седницу нису могли бити прикупљени потребни подаци.

3.

На предлог Суда О. Бр. 24317 Одбор је РЕШИО:

Да се за потребе Народне скупштине уступи на привремену употребу 1.000 м² слободног општинског земљишта, које се граничи са земљиштем „Манежа“, а према скици Министарства грађевина.

4.

На предлог Суда О. Бр. 22299 Одбор је РЕШИО:

Да се у циљу финансирања израде тротоара од асфалта и бетона без коловоза у грађевинском реону Београда отвори текући рачун Општине града Београда код Државне хипотекарне банке у износу од дин. 7.500.000 под следећим условима:

1. — Износ кредита је 7.500.000.— динара.
2. — Камата за дугујући салдо је 8% годишње, а за потражни салдо 5½% годишње.
3. — Кредит се има вратити у року од пет година од дана његова реализовања и то из прихода, које Општина наплаћује од сопственика зграда за чији се рачун праве тротоари.
4. — У име супер-гаранције да се Државној хипотекарној банци изда менични акцент Општине града Београда са жиром Општинске штедионице, а на износ за 25% већи од износа кредита. Менични акцент да потпише претседник општине или његов заступник.
5. — Искоришћење кредита по овом текућем рачуну врши се на основу судских решења а по диспозицијама директора Привредно-финансијског одељења или његова заступника.
6. — Обрачунавање се врши шестомесечно.

5.

На предлог Суда О. Бр. 22300 Одбор је РЕШИО:

Да се сви лични и материјални издаци, који ће искрснути приликом припреме и обављања државних избора исплаћују из парт. 128. поз. 20. буџета расхода за 1931. годину, пошто по истој партији има још довољно неутрошеног кредита а пошто се исти неће искористити до краја ове буџетске године у намењену сврху. Уједно да се за ово

резервише износ од динара 300.000.— с тим, да Привредно-финансијско одељење изнесе ово решење на седницу финансијског одбора ради сагласности.

6.

Код тачке дневног реда: „Предлог за смањење плата чланова суда, општинских чиновника и службеника“, прочитан је предлог Суда, па је претседник г. Нешић образложио судски предлог, истичући да и Општина следује примеру државе, која је сада смањила плате државним чиновницима. Суд је сада предложио исту висину смањења, што је и код државе, а од јануара месеца смањење плата биће решено новим буџетом.

Одборник г. Негослав Илић мисли да држава није тражила од општине да следује њеном примеру и питање је само какве су општинске финансије. Штетети треба увек а не само кад дође финансијска криза. Из општинског буџета треба избацити све што је непотребно. Налази да две трећине општинског особља није тако добро награђено, да му сада треба одузимати од плате. Треба смањити тамо где се може, а оставити плате чиновника, службеника и радника, јер се од једне плате, која износи 1.500.— динара тешко може што одузети. Често се говори да су општинске финансије добре, а показало се да су добре ако Општина остане код данашњих плата.

Одборник г. Петар Гребенац истиче да би пензионерима, који су ангажовани у општинској служби требало дати онолико плате, колико би они имали да су у државној служби. Данас један млад човек има рачуна да се пензионире и да ступи у општинску службу. Налази да не би требало смањивати плату оним чиновницима, који примају до 1.500.— динара месечно, али би се могао скинути већи проценат хонорарним чиновницима и онима чије су плате велике. Исто тако треба отпустити непотребне чиновнике чији је број доста велики.

Претседник г. Милан Нешић одговара г. Гребенцу, да ће питање редукције чиновника, у колико је Суд већ не врши, бити постављено приликом израде новог буџета и измене општинског Статута.

Одборник г. Д-р Драгољуб Аранђеловић потпомаже предлог предговорника и налази, да не би требало смањивати плате од 1.500 динара, а можда ни од 2.000.— динара, јер треба водити рачуна да се у већини случајева читава једна породица од неколико чланова издржава од те плате.

Одборник г. Милић Сокић истиче да не постоји никакав разлог за смањење плата, пошто је општински буџет реалан, а општинске финансије здраве и саниране. Суд је погрешно што при доношењу предлога није водио рачуна о минимуму за егзистенцију, од кога се не би смело ништа одузимати.

Сматра да је у Београду минимум за egzистенцију 1.800.— динара, и то нето по одбитку пореза и осталих дажбина, које се чиновницима задржавају на каси. Од плата, које иду од утврђеног минимума за egzистенцију на до 4.000.— динара требало је одузети 4%; од плата од 4—6.000 5%; 6—8.000 8%, а свима преко 10.000 дин. 15%. Одборничке дневнице смањити за 20%. На тај начин би се постигла правичност према сиромашним људима. Поново наглашава, да би сва ова одбијања требало вршити од нето плата.

Одборник г. Д-р *Страшимир Милетић* у своме говору наглашава, да је циљ свих општинских управа и одбора био да општински чиновници буду добро награђени, како би у ту службу ступали квалификовани и способни чиновници и како би се створио један способан и вредан кадар општинских чиновника. Ако је потребно да и Општина са своје стране допринесе заштити динара и државних интереса, судски предлог се може примити, али би требало донети одлуку, да општински одборници не примају никакву награду за рад у комисијама. Поред минимума за egzистенцију не би требало дирати општинске пензионере и помоћ која се даје сиротињи. У исто време требало би приступити растеређењу грађанства, када се већ приступа смањењу расхода.

Одборник г. Д-р *Милорад Недељковић* у своме подужем говору истиче да дискусију треба вратити на предлог општинског Суда, који се односи на смањење плата. При изради општинског буџета догађало се да општински одборници траже увећање извесних позиција, наводећи за то разлоге, и ако је у целом свету обичај и парламентарни поступак, да парламенат нема права да увећава буџетске позиције. Општински одборници не треба да прелазе преко свога права, већ да се ограниче само на тражење смањења расхода, пошто је Суд већ при изради свога предлога водио рачуна о могућности и потребама. Поздравља предлог Суда и налази да треба поставити извесан паралелизам између плата општинских и државних службеника. Нема разлога да општински чиновници буду много више плаћени од државних. У погледу општинских финансија и ако су оне добре и неће се завршити са дефицитом, не треба бити тако оптимисти, па мислити да смањења нису потребна. Устаје противу фразе о минимуму за egzистенцију, као једне од највећих заблуда, која је довела Европу до привредног слома. Нико није прописао шта је минимум за egzистенцију. Стандард живота се креће према приликама и Енглеска страда од тога, што је свој стандард одржавала изнад стварних могућности. Због тога је потребно да ми идемо корак по корак у назад и да се привикавамо на скромнији живот. Треба приступити смањењу терета које грађанство подноси, јер ће се само тако осетити

смањење општинских расхода. Изјављује да ће гласати за предлог Суда.

Одборник г. *Милан Радосављевић* прихвата предлог Суда и предлаже да се инвалиди, који су у општинској служби, ослободе смањења плата, пошто је држава њихове инвалиднине изузела од смањења.

Одборник г. Д-р *Лазар Генчић* налази да би овај предлог требало упутити Стручном финансијском одбору да га он проучи према већ испољеним гледиштима и предлозима, па да се изнесе идуће седнице, када би се могао примити без дискусије. Треба приступити смањењу плата и на то се мора обратити пажња приликом израде идућег буџета.

Пошто је исцрпљена листа говорника, претседник г. *Нешић* резимира дискусију и изјављује да су у њој испољена сва гледишта, тако да није потребно да се предлог враћа Стручном финансијском одбору. Суд је својим предлогом установио једну скалу изнад које не би требало ићи у смањењу, а тако исто ни испод те скале. Одборничке награде не би требало смањивати с обзиром на то, да је рад у комисијама често пута врло напоран и траје дуже времена.

За овим је, после једног пробног гласања, у коме се једанаест одборника изјавило против судског предлога, постигнут споразум по коме се плате до 1.800.— динара месечно и дневнице до 60.— динара дневно ослобођавају смањења.

Потом је по предлогу Суда О. Бр. 25305 Одбор

РЕШИО:

Да се почев од 1. октобра тек. год. па у будуће свима службеницима Општине града Београда редуцирају принадлежности на следећи начин:

1. — Свима члановима Суда има се одбити 6% од плате и додатака.
2. — Свима директорима одељења, свима хонорарним чиновницима — пензионерима, који примају пензију по новом закону и свима чиновницима, који примају поред плате и функциони додатак има се одбити 5% од укупних њихових принадлежности.
3. — Свима шефовима отсека без функционог додатка и свима оним пензионерима — чиновницима, који примају пензију по старом закону (пре закона од 1923. год.) има се одбити од њихових укупних принадлежности 4%.
4. — Свима осталим чиновницима и службеницима, било сталним или хонорарним, чије плате прелазе суму од 1.800.— дин. месечно и свима дневничарима, чија је дневница већа од 60 динара дневно, има се одбити 3% од њихових укупних принадлежности.

Ово решење важиће до даље одлуке Одбора.

7.

На предлог Суда О. Бр. 22298 Одбор је РЕШИО:

Да се изврши вирман у износу од динара 80.000.— у корист партије 106. позиције 1. а на терет партије 105. позиције 6. буџета за 1931. год.

8.

На предлог Суда О. Бр. 25908 Одбор је РЕШИО:

Да се изврши вирманисање кредита на терет партије 3. позиције 1., а у корист партије 19. позиције 2. буџета за 1931. год. у износу од 30.000.— динара.

9.

На предлог Суда О. Бр. 23059 Одбор је РЕШИО:

Да се Јовици Вујићу, овд. предузимачу уступи истовар и утовар угља из вагона за потребе Дирекције трамваја и осветљења, као најповољнијем понуђачу на одржатој II јавној усменој лицитацији на дан 16. IX. 1931. год., а по прописаним условима од 19. августа 1931. год. и то:

истовар 29.850 тона угља из вагона а Дин. 16.75 за 10 тона и

утовар 76.720 тона угља у вагонете а Дин. 12.75 за 6 тона

т. ј. за укупну суму од Динара 213.038.

Издатак има пасти на терет буџ. парт. 115 поз. 1. буџета за 1931. годину Дирекције трамваја и осветљења.

10.

На предлог Суда О. Бр. 21821 Одбор је РЕШИО:

Да се доле означеним фирмама уступи испорука разног уља и мазива за потребе Дирекције трамваја и осветљења, као најповољнијим понуђачима на одржаној I оферталној лицитацији на дан 5. августа 1931. год. а по прописаним техничким условима О. Ф. Бр. 34270 од 20. јула 1931. год. и то:

1. — Фирми *Стандард Оил и Комп.* из Београда за укупну суму од динара 66.600.— франко магацин Дирекције трамваја и осветљења, са свима државним и општинским таксама. Испорука — половина одмах, остало за три месеца, у бурадима која се по испражњењу враћају.

2. — Фирми *Душан Новосел* из Београда за укупну суму од динара 73.000.— франко Дирекција трамваја и осветљења, дрвена бурад гратис, гвоздена се враћају. Испорука: половина одмах, остало у року од три месеца.

3. — Фирми *„Гориво“* из Београда за укупну суму од динара 3.900.— франко магацин Дирекције трамваја и осветљења, испорука одмах.

Целокупна набавка уља и мазива износи динара 143.500.—

Издатак има пасти на терет буџ. парт.

118, 115. поз. 4, 5. буџета за 1931. год. Дирекције трамваја и осветљења.

11.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лицитације за испоруку 1.200 комада струјомера за потребе Д. Т. и О.“, прочитан је предлог Суда, па је одборник г. Јован Мисирлић тражио по овом предмету извесна обавештења, која му је дао шеф Отсека за претплату Дирекције трамваја и осветљења г. Миливоје Ракић.

По овом питању говорио је и г. Алберт Фирт, па је Одбор на предлог Суда О. Бр. 22557

РЕШИО:

Да се доле означеним фирмама уступи испорука струјомера за потребе Дирекције трамваја и осветљења, као најповољнијим понуђачима на одржатој лицитацији на дан 13. августа 1931. год. и то:

1. — Фирми *„Ландис и Гир А. Д.“* из Цуга — *Швајцарска* 600 комада струјомера од 0—10 ампера 220 V. 50 периода универзалних по цени од динара 160 по комаду, односно за укупну суму од динара 96.000.—, франко магацин Дирекције трамваја и осветљења. Испорука месец дана.

2. — Фирми *Југословенско А. Е. Г. — А. Д.* из Београда 600 комада струјомера од 0—10 ампера 220 V. 50 периода универзалних, по цени од динара 160 по комаду, односно за укупну суму од динара 96.000.—, франко магацин Дирекције трамваја и осветљења. Испорука месец дана.

Целокупна ова набавка износи динара 192.000.— динара.

Издатак има пасти на терет буџ. парт. 122. поз. 1. буџета за 1931. годину Дирекције трамваја и осветљења.

12.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лицитације за оправку акумулаторске батерије Дирекције трамваја и осветљења“, прочитан је предлог суда, па је одборник г. Мисирлић упутио питање Суду зашто се сваки сат рада при овој оправци плаћа 30.— динара, а прековремено и празником 50, односно 100% повишице.

Одборник г. Алберт Фирт истиче да је као члан комисије заједно са осталима испитао и констатовао шта има да се поправи у овој батерији, и шта у том циљу треба да се набави. Тим поводом расписане су три лицитације. На последњој, трећој лицитацији јавиле су се две фирме од којих је једна била јефтинија за близу 50.000.— динара. Налази да би при свем том овај посао требало уступити скупљој фирми, јер је она лиферовала ову батерију и увек до сада вршила на њој оправке. Ако се не усвоји ово његово гледиште, онда моли Суд да ову тачку скине с дневног реда, и по њој консултује стручна лица и професоре Университета.

По овом питању говорили су још претседник г. Милан Нешић и референт Дирекције трамваја и осветлења инж. г. Илић, који су дали потребна обавештења, а затим г. г. Д-р Леко и Миљанић.

За овим је Одбор на предлог Суда О. Бр. 25904 већином гласова (против два гласа)

РЕШИО:

Да се фирми *Веспа-Акумулатор* из Марибора уступи оправка акумулаторске батерије за потребе Дирекције трамваја и осветлења, као најповољнијем понуђачу на одржатој III оферталној лицитацији на дан 27. јула 1931. год. и то:

20 ком. комплетних елемената са киселином	а Дин. 3.600.—
200 ком. позитивних плоча	" " 140.—
20 ком. негат. плоча целих	" " 92.—
60 ком. негат. плоча полов.	" " 70.—
260 ком. дрв. сепаратора 2 мм.	" " 2.50
5200 ком. средњих штапића	" " 1.—
5200 ком. крајњих штапића	" " 1.25
1300 кгр. сумпорне кис. 22 в	" " 3.50
30 ком. изолатора за елем.	" " 1.70
10 ком. изолатора за дрвене греде	" " 10.—
40 кгр. фарбе за сандуке	" " 25.—
300 кгр. летцинка	" " 25.—

На цене у прве четири позиције има се урачунати још 3%, што износи динара 3.181.20, тако да целокупна ова набавка износи динара 140.622.20.

Цене се разумеју франко магацин Дирекције трамваја и осветлења. Испорука: 60 дана од потписа уговора.

Старе плоче фирма преузима по цени од динара 1.— за 1 кгр.

За плоче и елементе фирма даје једногодишњу гаранцију у вези са фабриком која производи плоче марке Аста.

Монтажу и оправку акумулаторске батерије фирма има да изврши са својим стручњак, коме се има платити:

За нормално време рада 30.— дин. на сат

За прекоремени рад 50% повишице

За празнике и недељу 100% повишице а за дане кад не би могао радити због неких сметњи створених од стране Дирекције трамваја и осветлења, монтеру се има платити 50 динара дневно.

Помоћну радну снагу има дати Дирекција трамваја и осветлења.

Иначе у свему по условима.

Издатак има пасти на терет буџ. парт. 112. поз. 1. буџет за 1931. год. Дирекције трамваја и осветлења.

13.

На предлог Суда О. Бр. 25905 Одбор је

РЕШИО:

Да се доле означеним фирмама уступи испорука уљних и максималних прекидача за потребе Дирекције трамваја и осветлења, као најповољнијим понуђачима на одржатој I оферталној лицитацији на дан 20. августа 1931. год. и то:

1. — Фирми *Елин Д. Д.* из Београда за укупну суму од дин. 114.000.—, испорука: шест недеља, иначе у свему према прописаним условима.
2. — Фирми *Хуго Грабер* из Београда за укупну суму од дин. 67.900.— испорука: шест недеља из фабрике, иначе у свему према прописаним условима.

Целокупна набавка износи 181.900.— динара.

Издатак има пасти на терет буџ. партије 113. позиције 3, 4, 6, 11 буџета за 1931. годину Дирекције трамваја и осветлења.

14.

Код тачке дневног реда: „Одобрење лицитације за испоруку и монтажу механичког материјала — црике за потребе Управе водовода“, прочитан је предлог Суда, па је претседник г. Милан Нешић у подужем образложењу изнео кроз које је све фазе прошло ово питање, у току проучавања разних понуда, које су на лицитацијама поднете, као и мишљења комисије и Стручног техничког одбора. Пошто се Општина одлагањем ове набавке налази у губитку и то око 6.000.— динара свакога дана, то је потребно ово питање решити.

Одборник г. *Петар Гребенац* не верује да губитак износи 6.000 динара дневно и предлаже да се предмет скине с дневног реда, па да Одбор на лицу места на Белим Водама проучи потребе општинског водовода и према томе се одлучи којој фирми да уступи набавку електро-механичког материјала.

За овим је Управник водовода поднео концизан и исцрпан извештај о стању водоводних постројења и производње воде на Белим Водама.

Добио је реч одборник г. *Јован Мисирлић*, али је у почетку његовог говора констатовано, да нема потребног кворума за решавање, па је због тога седница прекинута у 9.20 час. у вече с тим да се закаже друга — нова седница за петак 2. октобра т. г.

Оверавају:

Деловођа
Бож. Л. Павловић, с. р.

Претседник
Београдске Општине
Милан Нешић, с. р.

СЛУЖБЕНЕ ВЕСТИ:

ПОЗИВ ОПШТИНЕ БЕОГРАДСКЕ ГРАЂАНСТВУ ЗА ПОМЕН ПАЛИМ БРАНИОЦИМА БЕОГРАДА

Суд Општине града Београда на дан 11 новембра упутио је својим грађанима следећи службени позив:

БЕОГРАЂАНИ!

Тумачећи осећања захвалног грађанства престонице, Општински одбор, на својој седници од 6 новембра 1930 године, донео је следећу одлуку:

„Да Општина београдска, у знак трајног сећања и успомена на храбре браниоце Београда, који су пали у борбама 1915 год., приређује помен сваке године на дан 11 новембра на њиховој Костурници“.

Овај акт захвалности и пијетета према јунацима Србије, који су пре 16 година својом крвљу заливали бедеме нашег града, његове улице и његову околину, бранећи стопу по стопу Београда од несравњено надмоћнијег непријатеља, дужност је не само Општине, као вашег претставника, него и сваког грађанина и грађанке гордог Београда, поносног престонице Краљевине Југославије.

Једанаести новембар је дан сећања на велике дане херојских подвига наше храбре и славом увенчане војске. Тога дана ове године свечано ће се осветити ратничка Костурница и споменик Браниоцима Београда, које је подигло Удружење резервних официра и ратника на гробљанском делу Лаудановог шанца: Костурница под чијим се сводовима налазе земни остаци пет хиљада херојских бранилаца Београда у најкритичнијим данима његове историје, палим за Краља и Отаџбину, и споменик којим се Београд достојно одуђује тим својим славно палим Браниоцима.

Овога великог дана, када одајемо дужну пошту нашим херојима, сви наши савезници из Европе и Америке прослављају дан пријатељства којим је окончан светски рат. Једанаести новембар је према томе дан посвећен миру и успомени на оне који су пали у току највећег и најсудбоноснијег од свих ратова, да би својим животима обезбедили народима трајан мир.

По споразуму са Удружењем резервних официра и ратника и Женском секцијом Фидака утврђен је следећи програм по коме ће се извести ова свечаност.

1) У 10 часова обавиће се помен на француском и осталим савезничким гробљима, који приређује Женска секција фидака.

2) У 11 часова и 15 минута биће освећење Костурнице и споменика Браниоцима Београда, које ће Удружење резервних официра и ратника предати на чување Београдској оп-

штини. У исто време одржаће се помен палим херојима у одбрани Београда, који приређује Општина града Београда.

3) У 18 часова Женска секција фидака приређује на Народном универзитету јавно предавање посвећено миру.

БЕОГРАЂАНИ!

Посветите Једанаести Новембар успомени славних бораца наших који су са неустрашивошћу и пожртвовањем коме нема примера бранили наш Београд, и својим животима платили своју љубав према Краљу, Отаџбини и данашњој великој југословенској престоници. Присуствујте тога дана, у што већем броју, помену и освећењу Костурнице и споменика Браниоцима Београда и тиме и на овај начин манифестујте своја осећања захвалности и дивљења.

Општински Суд упућује нарочито апел живим браниоцима престонице, ратницима, активним и резервним официрима, и позива породице палих бранилаца Београда да са осталим захвалним грађанством града Београда узму учешћа на овој свечаности и овом помену.

БЕОГРАЂАНИ!

Извршите Једанаестог новембра своју патриотску дужност!

Од Суда Општине града Београда 9 новембра 1931 год. О. Бр. 28763

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ ДОМА СТАРАЦА И СТАРИЦА

Дом старца и старица у Делиградској улици број 33 (лево од Славије) у Београду, и овом приликом захваљује на пажњи и одзиву племенитих људи, који га се радо сећају па и ових последњих недеља. Тако:

Још о Св. Илији гђа Власников супруга г. Борђа Власникова, из свога винограда на Топчидерском брду лично је донела 81 ком. диња а сутра дан још 89 ком. диња и св лично поделила, а приликом посете Радионице за плетарство њена мила ћеркица обдарила је са по 10 динара слепог мајстора Јевту и његовог првог ученика слепог Ивку Томић; гђа Смиља Грегорић о својој слави Св. Илији поделила је једно печено прасе и литар и по ракије; гђа Неце Манојловића подарила је 10 кгр. шљива; гђица Александра Ђурићева о помену своје непрежаљене сестре Босе, 20. августа, подарила је једно прасе, 127 кгр. грожда, 500 ком. цигарета и 2 лит. ракије; г. Иван Николић, артиљеријски пуковник у пензији, о полу-годишњем помену свога незаборављеног оца Светозара, подарио је једно печено јагње од 15 кгр., 8 лит. вина и 2 лит. шљивовице; гђа Наталија Басарић, о 40-дневном помену свога непрежаљеног оца Николе,

на дан 2. октобра поделила је печење, колача, шљива, грозђа и 2 лит. ракије и сутра дан гђица Десанка Живковић посетила је Болесничко одељење и поделила 1 кгр. бонбона.

А гђа Јелица Кратохвил, рођ. Стефановић о 40-дневном помениу 20. августа своје добре старе мајке Јелене С. Петровић, уписала је за члана добротвора фонда Дома Стараца-ица, са улогом од 1000 дин., а такође и професор Универзитета г. Михо Маринковић уписао је свога доброга оца Анга, предузимача са Комижа; гђа Ангелина Зотовић, о полу-годишњем помениу свога доброга супруга Ристе, приложила је 500 дин., а примерни Ђокица, синчић Секе и Боре Јовановића, у место венца својој милој кеки-тетки Тинки Веичанац на дан њене смрти 19. септембра ове год. приложио је 100 динара.

Наши државни и народни празници у Дому се увек лепо дочекују. Приликом 10-годишње прославе ступања на Престо Његовог Величанства Краља Александра I, био је побољшан ручак и том приликом добивено је вина од пријатеља винара овога Дома: Јовићка 25 лит.; Браће Старчевића 20 лит., П. Нешића 10 лит. и од М. Коцића хотел Балкан 25 лит., а и од Слободњака 6 лит. На дан рођења његовог Краљевског Височанства Престолонаследника Петра, у Дому је приређен омањи оглед једне изложбе разних рукотворина, прве од како постоји Дом; успех је био неочекиван; Епископ нишке епархије г. Доситеј благоизволио је тада посетити Дом, многе је ствари покуповао и одржао дивну

беседу; на изложби је пало и драговољних прилога 300 динара а супруга г. Обрадовића, домског млекара о ручку је послала 11. лит. одличног вина. Наш спортски првак г. Драг. Алексић преко „Политике“ послао је 300 динара. На дан 20. септембра свечано је откривена спомен-плоча у Дому великом добротвору Милораду Д. Јанковићу, а затим и на кући коју је Дому оставио у Његушевој улици број 21.; том приликом драговољно је гудио наше пригодне и витешке песме одлични младина гуслар Милован Барјактаровић; драговољних прилога добивено је 913 динара. А 10. октобра Дом је имао част да прими и Епископа охридског г. Николаја, који је обишао све просторије, са сваким разговарао и најпослед од свију умољен сакупљенима одржао дивну беседу; истог дана послао је Дому 3 тегле слатка и 1 киткес а након неколико дана и разне књиге побожног садржаја, које улазе у списак књига Домске књижнице.

Свима овим дароваоцима: хвала! њиховим милим покојнима мир и души рајско блаженство, — а живима здравље и задовољство! Г. г. Епископима и овом приликом: хвала с молбом да сви наши Епископи првенствено посећују овај Дом, први до цркве. Добри људи, посећујмо и помажимо овај Дом, тако потребан нашем друштву и нашој престоници. Посећујмо га у данима искушења и бола, као и у данима радости и веселја. Не заборавимо никада овај наш заједнички Дом, огледало наше душе и наше увиђавности.

Управл. Дом

СПИСКАК

одобрених планова у међувремену од 28 септембра до 27 октобра 1931 г. закључно.
(Наставак)

Редни број	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Улица и број	ПРОЈЕКТАНТ	Каква је зграда	Примедба
263	Петровић Чедомир	Бул. К. А. Карађ.	Соботка Станислав	са 1 спр.	
264	Пауновић Милан	Истарска 28	Дингарац Душан	приземна	
265	Жандармериска станица	Топчидер	Несторовић Богдан	са 1 спр.	
266	Мишић Коста	Варошачке и Дем. Туцовића 11	Швејхар Јан	приземна	
267	Др. Протић Драг.	Крунска 2	Драгићевић Ч. Ал.	приземна	
268	„Рapid“	Д. Туцовића 11	Вељковић Вељко	са 1 спр.	надзиђ.
269	Слободић Александар	Бранкова 21	Петровић Јордан	са 1 спр.	
270	Тодоровић Добрила	Јужни Булевар 44	Швабић Симиша	приземна	
271	Срезејевић Милутин	Курсулина 3	Шејхар Јан	приземна	радион.
272	Миловановић Наталија	Тиквешка 15	Јовановић Милутин	приземна	
273	Др. Димитријевић Милан	Х. Рувимова 19	Борисављевић Мил.	приз. и жанс.	дозиф.
274	Петровић Лепосава	Владетина 6	Урбан Фрања	приземна	
275	Др. Тодоров. К. и Радм.	Крунска 91	Петровић В.	са 1 спр.	
276	Каменовић Тодор	Молер-Кичевска	Јовановић Милутин	са 1 спр.	
277	Ленић Милева и Роберт	Тузланска	Ђорђевић Алексан.	приземна	
278	Поповић Душан и Риста	Теслина и А. Главића	Живадиновић Бож.	са 3 спр.	
279	Трифунковић Милош	Дечанска 33	Борошић Ђура	са 4 спр.	
280	Јегдић Иван	Кајмакчаланска 34	Дубови Јан	приземна	
281	Лазич Олга	Мионичка	Крстић Петар	са 1 спр.	
282	Шнајдер Карло	Шумадијска 302	Сташевски Вал.	приземна	
283	Белопавлић Живојин	Ј. Илића 157	Сташевски Вал.	приземна	
284	Миленковић Јован	Веницелосова 10	Милосављевић Сима	са 2 спр.	
285	Мандић Јован	Расинска 13	Гранић Дујан	са 1 спр.	
286	Крстић Петар	Гепратова 89	Борошић Ђура	са 2 спр.	
287	Јанићијевић Јован	Војв. Пријезде 3	Гранић Дујан	приземна	
288	Пенезић Филип и Мара	Молерова 8	Пиндуровић П.	са 1 спр.	
289	Талић Владимир	Кичевска	Атанацковић Рад	са 1 спр.	
290	Радојловић Милош	Краљев Трг 8	Козински Јакоб	приземна	прив. згр.
291	Петровић Петар	Бр. Рибникара 4	Бикар Василије	приземна	прер. и доз.
292	Димић Никола	К. Александар 116	Петровић Јордан	са 1 спр.	
293	Бадер Десанка	Ломина 15	Бадер Станојло	са 1 спр.	прер. и доз.
294	Јовановић Даница	Војв. Бране 10	Живадиновић Бож.	приземна	
295	Штерић Драгољуб	Св. Саве 8	Злоковић Милан	са 3 спр.	
296	Ing. Петровић Јован	Св. Саве 8	Злоковић Милан	са 3 спр.	
297	Кокић Немања	Чучук Станина 4	Драгојловић Милан	са 2 спр.	
298	Благојевић Радован	Вој. Миленка 53	Дингарац Душан	са 1 спр.	
299	Костић Софија	Клан. Булевар	Максимовић Бранко	приземна	
300	Радовић Чед. Вука	Ц. Николе II бр. 6	Атанацковић Рад.	са 1 спр.	
301	Дир. Трамв. и Озвештења	Књ. Љубице	Швајцар. Друштво	са 2 спр.	
302	Друштво Кнег. Љубице	Катанићева 21-23	Драгићевић Ал.	са 2 спр.	
303	Тодоровић Божић	Кр. Александра 98-100	Радовановић Мих.	са 3 спр.	
304	Јанковић Петар	Албанска 17	Дубови Јан	са 2 спр.	
305	Др. Стефановић Стеван	Х. Милентијева 35	Пауновић Влад.	приземна	гаража
306	Др. Борисављев. М. и Јел.	Кр. Звонимира 66	Борисављевић Мил.	приземна	
307	Марковић Јован	Љубе Дидића 3	Крстић Вој.	приземна	
308	Савић Лепосава и Мил.	Кр. Звонимира 3	Соботка Станислав	са 1 спр.	
309	Дун. Коло Јах. „Кн. Мих.“	Грачаничка 18	Јанковић Алексан.	са 1 спр.	дозиф.
310	Јанковић Марко	Ген. Хорватовић 6	Јовановић Милун	приземна	шупе
311	Свилар Милан	Грч. Миленка	Гошић Бор.	приземна	
312	Кренајз Петар	Миклушићева 1	Швејхар Јан	са 1 спр.	
313	Бохун Петар	Прест. Петра 129	Сташевски Вал.	приземна	
314	Савић Миодраг	Сарајевска 62	Петровић Јордан	са 2 спр.	
315	Арх. Корунковић Момир	Ђ. Радојловића 15	Корунковић Момир	приз. и са 1 спр.	две згр.
316	Ing. Мисирлић Јован	Бранкова 18	Мисирлић Јован	са 2 спрата	
317	Трифунковић Драгутин	Смиљанићева 4	Путник Петар	са 2 спр.	
318	Милутиновић Живан	Петраљичка 10	Урбан Фрања	приземна	
319	Марковић Љубица	Кочина 29	Паљибин Борис	приземна	дозиф.

Редни број	ПРЕЗИМЕ И ИМЕ СОПСТВЕНИКА	Улица и број	ПРОЈЕКТАНТ	Каква је зграда	Примедба
320	Инж. Драгићевић Алек.	Поп Ташкова 43	Драгићевић Ал.	приземна	шупа
321	Петровић Трајко	Њег. и Мутапове	Борошић Ђура	са 3 спр.	излог
322	Шустер Антон	Цара Николе II 9	Гранић Дујан	приземна	
323	Стошић Милан	Борисављевића	Гранић Дујан	приземна	
324	Мак Клур Едуард	Кр. Марије 145	Мак Клур Хуго	са 3 спр.	
325	Ристић Димитрије	Миријевски Пут	Матејић Никола	приземна	
326	Јанковић Коста	Римска 14	Максимовић Бр.	са 3 спр.	
327	Михајловић Љубица	Граничарске и Драгачев.	Младеновић Свет.	са 2 спр.	
328	Константиновић Јелена	Војвођанска 51	Катовић Ал.	приземна	
329	Калаус Фрањо и Марија	Пашманска 5	Костић Вој.	приземна	преправ.
330	Милошевић Радослав	I Жељ. Колонија	Швејкар Ана	приземна	
331	Веровић Мирослав	Пиротска 8	Швејкар Ана	приземна	
332	Ђуровић Марија	Сомборска	Јанковић Ал.	приземна	
333	Лерица Надежда	Ц. Николе II 35	Бикар Басил.	приземна	веранда
334	Богољубовић Петар	Војв. Богдана 8	Јовановић Мил.	са 1 спр.	
335	Прикић Бранислава	Реон.-Цвијићева	Урбан Фрања	са 1 спр. и манс.	
336	Вукасовић М. Марсела	Вардарска 11	Заћина Вој.	са 1 спр.	
337	Ристић Јелена	Горњачка 15	Костић Вој.	приземна	
338	Пеција Бор. и Загорка	Југословенска	Новаковић Јов.	приземна	дозифив.
339	Андрић Милоје	Стар. Вујадина 3	Живановић Т.	приземна	преправ.
340	Стефановић Ружица	Кр. Томислава 6	Маринковић М.	приземна	дозифив.
341	Јовановић Димитрије	Миклушићева 35	Томић Бож.	приземна	
342	Новосел Душ. и Влад.	Хартвигова 6	Макшејев Леонид	са 3 спр.	
343	Весић Сава	Мажуранићева 28	Обрисављевић М.	приземна	преп. и доз.
344	Рашић Б. Рада	Пожаревачка 34	Швејкар Јан	приземна	подз. и надз.
345	Поповић Васа	Лисинског 3	Живановић Т.	са 1 спр.	надзифив.
346	Новаковић Коста	Курсулина 16	Атанацковић Р.	са 1 спр.	преп. и дозиф.
347	Тодоровић Тодор	Кр. Александ. 66	Вељковић Вељко	са 1 спр. и ман.	дозиф.
348	Стојановић Зорка	Корн. Станковића 10	Матејић Ник.	приземна	дозиф.
349	Живић Милад. и Зорка	Гостиварска 28	Стаменковић Р.	приземна	дозиф.
350	Благојевић Живко	Пожаревачка 11	Анђелковић Цв.	приземна	дозиф.
351	Милошевић-Ристић Б.	Јевремова 47	Урбан Фрања	приземна	магазин
352	Кнежевић Хермина	Миријев. Пут	Матејић Ник.	приземна	
353	Инж. Драгићевић Алек.	Поп Ташкова 37	Драгићевић Ал.	приземна	
354	Трсебозић Влад. и Вагнер Карлс	Југословенска 19	Јовановић Ст.	приземна	
355	Станимировић Драга	Нова ул. 307	Милошевић В.	приземна	
356	Поповић Милан	Сокобањска 11	Швејкар Ана	приземна	
357	Ракић Миливој	Бана Јелачића 20	Јовановић Ст.	приземна	
358	Маруић Милица	Дим. Туцовића	Анђелковић Цветко	са 1 спр.	дозифив.
359	Ђокић Сузана	Милешева 15	Брадиловић Мирко	приземна	спор. згр.
360	Павловић Миливој	Војв. Анђелка 17	Симић Алекса	приземна	спор. згр.
361	Маринковић Миладин	Петра Мркоњића	Гоцић Бор.	са 1 спр.	пр. и доз.
362	Јакшић Стеван и Влад.	Станичка - Нова	Гоцић Бор.	са 1 спр.	
363	Живковић Милан	Грчића Мил. 19	Стаменковић Рад.	приземна	
364	Митровић Михајло	Б.-Вишњина 53	Кумпт Хуго	приземна	препр.
365	Радосављевић Милорад	Главашева 7	Билински Влад.	са 1 спр.	пр. и доз.
366	Урсић Стеван	Војв. Степе 83	Јовановић Стан.	приземна	
367	Павловић Будимир	Приморска 23	Дингарац Душан	приземна	
368	Живковић Драг.	Румунска 7	Ђаковић Лепос.	са 1 спр. и манс.	
369	Живковић Кат. и Стефановић	Нишка 19	Сташевски Вал.	приземна	дозифив.
370	Раднички Дом	Ц. Николе II. 3	Јовановић Стан.	приземна	спор. згр.
371	Поповић Алекса	Мил. Поцерца 20	Макштајн	приземна	дозифив.
372	Добросављевић Браћа	Кр. Милутина 69	Добросављевић И.	приземна	дозифив.
373	Марковић Влада	Горњачка 13	Живковић Тома	са 1 спр.	доз. и надзиф.
374	Нешић Милан	Милетићева 12	Анђелковић Цв.	приземна	доз. и препр.
375	Луковић Александар	Банатска	Јовановић Стан.	приземна	магазин
376	Атанацковић Мића	Ст. Вујадина 20	Дингарац Душан	приземна	препр. и доз.

(Наставиће се).

Петнаестодневни извештај

о просечним ценама животних намирница на Београдској пијаци од 16—31 октобра о. г

ВРСТА	Мера	Просечна цена у динарима		
		Недеља		Месечна
		IIIa	IVa	
		Октобра м-ца		
Брашно и хлеб				
Брашно пшенично бр. 2	1 кгр.	3 62	3 16	3 22
„ „ бр. 1	„	4 —	3 83	3 92
„ „ бело	„	4 50	4 75	4 62
„ кукурузно	„	2 50	2 33	2 46
Хлеб пшенични први	„	2 87	2 83	2 80
„ „ бели	„	4 —	3 91	3 94
Месо				
Говеђина	1 кгр.	13 —	12 33	13 46
„ жива мера	100	500 —	466 66	510 41
Телеђина	1	18 50	17 33	18 58
„ жива мера	100	700 —	633 33	714 58
Јагњетина	1	12 50	12 18	12 80
„ жива мера	100	600 —	550 —	612 50
Овчетина	1	12 50	11 66	12 16
„ жива мера	100	600 —	550 —	612 50
Свињетина	1	18 50	17 33	18 08
„ жива мера	100	850 —	766 66	832 29
Свињско месо сушено	1	22 50	24 —	23 12
Кобасице	„	28 50	29 16	28 29
Шваргле и чварци	„	18 —	17 33	17 83
Пршута	„	43 50	45 66	42 66
Слашина сирова	„	14 —	13 50	13 78
„ сува	„	22 —	23 33	22 58
„ ужичка	„	33 75	33 83	36 39
Маст свињска	„	15 —	15 —	14 84
Сало	„	15 —	15 33	15 46
Дој топљен	„	11 —	11 —	11 —
„ нетопљен	„	9 50	10 —	9 56
Риба				
Шаран	„	17 50	22 16	18 48
Сом	„	28 75	34 83	32 33
Кечига	„	47 50	68 —	54 81
Смућ	„	35 75	31 66	33 41
Штука	„	16 75	18 —	16 94
Бела	„	7 25	7 —	7 —
Масло и млечни производи				
Млеко слатко	1 лтр.	3 62	3 66	3 63
„ кисело	1 кг.	8 75	8 66	8 60
Масло	„	50 —	49 33	50 58
„ топљено	„	42 —	43 33	39 83
Кајмак	„	37 —	33 99	35 87
Сир обичан	„	13 —	12 99	12 31
„ сомборски	„	27 —	27 —	25 87
„ качкавал	„	22 50	22 99	22 99
Поврће				
Пасуљ	„	5 50	5 41	5 44
Сочињо	„	11 —	10 99	10 99
Грашак у зрну	„	25 —	21 16	25 91
„ обичан	„	15 —	—	15 —
Кромпир стари	„	1 97	2 09	1 88
„ нови	„	2 50	2 24	2 43
Лук први	„	2 87	3 33	2 74
„ бели	„	7 50	7 16	7 04
„ празни	1 деж	1 62	1 50	1 43
Боранија	1 кгр.	8 75	7 49	7 75
Тиквица	„	—	1 91	4 45
Шаргарена	„	3 37	2 49	2 97
Кунус слadak	„	1 45	1 40	1 62
„ кисео	„	4 —	4 —	4 —
Спањак	„	7 25	6 49	6 93
Рен	„	9 —	8 49	8 99
Кељ	„	2 62	2 58	2 80
Келераба	1 пин.	1 62	1 91	1 63

ВРСТА	Мера	Просечна цена у динарима		
		Недеља		Месечна
		IIIa	IVa	
		Октобра м-ца		
Зелен за суну	1 кгр.	1.75	2.—	1.97
Патлиџан црвени	"	3.12	3.83	3.42
" плави	"	1.87	3.83	1.61
Паприка љута	100 км.	9.25	8.99	7.96
" туршија	"	16.25	18.66	15.25
" бабура	"	29.50	33.99	29.31
"	"	24.—	20.—	27.69
Воће				
Јабуке	1 кгр.	4.25	4.58	4.33
Крушке	"	6.75	6.58	7.02
Брескве	"	—	—	5.25
Грожђе	"	5.62	5.41	5.63
Шљиве	"	3.75	3.—	3.34
" сушене	"	9.—	7.83	9.96
Ораси	"	15.—	16.83	19.02
Кестен	"	5.50	9.16	7.05
Смокле	"	18.—	16.33	17.33
Личуни	1 ком.	1.25	1.16	1.23
Нерање	"	—	—	—
Колонијална и друга роба				
Шећер у коцкама	1 кгр.	13.75	13.75	13.25
" ситан	"	12.—	12.—	11.62
Кафа сирова	"	50.—	50.—	51.25
" пржена	"	62.—	62.—	64.75
Со млевена	"	3.—	3.—	3.—
Вибер крунац	"	55.—	55.—	55.50
" млевен	"	63.—	63.—	63.—
Паприка млевена	"	35.—	35.99	35.87
Фида	"	10.—	10.—	9.50
Макароне	"	11.—	11.—	10.—
Пиринач	"	9.—	9.—	9.25
Мак	"	23.—	24.33	23.83
Зејтин за јело	1 лит.	18.—	18.—	20.50
Сирће винско	"	6.—	6.—	5.50
Мед	1 кгр.	11.50	18.—	15.25
Восак	"	40.—	40.—	40.—
Пекмез	"	15.—	16.—	15.25
Свеће воштане	"	42.50	42.50	42.50
" стеаринске	"	33.—	33.—	33.50
" парафинске	"	19.—	19.—	10.—
Сапуни за прање	"	11.—	10.66	10.21
Шпиритус рафинисан	1 лит.	52.—	51.66	52.29
" за гориво	"	11.50	11.50	11.75
Петролеј-гас	"	7.—	7.—	7.—
Бензин	"	6.50	6.50	7.—
Гориво				
Угљен дрвени — ђумур	1 кгр.	3.—	3.—	3.—
" камен	100 .	62.50	62.50	62.50
Дрва грабова	1 ³	145.—	145.—	145.—
" букова	"	135.—	135.—	135.—
" перова	"	125.—	125.—	125.—
" јасенова	"	120.—	120.—	120.—
" растова	"	120.—	120.—	120.—
" брестова	"	120.—	120.—	120.—
Живина и јаја				
Кокони	1 ком.	15.50	15.66	15.85
Ђурке	"	36.25	34.83	34.33
Гуске	"	28.75	20.16	27.48
Патке	"	15.75	16.88	16.14
Јаја	"	1.06	1.04	1.05
Стока				
Бивољи и бивољице	1 ком.	—	—	—
Волови	"	3250.—	2866.66	3010.41

ВРСТА	Мера	Просечна цена у динарима		
		Недеља		Месечна
		IIIa	IVa	
		Октобра м-ца		
Крава	1 ком.	3500.—	2850.—	3150.—
Телад	"	350.—	341.50	326.—
Коњи	"	2250.—	1899.99	2099.99
Ждребад	"	—	—	—
Свиње угојене	"	1150.—	1100.—	1125.—
" мршаве	"	600.—	550.—	537.50
Прасад до 10 кгр.	"	60.—	65.—	62.—
Назисад од 10 до 25 кгр.	"	115.—	145.—	130.—
Овце	"	157.50	146.66	181.04
Овкови	"	187.50	173.33	208.96
Козе	"	257.—	135.—	235.62
Јарчеви	"	275.—	156.66	254.79
Јагњаци	"	90.—	—	90.83
Јарићи	"	75.—	—	75.—
<i>Кожа и вуна</i>				
Коже воловске	1 кгр.	6.50	6.50	6.50
" кравље	"	5.—	5.—	5.—
" овчије	"	11.—	11.—	11.—
" јагњеће	1 ком.	17.—	17.—	17.—
" козаје	1 кгр.	16.—	16.—	16.—
" јареће	1 ком.	19.—	19.—	19.—
" свињске	1 кгр.	3.50	3.50	3.50
" лисичје	"	—	—	—
" левичје	1 ком.	2.50	2.50	2.50
Вуна прана	1 кгр.	—	—	—
" непрана	"	—	—	—
<i>Сточна храна</i>				
Сено	100 т.	90.—	95.—	92.81
Слама	"	33.25	32.66	31.48

ВРСТА	Мера	Просечна цена у динарима		
		Недеља		Месечна
		IIIa	IVa	
		Октобра м-ца		
<i>Грађевински материјал</i>				
Креч негашен	100 кг.	41.—	41.—	40.—
Цигле	100 км.	40.—	40.—	40.—
Цреп	"	57.50	57.50	57.50
Цемент	100 кг.	56.—	56.—	56.—
Песак	1 кола	67.50	67.—	67.50
<i>Пића</i>				
Пиво домаће	1 лит.	7.50	7.50	7.50
Вино црно обично	"	9.—	9.—	9.—
" бело	"	9.—	9.—	9.—
" боље старо	"	12.50	12.50	12.50
Шљивовица мека	"	16 —	16 —	16.
" љута	"	27.50	27.50	27.50
Комовица мека	"	16.50	16.50	16.50
" љута	"	28.50	28.50	28.50
<i>Наднице</i>				
Надничара	1 над.	40.—	40.—	40.—
Копача	"	40.—	40.—	40.—
Зидара	"	40 —	40.—	40.—
Месечне просечне цене израчунате су од података за све четири недеље				

СЛУЖБЕНИ ОГЛАС:

Офертална лицитација за набавку алуминијум сулфата, натријум карбоната и течног хлора

Суд Општине града Београда одржаће на дан 21. новембра 1931 год. у 11 часова пре подне, у канцеларији економата, Узун Миркова улица бр. 1. прву оферталну лицитацију за набавку и то:

150.000 килограма алуминијум сулфата
90.000 килограма натријум карбоната
(амонијачне соде)

3.000 килограма течног хлора за потребе Управе водовода за пречишћавање воде.

Услови су прописани и могу се видети свакога дана за време канцеларијског рада у економату.

Кауција се полаже на каси депозитне благајне Општине Београдске — 5% Држављани Краљевине Југославије, 10% страни поданици, и то: у готовом новцу, државним и државом гарантованим хартијама од вредности по берзанском курсу или гарантним писму, које мора бити регистровано у Министарству Финансија.

Из канцеларије економата Београдске Општине О.Ф.Бр. 49030 од 21. окт. 1931. год.

ФАБРИКА КОЖА

„БЕЛИ ОРАО“

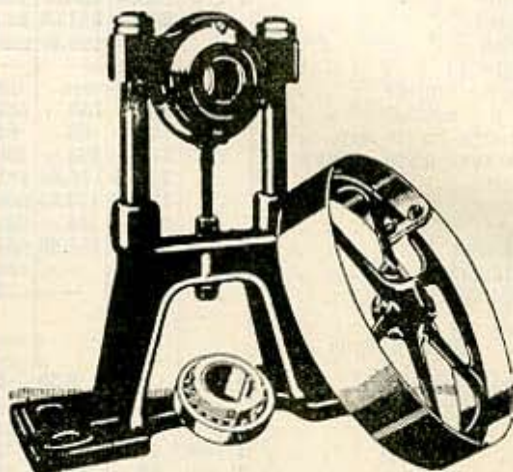
А. Д.

БЕОГРАД

највећа домаћа фабрика за горњу кожу израђује телећи бокс црни и у боји.

SKF

Београд, Јакшићева улица 3
Телефон бр. 21.757

Трансмисиони делови на кугличним лежајима у свим димензијама. Куглични и ваљкасти лежаји за аутомобиле и све стројоградње. Специјални лежаји за железнице, трамваје, авијонске моторе и т. д.

Најбољи чувар Вашег здравља је здрава обућа; назеб се најпре добија због рђаве обуће.

Посите и купујте само обућу домаће израде, јер Вам то налаже патриотска дужност према себи самоме

ВЛАДА С. ИЛИЋ,

ОБУЋАР

Сремски ул. 2.

Телефон 21403

Има на стоваришту велики избор обуће чисто домаће израде, којој ни једне стране обуће не могу конкурисати

Купујте само домаћу робу

Пружни материјал за индустриске железнице као шине, и потребан ситни материјал, вагонети, окретнице, скретнице, лагери, осовине са точковима, Конструкционо гвожђе и то Угвожђе, Т-гвожђе, угловно гвожђе. Димови глатки и ребрасти у свим димензијама и дебљинама. Дизалице свих врста, као флашенциге, кабелвинде, дизалице за кола и т. д., у новом и половном стању може се добити код

ШАНДОРА БАУЕРА

велетрговина са гвожђем, металима и машинама

Београд, Сарајевска 34. Телефон 22-497.

Стално на стоваришту разних половних машина, као: дребанке, бормашине, пумпе, бетонске мешалице итд. Исто тако стално на стоваришту: трансмисионе осовине, лагере, конзоле, ременице итд. Резервоара, цеви, флаанше и фасонске комаде за везивање цеви итд. у новом као и у половном стању.

Почаствован општинском дипломом за чистоћу.